

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΑΝΟΙΚΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ: ΣΠΟΥΔΕΣ ΣΤΙΣ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Θέμα: Διάλεκτοι και ιδιώματα της ελληνικής γλώσσας και ο ρόλος της εκπαίδευσης στη διατήρησή τους. Η περίπτωση της Πελοποννήσου

Όνομα Φοιτήτριας: Αικατερίνη Μάντζαρη

Επιβλέπουσα καθηγήτρια: Μαρίνα Τζακώστα

Συν επιβλέπων καθηγητής : Ευάγγελος Κουρδής

Πάτρα, 2020

Διάλεκτοι και ιδιώματα της ελληνικής γλώσσας και ο ρόλος της εκπαίδευσης στη διατήρησή τους. Η περίπτωση της Πελοποννήσου

Θα ήθελα να ευχαριστήσω την επιβλέπουσα καθηγήτρια μου κ. Μαρίνα Τζακώστα, καθώς και τον συν επιβλέποντα καθηγητή μου κ. Ευάγγελο Κουρδή, που με τις εύστοχες παρατηρήσεις τους, μου παρείχαν σημαντική βοήθεια στην εκπόνηση και ολοκλήρωση της Δ.Ε. μου. Επίσης, ευχαριστώ από καρδιάς, όλους και όλες τους συμμετέχοντες στην παρούσα έρευνα. Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω τα αγαπημένα μου πρόσωπα για τη συμπαράστασή τους και ιδιαίτερα θα ήθελα να αφιερώσω την παρούσα εργασία, στη μητέρα μου, η οποία μου εντάρφησε την αγάπη της για τη μάθηση και την αναζήτηση της γνώσης.

Διάλεκτοι και ιδιώματα της ελληνικής γλώσσας και ο ρόλος της εκπαίδευσης στη διατήρησή τους. Η περίπτωση της Πελοποννήσου

Ακρωνύμια - Συντομογραφίες

KNE= Κοινή νέα ελληνική (Γλώσσα)

AEI= Ανώτατο εκπαιδευτικό ίδρυμα

TEI= Τεχνολογικό εκπαιδευτικό ίδρυμα

Δ.Ε= Δευτεροβάθμια εκπαίδευση (Γυμνάσιο, Λύκειο)

Υ.Ε= Υποχρεωτική εκπαίδευση (Δημοτικό)

μ.Χ= Μετά Χριστόν

Ε.Ε= Ερευνητικό ερώτημα

Δηλ. = Δηλαδή

π.χ= Παραδείγματος χάριν

Πίνακας περιεχομένων

Περίληψη.....	6
Summary.....	7
Εισαγωγή.....	8
Ενότητα 1: Αποσαφήνιση εννοιών : Γλώσσα, ποικιλότητα, ποικιλία, διάλεκτος, ιδίωμα, επίσημη γλώσσα.....	10
1.1 Γλώσσα.....	10
1.2 Ποικιλότητα.....	10
1.3 Ποικιλία.....	11
1.4 Διάλεκτος.....	11
1.5 Ιδίωμα.....	12
1.6 Επίσημη Γλώσσα.....	12
Ενότητα 2: Η ιστορική διαδρομή της Ελληνικής Γλώσσας και η γένεσις των διαλέκτων και των ιδιωμάτων.....	13
2.1 Η ιστορική διαδρομή της Ελληνικής Γλώσσας.....	13
2.2 Διάλεκτοι και ιδιώματα της Ελλάδος.....	16
2.2.2 Μελέτη των νεοελληνικών διαλέκτων και ιδιωμάτων.....	17
2.2.3 Ταξινόμηση των νεοελληνικών διαλέκτων και ιδιωμάτων.....	17
Ενότητα 3 : Οι διάλεκτοι και τα ιδιώματα της Πελοποννήσου: Περιγραφή, Λεξιλόγιο - μορφολογία, σύνταξη, φωνολογία.....	24
3.1 Οι διάλεκτοι και τα ιδιώματα της Πελοποννήσου (Περιγραφή).....	24

Διάλεκτοι και ιδιώματα της ελληνικής γλώσσας και ο ρόλος της εκπαίδευσης στη διατήρησή τους. Η περίπτωση της Πελοποννήσου

3.2 Οι διάλεκτοι και τα ιδιώματα της Πελοποννήσου (Λεξιλόγιο- Μορφολογία).....	25
3.3. Οι διάλεκτοι και τα ιδιώματα της Πελοποννήσου: (σύνταξη).....	28
3.4 Οι διάλεκτοι και τα ιδιώματα της Πελοποννήσου: (φωνολογία).....	28
Ενότητα 4 : Ο ρόλος της εκπαίδευσης.....	31
4.1 Γενικό πλαίσιο σχετικά με την κατάσταση σήμερα, των ελληνικών διαλέκτων και ιδιωμάτων. 31	
4.2 Προτάσεις διδακτικής αποτελεσματικότητας της γλωσσικής ποικιλίας.....	32
4.3 Προγράμματα διδασκαλίας γλωσσικής διδασκαλίας των νεοελληνικών διαλέκτων.....	32
4.4 Ο ρόλος της εκπαίδευσης στη διατήρηση και συνέχιση διαλέκτων και ιδιωμάτων στα πλαίσια της διδασκαλίας και του κριτικού γραμματισμού.....	33
Ενότητα 5 : Η έρευνα.....	37
5.1 Θεωρητικό πλαίσιο.....	37
5.2 Στόχοι και ερευνητικά ερωτήματα της προτεινόμενης έρευνας.....	37
Ενότητα 6: Μεθοδολογία.....	39
6.1 Το περίγραμμα της έρευνας.....	39
6.2.2 Το εργαλείο συλλογής των δεδομένων.....	41
6.2.3 Διαδικασία έρευνας.....	42
Ενότητα 7: Αποτελέσματα.....	45
7.1 Αποτελέσματα της έρευνας.....	45
7.2 Συζήτηση αποτελεσμάτων.....	49
7.3 Συμπεράσματα - Προτάσεις.....	54
Βιβλιογραφία.....	57

Περίληψη

Η παρούσα εργασία πραγματεύεται, τη θέση των διαλέκτων και των ιδιωμάτων στο σήμερα, στα πλαίσια μια γενικότερης προβληματικής, σχετικά με την υποχώρησή τους και τον τρόπο διατήρησής και αναβίωσής τους, μέσω της εκπαιδευτικής οδού. Συγκεκριμένα, η μελέτη επικεντρώνεται στην περίπτωση της Πελοποννήσου. Στόχος είναι να εξακριβωθεί, μέσω της συζήτησης, με τη διαδικασία της συνέντευξης, αν το δείγμα στόχος που επιλέχθηκε από την ομώνυμη περιοχή, έχει συνείδηση της ύπαρξης, της λεκτικής διαφοροποίησης της περιοχής και κατά πόσο η στάση τους, είναι θετική στο ενδεχόμενο ένταξης της λεκτικής αυτής ιδιαιτερότητας, στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, στα πλαίσια της ιδέας του διδιαλεκτισμού. Οι μετρήσεις των απαντήσεων των συμμετεχόντων, έδειξαν:

- α. πως οι συμμετέχοντες στην πλειοψηφία τους, δεν είχαν ακριβή συναίσθηση της λεκτικής διαφοροποίησης της περιοχής της Πελοποννήσου και
- β. Πολλοί παρουσιάστηκαν επιφυλακτικοί στην ένταξη ενός διδιαλεκτικού προγράμματος στα σχολεία, καθώς θεώρησαν πως τα προβλήματα που θα παρουσιαστούν, θα είναι περισσότερα από τα οφέλη.

Λέξεις – Κλειδιά: Διάλεκτος, εκπαίδευση - διδιαλεκτισμός, ιδιώματα της Πελοποννήσου

Summary

This paper deals with the position of dialects and idioms in the present day, in the context of a more general problem, concerning their retreat and how to preserve and revive them, through the educational route. Specifically, the study focuses on the case of the Peloponnese. The aim is to ascertain, through the discussion, by the interview procedure, whether the sample target chosen by the homonymous region is aware of the existence of the verbal differentiation of the region and whether their attitude is positive in the possibility of introducing this verbal specificity into secondary education level, within the framework of the idea of didialectism. Measurements of participants' responses showed:

- a. that the majority of participants were not accurately aware of the verbal differentiation of the Peloponnese region and
- b. Many were sceptical about the introduction of a didialectic program in schools, as they felt that the problems that would arise would be more than the benefits.

Keywords: dialect, education - bidialectism, idioms of peloponnese

Εισαγωγή

Η παρούσα εργασία έχει ως θέμα τις διαλέκτους και τα ιδιώματα της ελληνικής γλώσσας και το ρόλο της εκπαίδευσης στη διατήρησή τους, δίνοντας έμφαση κυρίως στην περίπτωση της Πελοποννήσου.

Αναλυτικότερα, αποτελείται από επτά ενότητες. Η πρώτη ενότητα, προχωρά σε μια αποσαφήνιση των εννοιών γλώσσα, ποικιλότητα, ποικιλία, διάλεκτος, ιδίωμα και επίσημη γλώσσα και διαχωρίζεται σε έξι υποενότητες, μια υποενότητα για κάθε έννοια. Στη δεύτερη ενότητα, που και αυτή με τη σειρά της διαχωρίζεται σε έξι μέρη, γίνεται μια αρκετά εκτενέστατη αναφορά στην ιστορική διαδρομή της Ελληνικής Γλώσσας, από τις απαρχές της (μείξη του ινδοευρωπαϊκού προγόνου της, με γλώσσες που ομιλούνταν από προελληνικούς πληθυσμούς), έως και την περίοδο (1976), που η δημοτική καθιερώνεται ως η επίσημη γλώσσα του κράτους σε όλους τους τομείς (παιδεία, διοίκηση, νομοθεσία κτλ). Εν συνεχεία, περνώντας στο δεύτερο μέρος, της δεύτερης ενότητας, γίνεται μια ειδική αναφορά στην εμφάνιση και δημιουργία των διαλέκτων και ιδιωμάτων της ελληνικής γλώσσας. Η ιστορική αναδρομή και εδώ, ξεκινά από την αρχαιότητα (Ιωνική – Αττική- Αχαϊκή – Δωρική διάλεκτος) και συνεχίζει ως και την εμφάνιση των νεοελληνικών διαλέκτων. Η περίοδος που τοποθετείται ακριβώς η εμφάνισή τους, δεν έχει αποσαφηνιστεί από τους μελετητές, καθώς υπάρχει διχογνωμία. Για παράδειγμα ο Heisenberg, τοποθετεί την εμφάνισή τους, λίγο μετά την πρώτη άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Λατίνους το 1204, ενώ ο Αναγνωστόπουλος την τοποθετεί, κατά τους πρώτους χρόνους του μεσαιωνικού ελληνισμού.

Στο τρίτο μέρος της ίδιας ενότητας, γίνεται μια έρευνα γύρω από τη μελέτη των διαλέκτων και των ιδιωμάτων και το τέταρτο μέρος συνεχίζει με μια προσπάθεια ταξινόμησης τους. Ανάλογα με τα χαρακτηριστικά που παρουσιάζουν, ταξινομούνται σε νότια και βόρεια ιδιώματα. Στο πέμπτο μέρος τώρα, γίνεται μια ανάλυση των παραγόντων εκείνων, που ευθύνονται για την υποχώρηση των διαλέκτων και των ιδιωμάτων ή και για τους παράγοντες εκείνους, που σε κάποιες περιπτώσεις ευνόησαν στη διατήρηση και συνέχισή τους. Η δεύτερη ενότητα κλείνει, με το έκτο και τελευταίο μέρος, στο οποίο επιχειρείται επίσης μια προσπάθεια συγκέντρωσης, όλων εκείνων των λόγων, που καθιστούν ωφέλιμη ή βλαπτική τη διατήρηση και συνέχισή των διαλέκτων και των ιδιωμάτων στην ελληνική γλώσσα.

Η τρίτη ενότητα, περνάει πλέον στο κομμάτι εκείνο που επικεντρώνεται η παρούσα ερευνά , δηλαδή, στην περίπτωση της Πελοποννήσου. Στην τρίτη ενότητα, που διαχωρίζεται όπως και οι προηγούμενες ενότητες σε μέρη και συγκεκριμένα σε τέσσερα μέρη, γίνεται μια εκτενής αναφορά

Διάλεκτοι και ιδιώματα της ελληνικής γλώσσας και ο ρόλος της εκπαίδευσης στη διατήρησή τους. Η περίπτωση της Πελοποννήσου

στις διαλέκτους και στα ιδιώματα της περιοχής, ως προς την περιγραφή τους, το λεξιλόγιο, τα μορφολογικά χαρακτηριστικά (ρήματα, επίθετα, επιρρήματα κτλ), τη σύνταξη τους και τη φωνολογία τους. Κάθε μέρος της τρίτης ενότητας είναι αφιερωμένο σε ένα από τα παραπάνω χαρακτηριστικά.

Η τέταρτη ενότητα, αποτελούμενη από τέσσερις υποενότητες, πραγματεύεται ένα σημαντικό κομμάτι της μελέτης και αυτό είναι ο ρόλος της εκπαίδευσης απέναντι στην προβληματική, γύρω από την οποία ξεκίνησε η έρευνα. Το πρώτο μέρος κάνει μνεία, στο γενικό πλαίσιο που επικρατεί σήμερα και που παρουσιάζουν οι διάλεκτοι και τα ιδιώματα της ελληνικής γλώσσας. Στο δεύτερο μέρος, γίνεται μια αναφορά σε κάποιες πρακτικές που θα μπορούσαν να εφαρμοστούν στη εκπαίδευση, για την προώθηση των γλωσσικών ποικιλιών. Στο τρίτο μέρος, καταγράφονται μερικά από τα προγράμματα διδασκαλίας γλωσσικής διδασκαλίας των νεοελληνικών διαλέκτων που έχουν δημιουργηθεί. Στο τέταρτο και τελευταίο μέρος της ενότητας, τονίζεται το πόσο σημαντικό ρόλο μπορεί να διαδραματίσει η εκπαίδευση στις γλωσσικές ποικιλίες. Με γνώμονα το ρόλο της εκπαίδευσης, γίνεται αναφορά στις έννοιες, της διδασκαλίας – εκπαίδευσης, του κριτικού γραμματισμού και της κριτικής εκπαίδευσης, καθώς και των παιδαγωγικών πολυγραμματισμών. Έννοιες, που έκαναν την εμφάνισή τους στην παγκόσμια επιστημονική κοινότητα, με σκοπό να δοθεί λύση σε ένα φαινόμενο, που είναι σε παγκόσμια κλίμακα υπαρκτό.

Στην πέμπτη ενότητα, ξεκινά το ερευνητικό μέρος της μελέτης. Αρχικά σκιαγραφείται με συντομία το ζητούμενο της έρευνας και εν συνεχεία ορίζονται οι στόχοι και τα ερευνητικά ερωτήματα της προτεινόμενης έρευνας. Στο έκτο μέρος, γίνεται αναφορά στη μεθοδολογία της έρευνας (περίγραμμα έρευνας, δείγμα συμμετεχόντων, εργαλείο συλλογής δεδομένων κτλ). Στο έβδομο και τελευταίο μέρος, εμφανίζονται τα αποτελέσματα της έρευνας και γίνεται συζήτηση πάνω σε αυτά. Η έρευνα ολοκληρώνεται με τα συμπεράσματα και τις προτάσεις, με αφετηρία την τελική έκβαση των αποτελεσμάτων.

Ενότητα 1: Αποσαφήνιση εννοιών : Γλώσσα, ποικιλότητα, ποικιλία, διάλεκτος, ιδίωμα, επίσημη γλώσσα

1.1 Γλώσσα

Η ιδιαίτερη ικανότητα που αναπτύσσουν οι άνθρωποι σε σχέση με τα άλλα έμψυχα όντα, είναι η δημιουργία ενός σύνθετου και πολύπλοκου κώδικα επικοινωνίας που ονομάζουμε γλώσσα. Σύμφωνα με τον Καρπούζο (2010), πρωτοπόροι στη μελέτη της γλώσσας, υπήρξαν οι Έλληνες φιλόσοφοι του 5ου αιώνα. Ο Αριστοτέλης για παράδειγμα, ασχολήθηκε με τη σχέση μεταξύ γλώσσας και λογικής (Καρπούζος, 2010: 1).

Στους επόμενους αιώνες, η γλώσσα θα συνεχίσει να αποτελεί αντικείμενο μελέτης σχετικά με τη μορφή και τη σύνταξη, με την καταγωγή και τη σύσταση, όπως αναφέρει η Τοκατλίδου (2003). Καταξιωμένοι μελετητές από το χώρο της γλωσσολογίας και όχι μόνο, προσπάθησαν να ορίσουν την έννοια της γλώσσας (Τοκατλίδου, 2003: 22). Για παράδειγμα, ο Sapir (1921) υποστήριξε ότι η γλώσσα είναι μια ιδιότητα που αναπτύσσουν αποκλειστικά οι άνθρωποι και μέσω αυτής μεταδίδουν ιδέες, επιθυμίες, συγκινήσεις, με τη βοήθεια συμβόλων εκούσιων παραγομένων (Lyons, 1992: 25). Επίσης, ένας από τους σημαντικότερους μελετητές της γλωσσολογίας ο Chomsky, υποστήριξε ότι η γλώσσα <<είναι καθρέπτης του νου >>. Δίνοντας έμφαση στη μητρική γλώσσα, υποστήριξε ότι η γλώσσα δε διδάσκεται, για το λόγο ότι είναι βιολογικά καθορισμένη. Συνεπώς, τα άτομα σε συνεργασία και με άλλες γνωστικές περιοχές, εκφράζονται, σκέφτονται και επικοινωνούν μεταξύ τους (Ξυδόπουλος, κ.α., 2013: 39).

1.2 Ποικιλότητα

Σύμφωνα με την επιστήμη της γλωσσολογίας, όλες οι γλώσσες χαρακτηρίζονται από ποικιλότητα. Η ποικιλότητα αφορά στη γενική ιδιότητα μιας γλώσσας (Αρχάκης & Κονδύλη, 2011). Αναλυτικότερα, θα λέγαμε ότι η ποικιλότητα μιας γλώσσας χαρακτηρίζεται από πολυμορφία και ετερογένεια. Η γλώσσα δηλαδή, δε χρησιμοποιείται σε όλα τα μέρη και από όλους τους ομιλητές με τον ίδιο τρόπο, αλλά παρουσιάζει διαφοροποιήσεις. Τις διαφοροποιήσεις αυτές τις ονομάζουμε ποικιλίες (Ξυδόπουλος, κ.α., 2013: 187).

1.3 Ποικιλία

Τον όρο ποικιλία τον χρησιμοποιούμε για να αναφερθούμε σε μια συγκεκριμένη μορφή που η γλώσσα εμφανίζει. Η ποικιλία διακρίνεται σε ετερόνομη και σε αυτόνομη. Με το όρο αυτόνομη, εννοούμε για παράδειγμα την κοινή νεοελληνική ποικιλία, για το λόγο ότι μιλιέται από τον πληθυσμό της πρωτεύουσας της χώρας. Αντίθετα, άλλες ποικιλίες της ελληνικής γλώσσας, όπως η ελληνική της Κύπρου, χαρακτηρίζεται ως ετερόνομη (Ξυδόπουλος, κ.α., 2013:189-190). Μια άλλη διάκριση των γλωσσικών ποικιλιών, είναι ότι τις διακρίνουμε με βάση τη γεωγραφική περιοχή ή και την κοινωνική ομάδα. Οι ποικιλίες που χαρακτηρίζονται με βάση τη γεωγραφική τους διάκριση, αποτελούν τις διαλέκτους. Στην περίπτωση που μια γλωσσική ποικιλία όμως, δε διαφοροποιείται εμφανώς από την πρότυπη γλώσσα μιας χώρας, τότε έχουμε το γλωσσικό ιδίωμα. Στην ελληνική επικράτεια έχουν διασωθεί πέρα από διαλέκτους και πληθώρα ιδιωμάτων (Αρχάκης, Κονδύλη, 2011:58).

1.4 Διάλεκτος

Τον όρο διάλεκτος τον χρησιμοποιούμε, ειδικότερα στον ελλαδικό χώρο, για να δηλώσουμε μια γεωγραφική ποικιλία, η οποία παρουσιάζει σημαντικές διαφοροποιήσεις (διαφορά στη δομή, στην προφορά, στη σύνταξη κτλ). Ο βαθμός που μια διάλεκτος διαφοροποιείται, σύμφωνα με τη Δελβερούδη (2001β), εξαρτάται από πολλούς παράγοντες, όπως για παράδειγμα τη γεωγραφική απόσταση ή την απομόνωση ενός τόπου, ενώ το κριτήριο που ορίζεται προκειμένου να γίνει μια εκτίμηση του ποσοστού αυτής της διαφοροποίησης, σχετίζεται με τη διάλεκτο που ονομάζουμε κοινή. Η κοινή διάλεκτος, είναι αυτή που εξαιτίας μιας σειράς παραγόντων, (πολιτικοί, εμπορικοί, στρατιωτικοί κτλ), γνώρισε ευρεία διάδοση και ξεκίνησε να χρησιμοποιείται από το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού, ταυτόχρονα ή και παράλληλα με άλλες τοπικές διαλέκτους και έτσι υπερίσχυσε και στις περισσότερες περιπτώσεις καθιερώθηκε ως η επίσημη γλώσσα του κράτους (Αρχάκης & Κονδύλη, 2011:58-59).

Στην Ελλάδα, αλλά και σε περιοχές που κάποτε άνθισε ο ελληνικός πολιτισμός, συναντάμε αρκετές διαλέκτους. Ενδεικτικά αναφέρουμε την κρητική, την ποντιακή, την κυπριακή κ.α. . Κάποιες από αυτές με το πέρασμα του χρόνου ατόνησαν ή είναι στα πρόθυρα εξαφάνισης, ενώ άλλες παρέμειναν το ίδιο ισχυρές, καθώς ομιλούνται στην καθημερινότητα από τους ντόπιους των περιοχών τους και δείχνουν στοιχεία ενδυνάμωσης και όχι εξασθένησης από το χρόνο, όπως λχ. η κυπριακή. Η τύχη των διαλέκτων, δηλαδή η διατήρησή τους ή μη στο χρόνο, εξαρτάται από

Διάλεκτοι και ιδιώματα της ελληνικής γλώσσας και ο ρόλος της εκπαίδευσης στη διατήρησή τους. Η περίπτωση της Πελοποννήσου

διάφορους παράγοντες. Μερικοί από αυτούς είναι η αστικοποίηση του πληθυσμού από τις ευρύτερες περιοχές, η απομάκρυνση τους από τον τόπο που γεννήθηκαν, η δυναμική της επίσημης γλώσσας και η προσκόλληση των ομιλητών με αυτή, η έλλειψη διατήρησης τους μέσω της εκπαίδευσής (Ξυδόπουλος, κ.α., 2013:191-193).

1.5 Ιδίωμα

Σε αντίθεση με τη διάλεκτο, τον όρο ιδίωμα τον χρησιμοποιούμε για να δηλώσουμε διαφοροποίηση μεν, αλλά σε μικρότερη απόκλιση από αυτή της διαλέκτου. Οι ομιλητές της κοινής – επίσημης γλώσσας, σε αυτή την περίπτωση κατανοούν τον ομιλητή του ιδιώματος. Τα ιδιώματα τα συναντάμε και με το όρο ντοπιολαλιές. Στην ελληνική επικράτεια τα ιδιώματα τα χωρίζουμε σε δύο κατηγορίες – ομάδες. Ο διαχωρισμός αυτός γίνεται σε συνάρτηση με τις ομοιότητες ή τις διαφορές που αυτά παρουσιάζουν. Έτσι έχουμε τα λεγόμενα βόρεια ιδιώματα και τα νότια. Η γέννηση των περισσότερων ιδιωμάτων συντελέστηκε την περίοδο της τουρκοκρατίας, από το κατακερματισμό του Βυζαντίου και τη συνακόλουθη απομόνωση πολλών περιοχών (Δελβερούδη, 2001:1-3).

1.6 Επίσημη Γλώσσα

Ως επίσημη γλώσσα, νοείται εκείνη η διάλεκτος που υπερισχύει έναντι των άλλων διαλέκτων. Στην Ελλάδα υπερίσχυσε έναντι των άλλων διαλέκτων η γλωσσική διάλεκτος της κοινής νεοελληνικής, η οποία καθιερώθηκε ως η επίσημη γλώσσα του κράτους. Ως η γλώσσα δηλαδή, που εκτός από καθομιλουμένη, είναι η γλώσσα που διδάσκεται στα σχολεία και χρησιμοποιείται στη διοίκηση του κράτους. Ο Γάλλος πολιτικός Max Weinreich παρομοίασε τη γλώσσα, ως μια διάλεκτος με στρατό και ναυτικό. Η διάλεκτος με λίγα λόγια, που υπερίσχυσε μεταξύ των άλλων. Η επιλογή της κοινής νεοελληνικής ως πρότυπης γλώσσας (νόρμα), έναντι των άλλων διαλέκτων, δεν έγινε υπό την έννοια της αρτιότερης γλωσσική ποικιλίας, αλλά για λόγους κοινωνικούς (τη μιλούσε μεγάλος αριθμός του πληθυσμού), οικονομικούς, πολιτικούς, ιστορικούς κ.α. . Η κοινή νεοελληνική γλώσσα, ήταν μια ποικιλία, που σύμφωνα με μελέτες, ήταν πολύ κοντά στην πελοποννησιακή, δεν έχει λοιπόν κανείς παρά να αναζητήσει του πολιτικούς και ιστορικούς λόγους που διαδραμάτισε η περιοχή την περίοδο εκείνη, για να μπορέσει ίσως να σκιαγραφήσει γιατί υπερίσχυσε έναντι των άλλων ποικιλιών (Ξυδόπουλος, κ.α., 2013).

Ενότητα 2: Η ιστορική διαδρομή της Ελληνικής Γλώσσας και η γένεσις των διαλέκτων και των ιδιωμάτων

2.1 Η ιστορική διαδρομή της Ελληνικής Γλώσσας

Η γλώσσα ως ένας ζωντανός οργανισμός δε μένει σταθερή, αλλά με το πέρασμα των χρόνων μεταβάλλεται. Όπως συνέβη σε πολλές γλώσσες, έτσι και η πορεία της ελληνικής γλώσσας παρουσίασε διαφοροποιήσεις μικρές ή μεγαλύτερες, που δείχνουν ακριβώς αυτή την ιδιότητα της (Χρηστίδης, 2005 :17).

Η επιστήμη της γλωσσολογίας, έπειτα από μελέτες που στηρίχθηκαν στην ανάλυση ομοιοτήτων λέξεων, που προέρχονταν από διαφορετικές γλώσσες, διαχώρισε τις γλώσσες με βάση τη γλωσσική οικογένεια από την οποία προήλθαν. Οι ευρωπαϊκές γλώσσες, μεταξύ των οποίων είναι και η ελληνική, κατατάχθηκαν σε μια παλιά γλωσσική οικογένεια, την ινδοευρωπαϊκή. Πρώτος την επισήμανση αυτή, έκανε προς τα τέλη του 18ου αιώνα ο Sir William Jones, Άγγλος δικαστής στις Ινδίες. Η θεωρία αυτή, πηγάζει από την πεποίθηση, (καθώς δεν υπάρχει κάποια πρωτογενή μαρτυρία που να ισχυροποιεί τα ανωτέρω), ότι ζούσε μια ομάδα λαών, οι οποίοι δεν είχαν αναγκαστικά συγγενικούς δεσμούς μεταξύ τους, αλλά κοινά πολιτιστικά χαρακτηριστικά και μιλούσαν την ίδια γλώσσα. Με το πέρασμα του χρόνου, οι λαοί αυτοί διασπάστηκαν και διαχωρίστηκαν σε διαφορετικά έθνη, σε διαφορετικούς τόπους και δημιουργώντας διαφορετική γλώσσα (Βερτουδάκης, χ.χ. :1-3).

Σε ότι αφορά την ελληνική γλώσσα, γεννήθηκε από τη μείξη του ινδοευρωπαϊκού προγόνου της, με γλώσσες που ομιλούνταν από προελληνικούς πληθυσμούς, π.χ τους Πελασγούς και τους Λέλεγες, που βρίσκονταν ήδη στο γεωγραφικό χώρο, που αργότερα ονομάζουμε ελλαδικό χώρο. (Χρηστίδης, 2005:88). Έτσι η ελληνική γλώσσα μετρά, μια προφορική συνέχεια 40 αιώνων, μια γραμματική συνέχεια 3.500 χρόνων και μια οπτική συνέχεια 2.800 χρόνων, όπως πολύ χαρακτηριστικά αναφέρει και ο κ. Γεώργιος Μπαμπινιώτης στο έργο του, εισαγωγή στην ιστορικοσυγκριτική γλωσσολογία (Μπαμπινιώτης, 1986:7).

Ο γραπτός με τον προφορικό λόγο, δε συμβάδιζε πάντα σε όλη την ιστορική διαδρομή της ελληνικής γλώσσας. Στο γραπτό λόγο συναντάμε αρχικά, την ιερογλυφική, έπειτα τη γραμμική γραφή Α' και τη γραμμική γραφή Β', την κυπρομινωική γραφή, το κυπριακό συλλαβάριο και τέλος την ελληνική αλφαβητική γραφή, δηλαδή τη γραφή που έχουμε σήμερα. Από τις παραπάνω γραφές έχουν αποκρυπτογραφηθεί η γραμμική γραφή Β' και το κυπριακό συλλαβάριο. Στο

Διάλεκτοι και ιδιώματα της ελληνικής γλώσσας και ο ρόλος της εκπαίδευσης στη διατήρησή τους. Η περίπτωση της Πελοποννήσου

προφορικό λόγο, η γλώσσα που μιλιόταν από τους Έλληνες ξεκίνησε από μια κοινή γλώσσα, την οποία ονομάζουμε Προϊστορική Κοινή και η οποία με τη σειρά της, καθώς έχουμε μετακινήσεις πληθυσμών (Ιωνες, Αχαιοί, Δωριείς), διασπάται σε διαλέκτους (Ιωνική – αττική- Αχαική – Δωρική) (Μπαμπινιώτης, 1986:9). Οι Αθηναίοι για παράδειγμα, μιλούσαν την αττική διάλεκτο, ενώ οι Λάκωνες τη δωρική και ου το καθεξής. Αυτό όμως δεν τους εμπόδιζε να συνεννοούνται μεταξύ τους, καθώς οι διαφορές δεν ήταν τέτοιες που να μην κατανοεί ο Αθηναίος τον Σπαρτιάτη. Η μητέρα λ.χ. για τον Αθηναίο ήταν μήτηρ και για τον Σπαρτιάτη μάτηρ. (Τριανταφυλλίδης, 1938:66-67). Η διάσπαση της γλώσσας σε διαλέκτους, οφείλεται σε μια σειρά από παράγοντες, όπως είναι η πολιτική και διοικητική αυτοτέλεια που παρουσίαζαν οι πόλεις – κράτη, η έλλειψη επικοινωνίας μεταξύ τους κ.α. (Μπαμπινιώτης, 1986:11).

Παρόλο όμως αυτήν τη διαλεκτική έξαρση, είναι αξιοσημείωτο να αναφερθεί ότι η ελληνική γλώσσα δε διασπάστηκε σε επιμέρους γλώσσες, όπως έγινε σε άλλους λαούς (π.χ Λατίνους), αλλά εξαιτίας της βαθιάς εθνικής συνείδησης των κατοίκων των περιοχών του ελλαδικού και ευρύτερου ελλαδικού χώρου, για κοινή καταγωγή και θρησκεία, διατηρήθηκε μια κοινή γλώσσα, με όλες τις κατά καιρούς μεταβολές και προσθήκες («όμαιμον» «ομόθρησκον» και «όμόγλωσσον») (Μπαμπινιώτης, 1986:16).

Την περίοδο της Μακεδονικής δυναστείας, οι διάλεκτοι ενοποιούνται και ως επίσημη γλώσσα όλου του ελλαδικού χώρου και όχι μόνο, γίνεται η κοινή Αλεξανδρινή ή ελληνιστική κοινή, η οποία έχει ως βάση της την αττική διάλεκτο και η οποία έχει αναχθεί σε διάλεκτο με ιδιαίτερα αυξημένο κύρος. Η διάδοση της Αλεξανδρινής ενισχύθηκε και από το γεγονός ότι την ασπάστηκαν και λαοί αλλόγλωσσοι στις περιοχές που κατέκτησε ο Αλέξανδρος, έγινε κατά κάποιον τρόπο οικουμενική, η γλώσσα συνεννόησης μεταξύ λαών, η γλώσσα της παιδείας και των συναλλαγών. (Μπαμπινιώτης., 1986:102). Για την ονομασία σε κοινή, υπάρχουν διχογνωμίες, με κάποιους να πιστεύουν πως προήλθε από συνδυασμό των τεσσάρων αρχαίων διαλέκτων και άλλους, μεταξύ των οποίων και ο διακεκριμένος γλωσσολόγος Γ. Χατζηδάκης, να υποστηρίζουν ότι η κοινή είναι η εξέλιξη της αττικής διαλέκτου, άποψη που κατά πλειοψηφική ομολογία είναι και η πιο ορθή (Κοπιδάκης, 1999).

Η Αλεξανδρινή κοινή, με το καιρό εξελίσσεται στη Μεσαιωνική κοινή. Η Μεσαιωνική κοινή είναι η γλώσσα της βυζαντινής αυτοκρατορίας, η οποία και αυτή εξαιτίας της αποκοπής εδαφών από την αυτοκρατορία, διασπάται σε διαλέκτους. Μια σειρά από γεγονότα, όπως ο εκ νέου διαμελισμός της αυτοκρατορίας του Βυζαντίου και τελικώς η άλωση της πόλης, η επαφή με άλλους λαούς, κυρίως κατακτητές (βενετούς, Τούρκους), ευνοούν μια νέα διάσπαση, που είναι και η απαρχή της δημιουργίας των νεοελληνικών διαλέκτων και κατά επέκταση της νεοελληνικής κοινής.

Διάλεκτοι και ιδιώματα της ελληνικής γλώσσας και ο ρόλος της εκπαίδευσης στη διατήρησή τους. Η περίπτωση της Πελοποννήσου

(Παπαναστασίου, 2017:8). Ως περίοδο μετάβασης από τη μεσαιωνική στη νεοελληνική κοινή, πολλοί μελετητές θεωρούν την περίοδο της άλωσης της Κωνσταντινούπολης το 1453, άλλοι πάλι υποστηρίζουν ότι η μετάβαση αυτή έγινε νωρίτερα και την τοποθετούν γύρω στο 1100 μ.Χ. , όπου έχουμε και το πρώτο λογοτεχνικό έργο γραμμένο στα νεοελληνικά, τον Διγενή Ακρίτα και άλλοι στο 1669, δηλαδή την περίοδο που έπεσε η Κρήτη στους Τούρκους (Πολίτης, 2007) .

Στα χρόνια που θα ακολουθήσουν, σημαντικά γεγονότα θα καθορίσουν την πορεία της γλώσσας. Ήδη η ανάγκη για μια εθνική γλώσσα τόσο στον προφορικό, όσο και στο γραπτό λόγο είναι μεγαλύτερη από ποτέ. Έτσι μέσα από αντιπαλότητες και διαφωνίες και υπό την επίδραση ιδιαίτερων συνθηκών, γεννιέται το γλωσσικό ζήτημα. Ως υπέρμαχοι μιας γλώσσας απλής, και κατανοητής από το λαό, εμφανίζονται σημαντικοί διανοούμενοι της εποχής, όπως ο Ρίγας, ποιητές, μεταξύ των οποίων ο Σολομός, όλοι εκπρόσωποι του δημοτικισμού. Οι προαναφερόμενοι, υποστηρίζουν σθεναρά, πως η γλώσσα της παιδείας, των επιστημών, της λογοτεχνίας, θα πρέπει να είναι μια ζωντανή γλώσσα και αυτή δεν είναι άλλη, από τη γλώσσα που μιλά και κατανοεί ο λαός, διότι μόνο έτσι θα επιτευχθεί η αναγέννηση του έθνους (Μαργαρίτη-Ρόγκα, κ.α., 2016:3-6).

Ο δημοτικισμός όμως, συναντά την αντίδραση εκείνων που υπερασπίζονται τον αρχαϊσμό, τη μορφή εκείνη της γλώσσας που διαγράφει ιστορία χιλιάδων ετών, δηλαδή της αρχαίας. Για τους τελευταίους εξάλλου, η νέα ελληνική γλώσσα είναι ένα κακέκτυπο, μια παρακμασμένη μορφή της αρχαίας και η χρήση της θα αποτελούσε ξεπεσμό, εξευτελισμό των Ελλήνων και ύβρης του ένδοξου παρελθόντος τους. Ο Αδαμάντιος Κοραής στον αντίποδα και των δύο (δημοτικιστών και αρχαϊστών), εμπνέεται με τη δημιουργία - κατασκευή μιας μέσης οδού, της καθαρεύουσας. Κύριο μέλημα του είναι μέσω της καθαρεύουσας, να επιτευχθεί ο καθαρισμός της γλώσσας από τα ξενικά στοιχεία. Η πρόταση του αυτή τελικώς θα εισακουστεί και η καθαρεύουσα θα καθιερωθεί ως επίσημη γλώσσα του κράτους (Μαργαρίτη-Ρόγκα , κ.α., 2016:7-8).

Το όραμα του Κοραή όμως δε θα παγιωθεί, καθώς θα δεχτεί τις αντιδράσεις, τόσο των δημοτικιστών όσο και των αρχαϊστών. Σημαντική ήταν η συμβολή του Γιάννη Ψυχάρη στην καθιέρωση του δημοτικισμού, ο οποίος το 1888 θα δημοσιεύσει το πρώτο σοβαρό πεζογράφημα στη δημοτική, με την ονομασία, το ταξίδι μου. Στα χρόνια που ακολουθούν, η καθαρεύουσα αποδυναμώνεται και οι φωνές για την αντικατάστασή της, από τη δημοτική γλώσσα, σε όλους τους τομείς πληθαίνουν. Η πορεία της δημοτικής περνά από διάφορα στάδια, έως την πλήρη καθιέρωση της. Εν τέλει, το 1976 η δημοτική καθιερώνεται ως η επίσημη γλώσσα του κράτους σε όλους τους τομείς (παιδεία, διοίκηση, νομοθεσία κτλ), (Μαργαρίτη-Ρόγκα, κ.α., 2016:14-15).

2.2 Διάλεκτοι και ιδιώματα της Ελλάδος

2.2.1 Η εμφάνιση των νεοελληνικών διαλέκτων και ιδιωμάτων

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, η ελληνική γλώσσα στις απαρχές της ξεκίνησε ως μια ενιαία κοινή γλώσσα (Προϊστορική κοινή), που στην πορεία διασπάστηκε σε διαλέκτους (Ιωνική – αττική-Αχαική – Δωρική). Στους αιώνες που ακολούθησαν διέγραψε ουκ ολίγες φορές, μια ανάλογη πορεία (καθιέρωση επίσημης γλωσσάς - διάσπαση σε διαλέκτους), ώσπου έφτασε στο σήμερα, με τη δημιουργία των νεοελληνικών διαλέκτων και ιδιωμάτων και την καθιέρωση της Νεοελληνικής κοινής. Οι νέοι διάλεκτοι που δημιουργήθηκαν μετά το διαμελισμό του Βυζαντίου και που οι περισσότεροι επιβιώνουν ως τις μέρες μας, έστω και εξασθενημένοι, είναι οι λεγόμενοι νεοελληνικοί διάλεκτοι, (ποντιακά, τσακόνικα, κατωιταλικά, καππαδόκικα, κυπριακά, κρητικά). Ενώ τα ιδιώματα της ελληνικής γλώσσας, χωρίζονται στα βόρεια ιδιώματα και τα συναντάμε στη Θράκη, Μακεδονία, Ήπειρο, Θεσσαλία και Στερεά Ελλάδα. Στα νότια, που τα συναντάμε Πελοπόννησο και Κρήτη. Στα ανατολικά, που αφορούν τις περιοχές Κύπρου, Χίο, Δωδεκάνησα. Στα δυτικά, που αφορούν τις περιοχές των Επτανήσων και Κυκλάδες. (Τζιτζιλής, 2000:16).

Ενδιαφέρον έχει επίσης και η κατάταξη των διαλέκτων και των ιδιωμάτων της ακαδημίας Αθηνών. Η κατηγοριοποίηση αυτή γίνεται με βάση τα φωνητικά και γεωγραφικά κριτήρια και είναι η εξής. Στην κατηγορία διάλεκτοι καταγράφει τα Ποντιακά, τα Καππαδόκικα, τα Κατωιταλικά, τα Τσακόνικα, τα Κυπριακά και τα Κρητικά και ως προς τα ιδιώματα, καταγράφει τα Βόρεια, τα Ημιβόρεια, τα Δωδεκανησιακά, τα Κυκλαδικά, τα Επτανησιακά, τα Μικρασιατικά και της Μάνης, της Κύμης και της παλαιάς Αθήνας

(<http://www.academyofathens.gr/el/research/centers/greekdialects/neohellenic/dialects>).

Για το πότε εμφανίστηκαν οι νεοελληνικοί διάλεκτοι οι απόψεις δίστανται. Όπως μας λέει και ο Τζιτζιλής (2000) καμιά από τις απόψεις που έχουν διατυπωθεί δε μπορούμε να υιοθετήσουμε. Ο τζιτζιλής (2000), μας παραθέτει κάποιες εκ των απόψεων που διατυπώθηκαν από κορυφαίους μελετητές του είδους. Μας παραθέτει την άποψη του Heisenberg, ο οποίος τοποθετεί την εμφάνιση των νεοελληνικών διαλέκτων, λίγο μετά την πρώτη άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Λατίνους το 1204 και την αντιπαραβάλλει με την άποψη του Χατζηδάκη, ο οποίος πιστεύει ότι η εμφάνισή τους προηγείται της άλωσης. Εν συνεχεία, μας επισημαίνει πως ο Melliet τοποθετεί την ανάπτυξη των διαλέκτων μεταξύ του 8ου και 15ου αιώνα και ο Thumb στο 15ο αιώνα. Τέλος κάνει

Διάλεκτοι και ιδιώματα της ελληνικής γλώσσας και ο ρόλος της εκπαίδευσης στη διατήρησή τους. Η περίπτωση της Πελοποννήσου

αναφορά στον Αναγνωστόπουλο, ο οποίος ισχυρίζεται ότι οι νεοελληνικοί διάλεκτοι έκαναν την εμφάνισή τους, κατά τους πρώτους χρόνους του μεσαιωνικού ελληνισμού (Τζιτζιλής, 2000:16).

2.2.2 Μελέτη των νεοελληνικών διαλέκτων και ιδιωμάτων

Κατά τον Τζιτζιλή (2000), η διαλεκτολογία όλα αυτά τα χρόνια κάνει μια προσπάθεια επανασύνδεσης των διαλέκτων της αρχαιότητας με τις νεοελληνικές διαλέκτους. Από τις μελέτες που έγιναν ξεχωρίζουν, αυτή του Χατζιδάκη, ο οποίος επιχειρήσει να αποδείξει τη σχέση παλαιών και νέων διαλέκτων, με τα αποτελέσματα της ερευνάς του να δείχνουν, πως αφετηρία επιρροής και των δυο υπήρξε η κοινή, χωρίς όμως εμφανή κατάλοιπα των αρχαίων διαλέκτων στις νέες. Ακολούθησε η έρευνα του Τσοπανάκη (1955), ο οποίος επανέρχεται με τη σειρά του και υποστηρίζει, πως η μελέτη των νεοελληνικών διαλέκτων, δε μπορεί να γίνει ανεξάρτητα από αυτή των παλαιών. Κατά τον Τζιτζιλή, όλες οι μέχρι τώρα έρευνες πάσχουν, στο ότι δε λαμβάνουν υπ' όψιν καθόλου την περίοδο του Μεσαίωνα. Επίσης, όπως και ο Τριανταφυλλίδης, ο Τζιτζιλής τονίζει την αναγκαιότητα δημιουργίας ενός γλωσσικού άτλαντα, που θα καταδείκνυε την έλλειψη ομοιογένειας στις διαλέκτους και θα καθιστούσε εφικτή την αναγνώριση της αξίας της ποικιλομορφίας στη διαλεκτολογία (Τζιτζιλής, 2000:21).

Ο Τζιτζιλής διακρίνει τρεις φάσεις στην ιστορική μελέτη των ελληνικών διαλέκτων. Κατά την πρώτη φάση, μελετήθηκαν κάποιοι διάλεκτοι, κυρίως σε ότι είχε να κάνει με τα φωνολογικά χαρακτηριστικά, ακολουθώντας την προσέγγιση της ιστορικής γλωσσολογίας. Κατά τη δεύτερη φάση, δόθηκε περισσότερη έμφαση στη μελέτη του λεξιλογίου, τηρώντας τις αρχές της δομικής διαλεκτολογίας που μόλις είχε κάνει την εμφάνισή της. Κατά την τρίτη φάση, οι μελέτες προσανατολίστηκαν προς τη γενετική διαλεκτολογία, που έκανε το ντεμπούτο της με το βιβλίο του Newton το 1972. Ο Κοντοσόπουλος πάλι, τοποθετεί τη μελέτη των νεοελληνικών διαλέκτων στα τέλη του 19ου αιώνα (Trudgill, 2003:4).

2.2.3 Ταξινόμηση των νεοελληνικών διαλέκτων και ιδιωμάτων

Σε ότι αφορά την ταξινόμηση των διαλέκτων, η πιο γνωστή είναι αυτή του Χατζιδάκη. Ο Χατζιδάκης επιχειρεί μια διάκριση των νεοελληνικών ιδιωμάτων, με βάση την εξέλιξη των φωνηέντων (ατόνων μεσαίων και κλειστών) και τα διαχωρίζει σε βόρεια και σε νότια. Στα βόρεια ιδιώματα, τα άτονα φωνήεντα ο και ε μετατρέπονται σε u και i, ενώ τα άτονα φωνήεντα i και u αποβάλλονται. Αντίθετα, στα νότια ιδιώματα, τα φωνήεντα παραμένουν ως έχουν

Διάλεκτοι και ιδιώματα της ελληνικής γλώσσας και ο ρόλος της εκπαίδευσης στη διατήρησή τους. Η περίπτωση της Πελοποννήσου

(Hatzidakis,1892:342). Επίσης κάνει και έναν άλλο διαχωρισμό, σε ανατολικά και δυτικά ιδιώματα. Το χαρακτηριστικό γνώρισμα των ανατολικών ιδιωμάτων είναι η διατήρηση ή και η επέκταση του τελικού ν στα ονόματα, κάτι που δεν ισχύει για τα δυτικά ιδιώματα που το αποβάλλουν (Τζιτζιλής, 2001:167) .

Ο Συμεωνίδης (1977), προχωρώντας σε μια εκτενή μελέτη του φαινομένου, τάχθηκε απέναντι στην ανωτέρω θεωρία του τονισμού των φωνηέντων που διατύπωσε ο Χατζηδάκης, ισχυριζόμενος τη μη διαφορά τονισμού μεταξύ των βόρειων και των νότιων ιδιωμάτων. Κατά τον Συμεωνίδη, τα φαινόμενα της σίγησης και της κώφωσης των φωνηέντων, προωθεί ολόκληρο το σύστημα των φωνηέντων προς τα εμπρός και με αυτό τον τρόπο το σύστημα εξοικονομεί δύο άτονα φωνήεντα. Εξάλλου για τον Συμεωνίδη, είναι άνευ ουσίας για το αν προηγείται το φαινόμενο της σίγησης ή της κώφωσης, καθώς πρόκειται για μια ενιαία διαδικασία που εκδηλώνεται ταυτόχρονα. Από ποιοτικής άποψης, τα φαινόμενα αυτά εξυπηρετούν και την ανάγκη οικονομίας στην άρθρωση (Συμεωνίδης, 1977:63-71) . Εκτός από τα βόρεια και νότια ιδιώματα, ο Ανδριώτης αναγνωρίζει και μια ενδιάμεση κατηγορία, τα ημιβόρεια ιδιώματα. Η κατηγορία αυτή συναντάται λεκτικά στις περιοχές της Ανατολικής Θράκης και Ρούμελης, των Βορείων Σποράδων, σε μέρη της Ηπείρου και της Μακεδονίας (Ανδριώτης, 1931:184) .

Ένας ακόμη διαχωρισμός, συνδέεται με την ανάπτυξη του άλογου γ. Στη Λέσβο , στην Ικαρία και στην Κρήτη έχουμε μια ανάπτυξη σε μεσοφωνηεντική θέση, με την εξής ακολουθία, φωνήεν + (v) +φωνήεν. Στις Σποράδες και σε κάποια μέρη της Πελοποννήσου, το εξακολουθητικό το συναντάμε μόνο στο δεύτερο φωνητικό περιβάλλον και σε αρκετές περιοχές της Ελλάδας μόνο στο πρώτο. Τέλος, σε μια προσπάθεια αναλυτικότερης ταξινόμησης των νεοελληνικών διαλέκτων, έχουν μελετηθεί φωνητικά, μορφολογικά και συντακτικά φαινόμενα όπως, η απορρίνωση των ρινικών συμπλεγμάτων mb, ng, nd, η τροπή του c σε s, η διατήρηση της χρονικής αύξησης, μετά από τα ρήματα δίνω και λέω, η χρήση της αιτιατικής ενικού των προσωπικών αντωνυμιών και η επίταξη των ατόνων τύπων της προσωπικής αντωνυμίας (Τριανταφυλλίδης, 1938:246).

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η έρευνα του Κοντοσόπουλου (1983-1984), η οποία θεωρείται και η πιο πρόσφατη στη διαίρεση των νεοελληνικών διαλέκτων. Ο Κοντοσόπουλος παρατηρώντας τον τύπο της ερωτηματικής αντωνυμίας, προχώρησε στη διάκριση της Ελλάδας του τι, που περιλαμβάνει την Ηπειρωτική Ελλάδα και τα Ιόνια νησιά και της Ελλάδας του ίντα. Η ανωτέρω διάκριση πρέπει να επισημανθεί ότι δε στηρίζεται σε ένα γνώρισμα, αλλά σε φωνητικά, λεξιλογικά και πολιτισμικά ισόγλωσσα (Τζιτζιλής, 2001:172).

Ο Trudgill (2003) πάλι, μέσα από τη δική του μελέτη, ταξινομεί τα χαρακτηριστικά των νεοελληνικών διαλέκτων ως εξής:

Διάλεκτοι και ιδιώματα της ελληνικής γλώσσας και ο ρόλος της εκπαίδευσης στη διατήρησή τους. Η περίπτωση της Πελοποννήσου

1. Αποβολή των ψηλών φωνηέντων. Το φαινόμενο αυτό αποτελεί χαρακτηριστικό των βόρειων διαλέκτων και σύμφωνα με τον Κοντοσόπουλο (1994) χωρίζονται σε τρεις επιμέρους κατηγορίες: α) αποβάλλουν τα άτονα /i, u/ και ανυψώνουν τα άτονα /e, o/ σε /i, u/), β) αποβάλλουν τα άτονα /i, u/ μόνο στο τέλος λέξης και ανυψώνουν τα άτονα /e, o/ και γ) οι ημιβόρειες διάλεκτοι αποβάλλουν τα τελικά άτονα /i, u/ αλλά δεν ανυψώνουν τα άτονα /e, o/. Η ανωτέρω διαδικασία, δηλαδή η αποβολή των ψηλών φωνηέντων, είναι ένας νεωτερισμός που χαρακτηρίζει κυρίως τις βόρειες περιοχές και δεν έχει επηρεάσει τις περιοχές που βρίσκονται νοτιότερα.
2. Στα αρχαία ελληνικά τα «υ» και «ου» μετατράπηκαν σε /i/ σε όλες σχεδόν τις ποικιλίες της νεοελληνικής.
3. Ουράνωση των υπερωικών: τροπή των /k, g, x, ɣ/ πριν από /i, e, j/ σε tɕ, dʒ, ɕ, ʒ». Το χαρακτηριστικό αυτό συνδέεται με τις νότιες ελληνικές διαλέκτους .
- 4 Τσιτακισμός. Φαινόμενο που δηλώνει την τροπή του άηχου υπερωικού κλειστού /k/ μπροστά από /i, e, j/ σε /ts/. Σε κάποια μέρη το φαινόμενο επεκτείνεται και στα /x, g/ τα οποία τρέπονται σε /s, dz/. Τα φαινόμενα της ουράνωσης των υπερωικών και του τσιτακισμού αποτελούν διαλεκτικούς νεωτερισμούς.
5. Διατήρηση των διπλών συμφώνων της αρχαίας ελληνικής.
6. Διατήρηση του τελικού /n/.
7. Διατήρηση του αρχαίου τελικού έρρινου σε διάφορες κατηγορίες λέξεων.

Με βάση τα παραπάνω χαρακτηριστικά, ο Trudgill χώρισε την Ελλάδα σε δεκατέσσερις περιοχές, σύμφωνα με τη διάλεκτο που μιλάνε σε κάθε τόπο (Trudgill, 2003:42-66).

2.2.4 Παράγοντες υποχώρησης ή διατήρησης των νεοελληνικών διαλέκτων και ιδιωμάτων

Στην Ελλάδα ομιλούνται αρκετές διάλεκτοι και ακόμα περισσότερα ιδιώματα. Σε ένα εχθρικό περιβάλλον που απαξίωνε και υποτιμούσε τη διαφορετικότητα της γλώσσας, χαρακτηρίζοντας επιπροσθέτως αμόρφωτους, χωριάτες και άξεστους τους ομιλούντες διαφορετικά, η εγκατάλειψη των τοπικών διαλέκτων και ιδιωμάτων, φάνταζε μονόδρομος, κάτι το οποίο επιβεβαιώνει μέσα από τη μελέτη του και ο Κουρδής, (Κουρδής, 2007). Σύμφωνα με την επικρατούσα αντίληψη, τα ιδιώματα αποτελούσαν κατώτερη μορφή γλώσσας και αυτοί που τα μιλούσαν, θεωρούνταν κατώτερης τάξης, ενώ για τους ομιλούντες της κοινής νεοελληνικής, ίσχυε το εντελώς αντίθετο. Τα αρνητικά αυτά στερεότυπα δε στηρίζονταν σε γλωσσικά κριτήρια, αλλά σε κοινωνικές προκαταλήψεις, για το λόγο αυτό και το ενδιαφέρον της κοινωνιογλωσσολογίας,

Διάλεκτοι και ιδιώματα της ελληνικής γλώσσας και ο ρόλος της εκπαίδευσης στη διατήρησή τους. Η περίπτωση της Πελοποννήσου

προσανατολίστηκε στις πεποιθήσεις των ομιλητών σχετικά με τις γλωσσικές ποικιλίες (Παπαζαχαρίου, κ.α., 2016:143-155).

Σύμφωνα λοιπόν με αυτές τις προκαταλήψεις, η Κοινή χαρακτηρίζεται ως η πιο ορθή γλώσσα, που περιβάλλεται από κύρος. Η διάλεκτος αντίθετα, χαρακτηρίζεται η γλώσσα των αμόρφωτων (Μοσχονάς, 1996:123-124). Τη θέση αυτή, επιβεβαιώνει και ο Πετρούνιας (1993), ο οποίος αναφέρει πως όποιος χρησιμοποιεί την κοινή, αυτόματα ξεπερνά το κίνδυνο να χαρακτηριστεί αμόρφωτος, (Πετρούνιας, 1993:129-130). Ενώ η Κακρίδη-Φερράρι (2007), αναφέρει πως είτε είναι θετικές, είτε είναι αρνητικές οι στάσεις απέναντι στις διαλέκτους και τα ιδιώματα, μπορεί να συμβάλλουν στη διατήρηση, στην υποχώρηση, ακόμα και στο θάνατο τους (Κακρίδη-Φερράρι, 2007).

Η ίδια αντίληψη σε ανώτερη και κατώτερη γλωσσική ποικιλία, σύμφωνα με το ιδεολογικό υπόβαθρο της εποχής, επικρατούσε έντονα την περίοδο του γλωσσικού ζητήματος. Οι δύο αντίθετοι πόλοι που επικρατούσαν και αναζωπύρωναν το φανατισμό υπέρ του ενός ή του άλλου, ήταν η καθαρεύουσα και η δημοτική. Αρχικά η καθαρεύουσα χαρακτηρίζεται ανώτερη, ενώ η δημοτική επικίνδυνη, παρόλο που η μια, η δημοτική, αποτελεί τη φυσική εξέλιξη της ελληνικής γλώσσας, ενώ η άλλη, είναι ξύλινη γλώσσα, εν μέρει κατασκευασμένη, (Αργυροπούλου, 2015:53). Η καθαρεύουσα, κατά την καθιέρωση της και έως ότου αποδομηθεί και περιθωριοποιηθεί, από τη δημοτική (γλωσσικό ζήτημα), ταυτίστηκε με την εξουσία και τη νοοτροπία, πως οι ομιλητές και εν γένει οι χρήστες αυτής, σε προφορικό και γραπτό λόγο, ήταν σαφώς κοινωνικά ανώτεροι. Στην πορεία, η δημοτική υπερίσχυσε, κερδίζοντας όλο και περισσότερους υποστηρικτές και δημιουργώντας έντονες διαμάχες με το αντίθετο δέος, δηλαδή τους υποστηρικτές της καθαρεύουσας (Μπασλής, 2005:69).

Η απομάκρυνση και σε κάποιες περιπτώσεις η εξαφάνιση των νεοελληνικών διαλέκτων και των ιδιωμάτων, πέρα από τις προκαταλήψεις και τα στερεότυπα της κάθε εποχής, οφείλεται και σε άλλους παράγοντες. Οι μετακινήσεις των πληθυσμών που συντελέστηκαν τα περασμένα χρόνια, όπως λ.χ. η μετακίνηση αγροτικών πληθυσμών προς τα αστικά κέντρα, στα οποία επικρατούσε η κοινή νεοελληνική, είχε ως συνέπεια την επικοινωνιακή δυσκολία μεταξύ κοινωνικών ομάδων που μιλούσαν μεν την ίδια γλώσσα, αλλά ανήκαν σε διαφορετική διαλεκτική ομάδα. Αποτέλεσμα των παραπάνω ήταν η εγκατάλειψη, της διαλέκτου τους ή του τοπικού τους ιδιώματος, με σκοπό να ενταχθούν ευκολότερα στο κοινωνικό σύνολο για να ανέλθουν κοινωνικά (Κουρδής, 2007:89)

Ένας άλλος παράγοντας ήταν και η παιδεία. Πλέον η μόρφωση δεν ήταν προνόμιο των λίγων, αλλά πλέον είχαν πρόσβαση όλοι σε αυτή ή τουλάχιστον οι περισσότεροι. Συνεπώς, τα παιδιά εξοικειώνονταν με την κοινή νεοελληνική, δηλαδή την επίσημη γλώσσα που διδάσκονταν. Η

Διάλεκτοι και ιδιώματα της ελληνικής γλώσσας και ο ρόλος της εκπαίδευσης στη διατήρησή τους. Η περίπτωση της Πελοποννήσου

εκπαίδευση επομένως αποκτά ένα ρυθμιστικό χαρακτήρα ως προς τη γλώσσα, ορίζοντας λάθος οτιδήποτε αποκλίνει από την κοινή και σωστό οτιδήποτε ταυτίζεται με την επίσημη γλώσσα (νόρμα), (Αρχάκης, κ.α., 2015:76). Σύμφωνα και με τους Ντίνα & Ζαρκογιάννη (2009), οι διάλεκτοι στην ελληνική εκπαιδευτική πραγματικότητα, αποκλείονται και όσοι τις μιλούν υποχρεώνονται μέσω της δομής και της λογικής του εκπαιδευτικού συστήματος, να προσαρμοστούν στη νόρμα, την κοινή Νεοελληνική γλώσσα (Ντίνα & Ζαρκογιάννη, 2009).

Ωστόσο υπήρξαν και εκείνες οι συνθήκες, που συνέβαλαν στη διατήρηση των διαλέκτων και ιδιωμάτων. Ο αριθμός των ομιλητών μιας διαλέκτου λ.χ. σε μια περιοχή, παίζει καθοριστικό ρόλο, στο να διατηρηθεί μιας διάλεκτος. Χαρακτηριστικό παράδειγμα, που επιβεβαιώνει τη δύναμη της πληθυσμιακής πλειοψηφίας, αποτελούν η Κύπρος και η Κρήτη. Επίσης, η διατήρηση μιας διαλέκτου, παρατηρείται και σε ομάδες ατόμων που ζουν στο εξωτερικό, προέρχονται από περιοχές της Ελλάδας με ίδια διάλεκτο και καθώς αποκόπηκαν από την ελληνική επικράτεια, είχε ως αποτέλεσμα να απαγκιστρωθούν από τις όποιες προκαταλήψεις και να διατηρήσουν τη διάλεκτο τους. Στην περίπτωση αυτή, τα άτομα αυτά μέσα από τη γλώσσα τους, τονίζουν τη διαφορετικότητα τους και προβάλλουν την πολιτιστική τους κληρονομιά (Τζακώστα, & Μπετεινάκη, 2019)

2.2.5 Ωφελιμότητα ή βλαπτικότητα διαλέκτων και ιδιωμάτων

Στην εποχή μας πολλές από τις διαλέκτους και τα ιδιώματα τείνουν να ατονούν ή και να εξαφανίζονται, καθώς ολοένα και λιγότεροι άνθρωποι τα μιλούν. Οι νέες πλέον γενιές, απομακρύνονται από τη γλωσσική παράδοση των παππούδων και των γονιών τους. Κατά καιρούς πολλά επιχειρήματα έχουν διατυπωθεί σχετικά με την ωφελιμότητα ή τη βλαπτικότητα αντίστοιχα, της διατήρησης ή της μη διατήρησης των διαλέκτων και των ιδιωμάτων.

Μερικά από τα επιχειρήματα όσων υποστηρίζουν, τα οφέλη που ένας λαός αποκομίζει από τη διατήρησή τους είναι τα εξής. Καταρχάς, καθιστούν την επικοινωνία μεταξύ των ατόμων πιο αποτελεσματική, καθώς αυτή, μέσω των ιδιωμάτων αποκτά μια πιο παραστατική έκφραση, σε σχέση με την επίσημη γλώσσα (κοινή νεοελληνική). Ο πλούτος σε διαλέκτους και κυρίως σε ιδιώματα που παρουσιάζει η ελληνική γλώσσα και που αποτυπώνεται στους ιδιαίτερους γλωσσικούς τύπους τους (λεξιλόγιο, σύνταξη), συνηγορεί επίσης στον εμπλουτισμό της επίσημης γλώσσας (<https://filologika.gr/lykio/a-lykiou-2/neoelliniki-glossa/glossa-kai-glossikes-poikilies/>).

Η γλώσσα δεν είναι ένα άψυχο μέσω επικοινωνίας, τουναντίον, είναι ένας ζωντανός οργανισμός, όπως αποδεικνύει περίτρανα η πορεία της ανά τους αιώνες. Αθηναίοι, Σπαρτιάτες,

Διάλεκτοι και ιδιώματα της ελληνικής γλώσσας και ο ρόλος της εκπαίδευσης στη διατήρησή τους. Η περίπτωση της Πελοποννήσου

Μακεδόνες κτλ, από την αρχαιότητα έως και σήμερα, ομιλούσαν την Ελληνική, με τη διαφορά πως η κάθε περιοχή, παρουσίαζε και παρουσιάζει τη δική της ξεχωριστή διάλεκτο και μια σειρά από ιδιώματα. Οι ιδιαιτερότητες τους αυτές, πέρα από τη λεκτική επικοινωνία, αντικατοπτρίζονται και στην ιστορία, στα ήθη και στα έθιμα και κατ' επέκταση στις παραδόσεις του τόπου τους. Διατηρώντας λοιπόν, τις γλωσσικές τους ιδιαιτερότητες, συμβάλουν στη διατήρηση, τόσο των τοπικών παραδόσεων τους, όσο και στον εθνικό πολιτισμό της χώρας, αφού η κάθε περιοχή συνθέτει το παζλ της ελληνικής παράδοσης. Επιπροσθέτως, ενισχύεται και ο μεταξύ τους δεσμός, με το τόπο καταγωγής τους, σε όποιο μέρος της Ελλάδας και αν βρεθούν, σε όλα τα μήκη και πλάτη του πλανήτη και αν βρεθούν. Θα λέγαμε λοιπόν πως η διατήρηση, των διαλέκτων και των ιδιωμάτων, αποτρέπει την πολιτιστική ισοπέδωση και την ομοιομορφία που επιβάλλει η μαζική κουλτούρα και αναδεικνύει την πολιτιστική ιδιαιτερότητα της κάθε περιοχής. Επίσης, συμβάλει στην κατανόηση της ιστορικής προέλευσης και εξέλιξης της γλώσσας, καθώς μέσα στις διαλέκτους και στα ιδιώματα της, συναντάμε πλήθος γλωσσικών στοιχείων που διασώζονται από παλαιότερες μορφές της (<https://filologika.gr/lykio/a-lykiou-2/neoelliniki-glossa/glossa-kai-glossikes-poikilies/>).

Δεκάδες λογοτεχνικά και θεατρικά έργα γράφτηκαν από τους δημιουργούς τους σε μια τοπική διάλεκτο ή εμπεριέχουν ιδιώματα του τόπου τους. Διατηρώντας λοιπόν διαλέκτους και ιδιώματα, κατανοούμε τα κείμενα αυτά και μέσα από αυτά, την ιστορία του τόπου. Δεν είναι λίγες οι φορές που ο δημιουργός εργάστηκε και χρησιμοποίησε την πένα του, για να καυτηριάσει ή να αποτυπώσει σημαντικά ιστορικά γεγονότα. Ένα από τα πολλά παραδείγματα της ελληνικής γραμματείας, για να καταλάβουμε τη σημαντικότητα των έργων αυτών, είναι το έργο του Δημητρίου Κ. Βυζάντιου, η Βαβυλωνία¹. Το έργο αυτό στιγμάτισε την ελληνική δραματουργία και μέσα από τις σελίδες του, μας έδωσε στοιχεία της γεωγραφίας των διαλέκτων, αλλά και του ψυχισμού των ανθρώπων του ελληνικού χώρου την περίοδο εκείνη (1836).

Στο έργο αυτός πρωταγωνιστές είναι ένας Κρητικός, ένας Ανατολίτης, ένας Μοραΐτης, ένας Αρβανίτης, ένας Κύπριος, ένας λόγιος από την Κω και ένας Χιώτης. Όλοι αυτοί συγκεντρώνονται σε ένα πανδοχείο για να γιορτάσουν την επιτυχία του ναυτικού και των συμμάχων, που κατέστρεψαν την αρμάδα του Ιμπραήμ στο Ναβαρίνο (1827). Η γιορτή αυτή όμως στο τέλος θα χαλάσει, διότι μεταξύ των ανωτέρω προσώπων, θα δημιουργηθούν παρανοήσεις που θα οδηγήσουν με την σειρά τους σε παρεξηγήσεις, εξαιτίας του γεγονότος, ότι ο καθένας χρησιμοποιεί το ιδιαίτερο γλωσσικό του ιδίωμα.

¹ Συγγραφέας: Γεώργιος Βιζυηνός. Θεωρείται από τους σημαντικότερους εκπροσώπους της ελληνικής λογοτεχνίας. Η βαβυλωνία (1836), υπήρξε το σημαντικότερο θεατρικό έργο του. Εκδόθηκε για πρώτη φορά στο Ναύπλιο το 1836, ενώ το 1970 μεταφέρθηκε στον κινηματογράφο σε σενάριο και σκηνοθεσία του Γιώργου Διζικιρίκη.

Διάλεκτοι και ιδιώματα της ελληνικής γλώσσας και ο ρόλος της εκπαίδευσης στη διατήρησή τους. Η περίπτωση της Πελοποννήσου

Ο μελετητής Δημήτριος Σπάθης επισημαίνει, πως ο συγγραφέας του έργου, εκμεταλλεύτηκε το πανάρχαιο κωμικό θέμα της ασυνεννοησίας, που εκ των πραγμάτων οδηγεί στις παρεξηγήσεις, ανάμεσα στα πρόσωπα που μιλούν με τοπικά ιδιώματα. Με το τρόπο αυτό, κατάφερε να αποτυπώσει μια ιδιαίτερη στιγμή της πολιτιστικής και πολιτικής ιστορίας του Ελληνισμού. Την αποτύπωση αυτή την κατάφερε, καταγράφοντας τα ιδιώματα των προσώπων που έλαβαν χώρα στο έργο και που φυσικά προέρχονταν από διαφορετική γεωγραφική περιοχή, με τις νοοτροπίες και συμπεριφορές τους, μέσα από μια αυθεντική σκηνή από τη νεοελληνική πραγματικότητα της εποχής εκείνης

(<https://www.ntng.gr/default.asp?x?lank=elGR&page=36&newsid=320>).

Σε κάποιες περιπτώσεις όμως, δε μπορούμε να παραβλέψουμε και τη βλαπτικότητα που μπορεί να προκαλέσει η αυστηρή προσκόλληση των ατόμων, στην τοπική τους διάλεκτο ή στα ιδιώματα της περιοχής του, ιδίως όταν χρησιμοποιούν αυτά με λάθος σκεπτικό, ως στοιχείο δηλαδή διαφοροποίησης από τους άλλους. Η εμμονική αυτή διάθεση της διαφοροποίησης τους λοιπόν, μπορεί να οδηγήσει στην ανάπτυξη ενός έντονα τοπικιστικού πνεύματος, με συνέπεια τη δημιουργία προστριβών και εμπάθειας, μεταξύ των τοπικών κοινωνιών. Επίσης, η λεκτική διαφοροποίηση των ατόμων που ανήκουν σε διαφορετική λεκτική ομάδα, μπορεί να συμβάλει στη δυσχέρεια της μεταξύ τους επικοινωνίας και κατ' επέκταση στη μεταξύ τους αποξένωση. Η αποξένωση αυτή, μπορεί επιπροσθέτως, σε κάποιες περιπτώσεις να φθάσει και ως το σημείο απομάκρυνσης ή προβληματικής εκμάθησης και της κοινής νεοελληνικής γλώσσας και να δημιουργήσει ισχυρό χάσμα στον εθνικό ιστό και διατάραξη της κοινωνικής συνοχής. Βέβαια, τα οφέλη είναι πολλαπλά, σε σχέση με τη βλάβη που μπορεί να προξενηθεί από τη διατήρηση των διαλέκτων και των ιδιωμάτων, όπως διαπιστώσαμε παραπάνω. Η όποια βλάβη όμως, μπορεί και αυτή να αποφευχθεί με τη συμβολή της εκπαίδευσης και της γνώσης των ατόμων που θα λάβουν από αυτή, όπως θα δούμε σε παρακάτω κεφάλαια (<https://filologika.gr/lykio/a-lykiou-2/neoelliniki-glossa/glossa-kai-glossikes-poikilies/>).

Ενότητα 3 : Οι διάλεκτοι και τα ιδιώματα της Πελοποννήσου: Περιγραφή, Λεξιλόγιο - μορφολογία, σύνταξη, φωνολογία

3.1 Οι διάλεκτοι και τα ιδιώματα της Πελοποννήσου (Περιγραφή)

Στην Πελοπόννησο αρχικά οι κάτοικοι μιλούσαν με τη δική τους λεκτική ιδιαιτερότητα, η οποία εξαιτίας του γεγονότος ότι δεν παρουσίαζε τεράστιες διαφορές από την κοινή Νεοελληνική γλώσσα, όπως κατά πολλούς συνέβαινε και με την Αθηναϊκή διάλεκτο, αποτέλεσαν τη βάση δημιουργίας της κοινής. Συνεπώς Πελοποννησιακό λεκτικό σύστημα και Αθηναϊκή διάλεκτος παρουσίαζαν λεκτικά περισσότερες ομοιότητες παρά διαφορές. Όσον αφορά τα Πελοποννησιακά ιδιώματα, εντοπίζονται διαφορές μεταξύ τους, κυρίως σε κατά τόπους μέρη της περιοχής, τα οποία είναι πιο απομονωμένα μέρη (ορεινά). Τα άτομα που κατοικούν εκεί, κατά πλειοψηφία μεγαλύτερης ηλικίας, διατηρούν τον ιδιαίτερο τρόπο ομιλίας τους, εξαιτίας διαφόρων παραγόντων. Τέτοιοι παράγοντες είναι, ότι δεν έχουν διδαχθεί την κοινή Νεοελληνική, καθώς μιλούν τη μοναδική μορφή γλώσσας που έμαθαν. Σε αντίθεση όμως με την υπόλοιπη Πελοπόννησο, που τα ιδιώματα που έχουν παραμείνει, δεν παρουσιάζουν σημαντικές διαφορές, (όπως συμβαίνει φυσικά και σε όλες τις άλλες περιοχές του Ελληνικού χώρου, που οι διαφοροποιήσεις της γλώσσας, έγκειται σε ιδιώματα από μέρος σε μέρος μιας περιοχής με μικρές αποκλίσεις), υπάρχουν δύο περιοχές της Πελοποννήσου, οι οποίες παρουσιάζουν σημαντικές ιδιαιτερότητες, και γι αυτό έχουν διαχωριστεί λεκτικά από την υπόλοιπη Πελοπόννησο, εμφανίζοντας το δικό τους λεκτικό σύστημα (Παντελίδης, 2001β).

Οι περιοχές αυτές είναι η Μάνη και η Τσακωνία. Η περιοχή της Μάνης γεωγραφικά καταλαμβάνει τη χερσόνησο του Ταυγέτου και διαχωρίζεται στην έξω και στη μέσα Μάνη, όπου οι κάτοικοι της μιλούν το Μανιάτικο ιδίωμα (<https://el.wikipedia.org/wiki/Μάνη>). Η περιοχή της Τσακωνιάς, βρίσκεται στην ανατολική πλευρά του Νομού Αρκαδίας και οι κάτοικοι της διατηρούν την τσακωνική διάλεκτο

(http://www.greeklanguage.gr/greekLang/modern_greek/studies/dialects/thema_b_12/index.html).

Η διάλεκτος που μιλιέται στην περιοχή της Τσακωνιάς μάλιστα, χαρακτηρίζεται ως αρχαιοπρεπής, καθώς η ρίζες της δεν εντοπίζονται στην ελληνιστική κοινή, όπως συμβαίνει με πολλές άλλες διαλέκτους, αλλά στη δωρική διάλεκτο της Λακωνίας. Ο Χορροκς (2011), υποστηρίζει πως η δωρική διάλεκτος, διασπάστηκε με το πέρασμα των χρόνων σε δωρικές κοινές διαλέκτους και μια από αυτές είναι και η Τσακωνική. Στο ίδιο μήκος κύματος κινείται και ο Browning (1995),

σύμφωνα με τον οποίο είναι εξαιρετικά πιθανό τον 6ο αιώνα π.Χ να μιλιόταν στην περιοχή η δωρική διάλεκτος ή κάποια πολύ κοντά σε αυτή (Ρήγας, 2018).

Το λεκτικό σύστημα της Πελοποννήσου, σε σχέση με άλλες περιοχές του Ελλαδικού χώρου, δε μελετήθηκε εξ αρχής από τους γλωσσολόγους διότι θεωρήθηκε (λανθασμένα), ότι πάνω σε αυτό στηρίχθηκε η Νεοελληνική διάλεκτος, συνεπώς ήταν και άνευ ουσίας να μελετηθεί διεξοδικά και δεύτερον υποχώρησε πολύ γρήγορα, με αποτέλεσμα οι κάτοικοι της να μην έχουν επίγνωση ότι λεκτικά διαφοροποιούνται από την υπόλοιπη Ελλάδα. Στο γεγονός της υποχώρησης της συνέβαλε κυρίως η ιστορική εξέλιξη της περιοχής, καθώς απελευθερώθηκε νωρίς από τους Οθωμανούς κατακτητές της και σε συνδυασμό με μια σειρά από άλλους παράγοντες, όπως το ότι βρίσκεται κοντά στην πρωτεύουσα, επομένως και οι επαφές με αυτή ήταν πιο άμεσες (εμπορικές συναλλαγές), οδήγησαν στην υιοθέτηση από νωρίς της κοινής Νεοελληνικής και στην απομάκρυνση των κατοίκων από τη ντοπιολαλιά τους (http://www.greeklanguage.gr/greekLang/modern_greek/studies/dialects/thema_b_5_1/index.html).

Για να καταλάβουμε στα όσα ανωτέρω αναφέρθηκαν για την απομάκρυνση των κατοίκων της Πελοποννήσου από τη λεκτική τους ιδιαιτερότητα, χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η περιοχή της Αρκαδίας. Η περιοχή αυτή, όπως βέβαια και άλλες περιοχές της Πελοποννήσου και του Ελλαδικού χώρου, εμφάνιζε ένα ιδιαίτερο φαινόμενο, το φαινόμενο του τσιτακισμού. Με τον όρο τσιτακισμός δηλώνεται η τροπή του υπερωικού κλειστού k σε τσ ή t, πριν από τα φωνήεντα i και e (π.χ κεφάλι = τσεφάλι). Ήδη μέχρι και την απελευθέρωση, το φαινόμενο αυτό το συναντάμε σε ευρεία έκταση, αλλά μέσα σε λίγα σχετικά χρόνια, παρατηρείται μια φθίνουσα πορεία του φαινομένου, που με γοργούς ρυθμούς οδήγησε στην εγκατάλειψη του (Παντελίδης, 2009).

3.2 Οι διάλεκτοι και τα ιδιώματα της Πελοποννήσου (Λεξιλόγιο- Μορφολογία)

Αν και όπως αναφέραμε πιο πάνω, το λεκτικό σύστημα της Πελοποννήσου παρουσιάζοντας πολλά κοινά με την νέα ελληνική υποχώρησε, παρόλο αυτά, παρέμειναν ακόμα πληθώρα ιδιωμάτων στην περιοχή, με πολλές λέξεις που συναντάμε στην Πελοπόννησο, να εμφανίζουν διαφορές άξιες προσοχής και να εντείνουν το ενδιαφέρον προς την περαιτέρω μελέτη και συλλογή τους. Το ίδιο, συμβαίνει επίσης και με άλλα δύο λεκτικά συστήματα που συναντάμε στην περιοχή της Πελοποννήσου, το Μανιάτικο ιδίωμα και την Τσακωνική διάλεκτος. Συνεπώς, τα Πελοποννησιακά ιδιώματα, εμφανίζουν κατά τόπους διαφορές μεταξύ της ομώνυμης περιοχής, δηλαδή τοπικές παραλλαγές στις λέξεις και τη μορφολογία, στη φωνολογία, στη σύνταξη κτλ.

Διάλεκτοι και ιδιώματα της ελληνικής γλώσσας και ο ρόλος της εκπαίδευσης στη διατήρησή τους. Η περίπτωση της Πελοποννήσου

Τέτοιες διαφορές μπορεί κάποιος εύκολα να εντοπίσει, αν για παράδειγμα, μεταβεί στην περιοχή της Πάτρας και έπειτα έρθει σε επαφή με ομιλούντες στην περιοχή της Μάνης. Το ζητούμενο της παρούσας διπλωματικής όμως, δεν είναι να καταδείξουμε τις διαφορές μεταξύ των περιοχών της Πελοποννήσου, αλλά εν κατακλείδι, να παραθέσουμε δείγμα από τα κυριότερα χαρακτηριστικά των πελοποννησιακών ιδιωμάτων στο σύνολο τους, σε σχέση όμως με την κοινή νεοελληνική. (Παντελίδης, 2001β:552).

Αναλυτικότερα, τα επιρρήματα παρουσιάζουν κάποιες διαφορές σε σχέση με την κοινή νεοελληνική, που κάποιες φορές απλά αποτελούν παραφράσεις και άλλες διαφέρουν αρκετά από την επίσημη γλώσσα. Συναντάμε λοιπόν τα εξής επιρρήματα: *απάνου, κάτω, χάμου = απάνω, κάτω, χάμω* ή *από πάνου, από κάτω* κτλ, *ούθε = όπου, ολούθε = παντού, ετότες = τότε, ύστερις = ύστερα, ετώρα ή ετώρανε = τώρα, ταχιά = αύριο, εχτε ή ψες = χτες, άλε = πάλι, μπονόρα = νωρίς το πρωί, σούρπα = νωρίς το πρωί, αχάραγο ή αφώτιγο = Πριν να ξημερώσει, μίτι = καθόλου. Στις περιπτώσεις που έπρεπε να δοθεί έμφαση, τότε στο επίρρημα προστίθετο και το στοιχείο *εδε* π.χ *εδεπά = εδώ* σε αυτό ακριβώς το σημείο. Ενώ στις περιπτώσεις που έπρεπε να δηλωθεί κατεύθυνση, τότε προστίθετο το στοιχείο *σα* π.χ *σαπάνου – προς τα πάνω, σακάτου = προς τα κάτω* κτλ .*

Μια άλλη κατηγορία επιρρημάτων, είναι και τα υποκοριστικά, που στην Πελοπόννησο τα συναντάμε με τα επίθηματά *ισα, είλια, ούλια* π.χ *εδεύτου = εδευτούλια = εδώ ακριβώς, μπονόρα = μπονορούλια = νωρίς το πρωί*. Σχετικά με τα υποκοριστικά επιρρήματα δεν είναι ξεκάθαρο αν η προέλευσή τους πηγάζει από το μη υποκορισμένο επίρρημα + υποκοριστικό επίθημα ή αν πηγάζει από το υποκοριστικό επίθετο. Για παράδειγμα το επίρρημα *αργούτσικα* δεν είναι σαφές αν προέρχεται από το επίθετο *αργούτσικος* ή το επίρρ. *αργά + -ούτσικα*. Υπάρχει πάντως η πεποίθηση πως η απευθείας δημιουργία από το μη υποκορισμένο επίρρημα είναι πιο συχνή, μιας και δεν υπάρχει πάντα το αντίστοιχο υποκοριστικό επίθετο (Βραχιονίδου, 2017).

Τα επίθετα επίσης κλίνονται ως εξής. Τα αρσενικά παίρνουν την κατάληξη *ος*, τα θηλυκά την κατάληξη *η* και *ιά* και τα ουδέτερα την κατάληξη *ο*. Στην αιτιατική πτώση *δε*, συναντάμε την κατάληξη *νε* π.χ *κακόνε (κακός), λιγόνε (λίγος)* κτλ. Τα επίθετα που τελειώνουν σε *υς* στο αρσενικό και στο ουδέτερο γένος έχουν την κατάληξη *ιος*, *παχιός, παχίό = παχύς, παχύ*, *βαριός, βαριό = βαρύς, βαρύ*. Στο συγκριτικό τους βαθμό, τα περισσότερα σχηματίζουν την κατάληξη *ύτερος* αντί του *ότερος* που το συναντάμε πιο σπάνια, *έμορφος (όμορφος) = εμορφύτερος* αντί *ομορφότερος*.

Τα ουσιαστικά με τη σειρά τους, παρουσιάζουν επίσης ορισμένες ιδιαιτερότητες. Στον πληθυντικό βαθμό του αρσενικού γένους, τα ουσιαστικά που τελειώνουν σε *ης, της* και *ας*, παίρνουν την κατάληξη *αδες* και *ηδες*, π.χ *προμηθευτάδες = προμηθευτές, γονήδες = γονείς*. Όσα πάλι τελειώνουν σε *ιάρης* σχηματίζουν την κατάληξη *αίοι*, ο *κουρελιάρης – οι κουρελιαραίοι*. Ενώ

Διάλεκτοι και ιδιώματα της ελληνικής γλώσσας και ο ρόλος της εκπαίδευσης στη διατήρησή τους. Η περίπτωση της Πελοποννήσου

κάποια άλλα που τελειώνουν σε ας, σχηματίζουν κατάληξη σε οι αντί του ες που είδαμε πιο πάνω, δηλαδή το ουσιαστικό δαίμονας γίνεται δαιμόνοι και το φύλακας, φυλάκοι. Ο πληθυντικός κάποιων ουσιαστικών θηλυκού γένους που τελειώνουν σε ή και ά, σχηματίζονται με την κατάληξη άδες π.χ Κυριακάδες = Κυριακές. Όσα τώρα θηλυκά τελειώνουν σε ου, ο πληθυντικός έχει κατάληξη σε ούδισσες, έτσι ο πληθυντικός της γλωσσούς στην Πελοπόννησο γίνεται οι γλωσσούδισσες. Τέλος, σε ότι αφορά το ουδέτερο γένος και συγκεκριμένα όσα ουσιαστικά τελειώνουν σε ο, η κατάληξη τους πληθυντικού τους σχηματίζεται σε ατα π.χ το άλογο = τα αλόγατα (Παντελίδης, 2001β).

Ο αντωνυμίες δε διαφέρουν ως προς τις κατηγορίες από αυτές της κοινής νεοελληνικής γλώσσας (προσωπικές, κτητικές, αόριστες, ερωτηματικές, δεικτικές), αλλά όπως και στα επίθετα και στα ουσιαστικά υπάρχουν διαφοροποιήσεις στους τύπους κλήσης, κυρίως σε ότι αφορά τους δευτέρους τύπους τους, καθώς σε πολλές περιπτώσεις γινόταν χρήση του πρώτου τύπου των αντωνυμιών, αυτού δηλαδή που χρησιμοποιείτο και στην κοινή Νεοελληνική. Ενδεικτικά αναφέρουμε κάποιες από τις αντωνυμίες των ιδιωμάτων της Πελοποννήσου. Έτσι η δεικτική αντωνυμία αυτός, στην Πελοπόννησο είναι αυτούνος, ευτούνος ή φτούνος και μαζί με το επίρρημα εκεί, εμφανίζεται ως ευτού, έτσι έχουμε τη φράση ευτούνος ευτού = αυτός εκεί. Ακόμη στην ίδια κατηγορία αντωνυμιών, η αντωνυμία τέτοιος, μετατρέπεται σε τέτοικος, δεν ηξέρω τέτοικο πράγμα = δεν ξέρω τέτοιο πράγμα. Η αναφορική αντωνυμία όποιος, επίσης συναντάται ως όγιος, ενώ στη γενική της γίνεται ότινος. Η ερωτηματική ποιος, συχνά συναντάται στη γενική της ως τίνος ή τούνος, τούνος είναι αυτούνος = ποιος είναι αυτός. Στην αόριστη αντωνυμία το κανείς, στη γενική γίνεται κανενού αντί κανενός και στην αιτιατική κανείνε αντί κανέναν, ενώ στο θηλυκό γένος εμφανίζεται ως κανιά. Ομοίως και η αντωνυμία κάποιος, είχε γενική *καποιανού αλλά και κάτινος = κάποιου*. Σε μερικές περιπτώσεις οι καταλήξεις των αντωνυμιών αφαιρούνταν, φτούν' τον παιδώνε (φτούνωνε τον παιδιώνε) = αυτών των παιδιών. Τέλος, σε μια προσπάθεια να δηλωθεί περισσότερη έμφαση, γινόταν προσθήκη στοιχείων όπως ε, δα κτλ, π.χ τούτη-δά = τούτη εδώ (Παντελίδης, 2001β).

Στην Πελοπόννησο οι μετοχές που τελειώνουν σε οντας και ωντας αποβάλλουν το σίγμα (ς) και προφέρονται ως εξής: ακούγοντα το σκύλο να ανοιχτάει εβγήκα όξω = ακούγοντας το σκύλο να γαυγίζει βγήκα έξω.

Στα ρήματα δεν υπάρχει μεταβολή στην αύξηση των ιστορικών χρόνων, η οποία διατηρείται ανεξαρτήτως τόνου και κάποιες φορές παίρνει η αντί για ε, π.χ ήφερνα αντί για έφερνα. Σε ότι αφορά το βασικό ρήμα είμαι, σε πολλές περιοχές ήταν διαδεδομένος ο τύπος έναι. Το είναι ή έναι όπως και στην κοινή, είναι ίδιο, τόσο στον ενικό, όσο και στον πληθυντικό αριθμό. Εξαιρεση αποτελούν κάποιες περιοχές, κυρίως στην Αρκαδία, όπου το έναι το χρησιμοποιούσαν για τον ενικό αριθμό και για τον πληθυντικό τον τύπο, εινάι. Παρόμοια διάκριση συναντάμε και στους παρελθοντικούς τύπους ήτανε, που η χρήση του αφορά τον ενικό βαθμό, ενώ για τον πληθυντικό

Διάλεκτοι και ιδιώματα της ελληνικής γλώσσας και ο ρόλος της εκπαίδευσης στη διατήρησή τους. Η περίπτωση της Πελοποννήσου

γινόταν η χρήση του ήσαντε. Η κατάληξη του α' προσώπου στον ενικό αριθμό, σε κάποια ρήματα είναι ου , π.χ μιλού = μιλάω , αγαπάου = αγαπάω, πάου= πάω κτλ. Στο β' πρόσωπο του πληθυντικού αριθμού συναντάμε την κατάληξη ουτε αντί της ετε ή είτε, π.χ μπορούτε = μπορείτε, έχετε = έχετε κτλ. (Παντελίδης, 2001β).

Στον παρατατικό, όσα ρήματα τελείωναν σε αω όπως το κοσκινάω, σχημάτιζε το τύπο κοσκίναγα, ενώ αυτά που στον ίδιο χρόνο, τελείωναν σε ω, όπως το ρήμα μπορώ , σχημάτιζε το τύπο μπόρειγα. Επίσης στο γ' πληθυντικό πρόσωπο τα παθητικά ρήματα του παρατατικού λήγουν σε σαντε, καθόσαντε, επιπλέον στο γ' πληθυντικό πρόσωπο παρατατικού των ενεργητικών ρημάτων τώρα, εμφανίζεται η κατάληξη ε, π.χ λέγανε= έλεγαν , δίνανε= έδιναν. Ο αόριστος των ρημάτων από την άλλη, εμφάνιζε κατάληξη κα αντί της κατάληξης σα που σχηματίζεται στην κοινή, π.χ έδωκα = έδωσα και με το μέλλοντα να σχηματίζει αντίστοιχα τον τύπο θα δώκω = θα δώσω, βόηθηκα = βοήθησα και μέλλοντας, θα βοηθήκω = θα βοηθήσω. Ο μέλλοντας σε κάποιες περιπτώσεις σχηματιζόταν με το μόριο θελα, κυρίως όταν ήταν να δηλωθεί κάτι το οποίο επρόκειτο να γίνει, θέλα βοηθήκει ταχιά = πρόκειται να βοηθήσει αύριο . Κάποιες ιδιομορφίες παρουσιάζει και η προστακτική των ρημάτων. Όσα τελειώνουν σε ωω σχημάτιζαν την προστακτική σε ω και σε ώτε, π.χ φόρτω = φόρτωσε, φορτώτε = φορτώστε. Ενώ άλλα ρήματα στην προστακτική τα συναντάμε με τους εξής τύπους: πιε = πιες, φάι = φάε, άφτε = αφήστε κτλ. (Παντελίδης, 2001β).

3.3. Οι διάλεκτοι και τα ιδιώματα της Πελοποννήσου: (σύνταξη)

Όσον αφορά τη σύνταξη δεν παρατηρούνται σημαντικές διαφορές σε σχέση με την κοινή Νεοελληνική Γλώσσα. Για παράδειγμα μια διαφοροποίηση είναι πως ο τόπος, δε δηλώνεται με εμπρόθετη αιτιατική αλλά με απλή, δηλαδή στην Πελοπόννησο η φράση πάω (πηγαίνω) στο κτήμα, αποδίδεται ως πάου το κτήμα (Παντελίδης, 2001β).

3.4 Οι διάλεκτοι και τα ιδιώματα της Πελοποννήσου: (φωνολογία)

1. Σε όλη σχεδόν την Πελοπόννησο παρατηρείται, θα μπορούσαμε να πούμε μια πιο παχιά προφορά, κατά την εκφορά λέξεων που περιέχουν σ, τσ και ζ (κορίχι) και σια τσια και ζια (κορίχα). Η προφορά αυτή θυμίζει φωνητικά τα αγγλικά sh, ch, sha, cha.
2. Επίσης, το κ προφέρεται σαν τσ (φαινόμενο τσιτακισμού), μπροστά από τα φωνήεντα ι και ε, για παράδειγμα το παιδάκι το προφέρουν παιδάτσι.
3. Το υ υπάρχουν περιπτώσεις που προφέρεται ου ή ιου, π.χ σκιούβω ή σγούφτω = σκύβω, τρούπα = τρύπα, κ.λπ , καθώς και το οι μετατρέποταν σε ιου κιουμάμαι = κοιμάμαι.
4. Υπάρχουν περιπτώσεις που υπήρχε αντικατάσταση του σ ή τσ , με ένα ι , π.χ Βάσιω, τζιάμη κ.α.

Διάλεκτοι και ιδιώματα της ελληνικής γλώσσας και ο ρόλος της εκπαίδευσης στη διατήρησή τους. Η περίπτωση της Πελοποννήσου

5. Σε άλλες περιπτώσεις πάλι το ω μετατρεπόταν και προφερόταν ως ου π.χ χούμα = χώμα ή ούρμος = ώριμος. Αυτό το γνώρισμα μάλιστα έχει μεγάλη εφαρμογή στη Μανιάτικη διάλεκτο.
6. Ακόμη σε πολλές λέξεις συναντάμε κατά τη λεκτική προφορά, ανεξάρτητα με την ορθογραφία, την αντικατάσταση του *i* σε *e*, π.χ έσυχος = ήσυχος, δεμοσιά = δημοσιά, ελικία = ηλικία, ετιά = ιτιά, πλερώνω = πληρώνω, κ.λπ.
7. Αλλού πάλι υπάρχει το φαινόμενο της κώφωσης. Αν και είναι ένα φαινόμενο που ως επί το πλείστον το συναντάμε στις βόρειες διαλέκτους, παρόλο αυτά εμφανίζεται σε μικρή έκταση και στην Πελοπόννησο. Χαρακτηριστικό γνώρισμα του φαινομένου της κώφωσης είναι η μεταβολή των άτονων *i*, *u* και *e* π.χ σκόνεται = σηκώνεται, πάνου = πάνω ημνα = ήμουνα κ.α, (Παντελίδης 2001α).
- 8 Σε κάποιες λέξεις τα φωνήεντα παρουσιάζουν μεταβολή σε δίφθογγο, π.χ χαϊμός = χαμός, κλάιμα = κλάμα κ. α.
9. Επιπροσθέτως συναντάμε και τα εξής ιδιαίτερα χαρακτηριστικά σε αρκετές περιοχές της Πελοποννήσου. Τέτοια είναι η αποβολή του *γ* από λέξεις που το περιέχουν, όπως πνιμένος = πνιγμένος, τράβημα = τράβηγμα, κ.α. ή όταν το *γ* βρίσκεται μεταξύ δυο φωνηέντων, επήε = πήγε, τραί = τραγί κ.λπ.. Ακόμη συναντάμε τη μετατροπή του συμπλέγματος *χν* σε *γν*, διώγνω = διώχνω και την απλοποίηση του συμπλέγματος *γμ*, στιμή = στιγμή. Επίσης παρατηρούμε τη μετατροπή του *μ* σε *μπ*, κορόμπηλο = κορόμηλο. Ανάμεσα στα όρια δύο λέξεων, όταν υπήρχε συνάντηση του φωνήεντος *ου* με το φωνήεν *ε*, τότε προέκυπτε το φωνήεν *ο*, πόχεις = που έχεις. Επιπλέον παρατηρείται η ανάπτυξη ενός *j* (ημίφωνο) μεταξύ των φωνηέντων, τρίja = τρία. Ενώ μέσα σε φράσεις, όπως για παράδειγμα ο παππούς μου, συναντάμε συχνά την αφαίρεση του τελικού σίγμα και η φράση προφέρεται ο παπού μου (αποβάλλεται το *ς*). Τέλος, ανάμεσα σε δύο φωνήεντα μιας φράσης, όταν το ένα ήταν το *i*, τότε παρατηρούταν η προφορά ενός *γι*, οι *γι* άλλοι = οι άλλοι.
10. Μεταξύ δύο συμφώνων σε μια λέξη, συχνά έχουμε την εμφάνιση ενός φωνήεντος *i* ή *ου*, δηλαδή η λέξη καπνός, προφερόταν ως καπινός και η λέξη σταθμός, προφερόταν ως σταθιμός αντίστοιχα. Ενώ η λέξη μπαλκόνι, προφερόταν ως μπαλουκόνι, αφού στην περίπτωση αυτή μεταξύ των φωνηέντων *λκ*, παρεμβάλλετε το *ου*.
11. Συχνά έχουμε και την προσθήκη του φωνήεντος *α* ή *ε* μπροστά από λέξεις όπως τη λέξη πηδάω που προφέρεται απηδάω, ή τη λέξη βοηθάω που προφέρεται με τη σειρά της αβοηθάω και ου το καθ' εξής. Πέρα όμως από την προσθήκη των ανωτέρω φωνηέντων, σε ορισμένες λέξεις έχουμε το αντίστροφο φαινόμενο, την αφαίρεση του φωνήεντος. Έτσι η λέξη εικόνισμα για παράδειγμα, προφερόταν ως κόνισμα, ή το ρήμα ετοιμάζω, προφερόταν τοιμάζω (Παντελίδης, 2001β).

Διάλεκτοι και ιδιώματα της ελληνικής γλώσσας και ο ρόλος της εκπαίδευσης στη διατήρησή τους. Η περίπτωση της Πελοποννήσου

Ενότητα 4 : Ο ρόλος της εκπαίδευσης

4.1 Γενικό πλαίσιο σχετικά με την κατάσταση σήμερα, των ελληνικών διαλέκτων και των ιδιωμάτων

Είναι κοινά αποδεκτό και στοιχειοθετημένο μέσα από έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί, ότι στην Ελλάδα υπάρχει μια σημαντική υποχώρηση των διαλέκτων και των ιδιωμάτων. Αν και τόσο οι Γλωσσολόγοι, όσο και οι εκπαιδευτικοί αναγνωρίζουν πως η διατήρησή τους είναι καθοριστικής σημασίας, για τη μελέτη μιας γλώσσας, παρόλο αυτά δεν αντιμετωπίστηκαν, με την πρέπουσα προσοχή και ευαισθησία. Οι παράγοντες και οι διάφοροι παράμετροι, που συνέβαλαν στην υποχώρηση αυτή, είναι αρκετοί και βρίσκονται σε άμεση συνάρτηση και με τις ιδιαίτερες συγκυρίες που επικρατούσαν σε μια περιοχή, το ιδεολογικό και πολιτικό πλαίσιο κτλ. Ενδεικτικά αναφέρουμε, τις μετακινήσεις των πληθυσμών, την αστικοποίηση, τον προσανατολισμό της εκπαίδευσης προς την κοινή Νεοελληνική γλώσσα, το αν η διάλεκτος μιλιέται σε περιοχή εκτός της ελληνικής επικράτειας από ελληνόφωνους πληθυσμούς, ή και το γεγονός αν η διάλεκτος προέρχεται από την ελληνική γλώσσα, η περίοδος προσάρτησης της περιοχής ή του πληθυσμού στο επίσημο ελληνικό κράτος, τον αριθμό των ομιλούντων την κάθε διάλεκτο και το βαθμό διαφορετικότητας της διαλέκτου από την κοινή Νεοελληνική γλώσσα. Από τη μοίρα αυτή, όπως είναι φυσικό δεν ξέφυγε και η λεκτική ιδιαιτερότητα της Πελοποννήσου, η οποία εξαιτίας και της ομοιότητας της με την κοινή, έχει υποχωρήσει σε βαθμό που οι κάτοικοι της περιοχής δεν έχουν συνείδηση αυτής (Παπαναστασίου, 2005).

Αν και έχει γίνει πλέον αποδεκτή η άποψη, για τη σημαντικότητα και τα οφέλη, της διατήρησης των διαλέκτων και των διαφόρων ιδιωμάτων, η οποία αποτυπώνεται και στα διάφορα προγράμματα σπουδών που κατά καιρούς υιοθετούνται από το επίσημο κράτος, εντούτοις τα βήματα που έχουν γίνει δεν έχουν φθάσει στο επιθυμητό αποτέλεσμα. Το γεγονός αυτό οφείλεται, στο ότι η εκπαιδευτική δομή τέτοιων προγραμμάτων τις περισσότερες φορές φαντάζει δυσκίνητη, δεν επικοινωνεί σωστά, από τους εκπαιδευτικούς, είναι μη συστηματική, ή δίνει έμφαση σε διαλέκτους που είναι περισσότερο διαδεδομένες, δηλαδή μιλιούνται από μεγάλο μέρος πληθυσμού. Τέτοιες διάλεκτοι είναι η Κρητική και η Ποντιακή (Παπαναστασίου, 2005).

4.2 Προτάσεις διδακτικής αποτελεσματικότητας της γλωσσικής ποικιλίας

Το πλήθος των διαλέκτων και ιδιαιτέρως των ιδιωμάτων, καταστεί αδύνατο μια ενιαία εκπαιδευτική πολιτική για τη διατήρησή τους και αυτό γιατί από γεωγραφική περιοχή σε περιοχή όπου αλλάζουν οι κουλτούρες, τα ήθη και τα έθιμα κτλ , πρέπει να αλλάξει και ο τρόπος προσέγγισης. Συνεπώς τα εκπαιδευτικά προγράμματα που εντάσσονται μέσα στην ευρύτερη διδασκαλία της νεοελληνικής γλώσσας και αφορούν τις γλωσσικές ποικιλίες αυτής, θα μπορούσαν να διαφοροποιούνται ανάλογα με την περιοχή και τις ιδιαιτερότητες της (π.χ διδασκαλία λογοτεχνικών κειμένων της συγκεκριμένης διαλέκτου) και να δίνουν έμφαση στην ουσιαστική κατάκτηση της γλώσσας, η οποία επιτυγχάνεται, όπως υποστηρίζει ο Τομπαΐδης (1985), μέσω της επικοινωνιακής προσέγγισης (ομιλία, γλωσσική πράξη, χρήση γλώσσας), (Καρατζή – Ανδρειωμένου, 2011:1-2).

Η διαδικασία αυτή, είναι πιθανό να οδηγήσει σε μια βαθύτερη γνώση, κριτική επίγνωση και αφύπνιση των μαθητών, σχετικά με την ωφελιμότητα της διαλέκτου τους και να απομακρύνει καταστροφικές πεποιθήσεις του παρελθόντος που σχετίζονταν με αυτή. Από τη μεριά του ο εκπαιδευτικός, θα πρέπει να διδάξει με γνώμονα την ανάπτυξη της ικανότητας των μαθητών, να κατανοήσουν τη διάλεκτο τους, μέσα από τις γλωσσικές δραστηριότητες, ως ένα διαφορετικό κώδικα επικοινωνίας, που η χρήση του βοηθά, αφενός να κατανοήσουν πιο βαθιά τη γλώσσα τους και τον πλούτο της, αλλά χωρίς να αντιτάσσονται την επίσημη κοινή νεοελληνική (Καρατζή – Ανδρειωμένου, 2011:3).

4.3 Προγράμματα διδασκαλίας γλωσσικής διδασκαλίας των νεοελληνικών διαλέκτων

Στα πλαίσια αναγέννησης και διατήρησης των νεοελληνικών διαλέκτων, έχουν διεξαχθεί διάφορες μελέτες και έχουν γραφτεί πληθώρα εγχειριδίων, όπως το εγχειρίδιο που επιμελείται η κ. Μ. Τζακώστα με τίτλο <Η διδασκαλία των νεοελληνικών γλωσσικών ποικιλιών και διαλέκτων στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση>, που στοχεύει πρωτίστως στην υιοθέτηση μεθόδων διδασκαλίας των γλωσσικών ποικιλιών στην ελληνική εκπαίδευση.

Έχουν επίσης δημιουργηθεί ερευνητικά προγράμματα – βάσεις δεδομένων, διαδικτυακά λεξικά, που στόχο έχουν την καταγραφή και ανάδειξη των γλωσσικών ποικιλιών. Μερικά από αυτά είναι:

Διάλεκτοι και ιδιώματα της ελληνικής γλώσσας και ο ρόλος της εκπαίδευσης στη διατήρησή τους. Η περίπτωση της Πελοποννήσου

1. Το διαδικτυακό λεξικό *cyslang*, το οποίο δημιούργησαν οι Χριστοδούλου και Κατσογιάννου (www.cyslang.com). Το λεξικό αυτό περιλαμβάνει μεγάλο όγκο λημμάτων της Κυπριακής αργκό, που στόχο έχει να γνωρίσουν οι επισκέπτες της σελίδας τη σύγχρονη κυπριακή αργκό.
2. Μια άλλη δράση που στοχεύει στη συλλογή, καταγραφή, ανάλυση του φωνολογικού συστήματος διαλεκτικών ποικιλιών, από διάφορες γεωγραφικές περιοχές και αποσκοπεί να συμβάλει με τη σειρά του στην ενημέρωση της εκπαιδευτικής κοινότητας και να αναδείξει τον πλούτο των ελληνικών διαλέκτων, είναι το ερευνητικό πρόγραμμα *VOCALECT (ΔΙΑΦΩΝΗΝ)* της Ματθαιουδάκη (2015).
3. Σημαντική είναι επίσης και η δημιουργία του Ψηφιακού Μουσείου Ελληνικής Προφορικής Ιστορίας (ΨηΜοΠΙ) (www.mohi.edc.uoc.gr), που έχει ως στόχο, τη συλλογή ηχητικών και οπτικών αρχείων, με σκοπό να αποτελέσει εργαλείο διδασκαλίας της γλώσσας και κατά επέκταση της τοπικής ιστορίας κάθε περιοχής (Τζακώστα & Κουφού, 2019:358-359).
4. Το Κέντρο Έρευνας των Νεοελληνικών Διαλέκτων και Ιδιωμάτων της Ακαδημίας Αθηνών (ΚΕΝΔΙ). (<http://www.greek-language.gr/>)

4.4 Ο ρόλος της εκπαίδευσης στη διατήρηση και συνέχιση διαλέκτων και ιδιωμάτων στα πλαίσια της διδασκαλίας και του κριτικού γραμματισμού

Στην ελληνική εκπαίδευση, παρά τα σημαντικά βήματα που έχουν γίνει σχετικά με την αξία της γλωσσικής ποικιλότητας, η διδασκαλία γίνεται ακόμα βασισμένη σε μια μόνο νόρμα (κοινή Γλώσσα). Πέρα από τις όποιες θετικές προεκτάσεις μπορεί να έχει κάτι τέτοιο, ανακύπτουν συνάμα και αρκετά προβλήματα. Τέτοια προβλήματα είναι, η περιθωριοποίηση παιδιών πιο απομακρυσμένων περιοχών, που μιλούν ακόμα τη διάλεκτο τους, οπότε και έρχονται αντιμέτωπα με την εκμάθηση της κοινής κατά την ένταξη τους στο σχολικό περιβάλλον, με ότι αυτό συγκαταλέγεται (δυσκολία ένταξης, μαθησιακά προβλήματα, περιθωριοποίηση), αλλά και το χάσμα που δημιουργείται μεταξύ της κοινής επίσημης γλώσσας, από την εκάστοτε γλωσσική ποικιλία (Κακριδή, 2020).

Αξίζει να σημειωθεί ότι η επικράτηση της επίσημης γλώσσας, δεν είναι ένα φαινόμενο που συναντά κανείς στην Ελλάδα, αλλά παγκόσμιο. Σε έρευνα του Trudgill (2000), σε σχολεία της Ολλανδίας, παρατηρήθηκε πως ενώ προβλέπεται η διδασκαλία των διαλέκτων στο εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας, εντούτοις, τα παιδιά που μιλούν μια διάλεκτο στο σπίτι τους, κινδυνεύουν να υποστούν μια εκπαιδευτική απομόνωση, (Trudgill, 2000). Πλήθος ερευνών που έγιναν, οδήγησαν σε παρόμοια αποτελέσματα. Η Αγγελούδου (2010) επίσης, μέσα από τα στοιχεία διαφόρων ερευνών, κατέδειξε πως τα παιδιά που χρησιμοποιούσαν λέξεις της διαλέκτου τους, επιπλήττονταν

Διάλεκτοι και ιδιώματα της ελληνικής γλώσσας και ο ρόλος της εκπαίδευσης στη διατήρησή τους. Η περίπτωση της Πελοποννήσου

και διορθώνονταν από τους εκπαιδευτικούς ως λάθη. Αποτέλεσμα αυτού, να περάσει στη συνείδηση των μαθητών, πως οι διάλεκτοι, αφού δε γίνονται αποδεκτοί από τους εκπαιδευτικούς, είναι κατώτεροι (Αγγελοπούλου, 2010:92-94).

Σύμφωνα λοιπόν με όσα αναφέρθησαν, το ερώτημα που προκύπτει είναι η εξεύρεση μιας λύσης, δηλαδή ενός καλύτερα εκπαιδευτικού σχεδίου, που θα εντάξει τις γλωσσικές ποικιλίες στο εκπαιδευτικό σύστημα, ως μέρος της εκπαιδευτικής ύλης. Η εξεύρεση ενός τέτοιου τρόπου διδασκαλίας θα αλλάξει τις πεποιθήσεις περί ανωτερότητας της κοινής, στην αντίληψη του κόσμου, έναντι των διαλέκτων και των ιδιωμάτων και θα δώσει τροφή να περαιτέρω μελέτη και εμβάθυνση στην εκμάθηση της γλώσσας στο σύνολό της (Κακριδή, 2020).

Μέσα σε αυτό το γενικότερο πλαίσιο σκέψης, για την ανάγκη διατήρησης των διαλέκτων και των ιδιωμάτων, που έχει διαμορφωθεί από την παγκόσμια επιστημονική κοινότητα, έκαναν την εμφάνισή τους και έγιναν επίκαιρες, όσο ποτέ άλλοτε έννοιες, όπως αυτές της διδασκαλίας – εκπαίδευσης, του κριτικού γραμματισμού και της κριτικής εκπαίδευσης, καθώς και των παιδαγωγικών πολυγραμματισμών. Όπως υποστηρίζει η Κατσούδα (2016β), όταν κάνουμε χρήση του όρου διδασκαλία, εννοούμε την ικανότητα του ατόμου να χειρίζεται δύο παραπλήσιες γλωσσικές ποικιλίες, οι οποίες αν και δε διαφέρουν γλωσσικά, παρουσιάζουν ωστόσο διαφοροποιήσεις τόσο στο τρόπο χρήσης, όσο και στο τρόπο που λειτουργούν. Με λίγα λόγια θα μπορούσαμε να πούμε, πως η διδασκαλία εκπαίδευση συμφωνεί με τη χρήση των μητρικών ποικιλιών στη διδασκαλία (Κατσούδα, 2016β:113).

Η αποτελεσματικότητα της διδασκαλίας εκπαίδευσης, στηρίζεται κυρίως στο γεγονός της υιοθέτησης και δημιουργίας προγραμμάτων, που στόχο έχουν να διδάξουν μεν τα παιδιά την επίσημη γλώσσα, αλλά να τα ενθαρρύνουν δε, να κάνουν χρήση της διαλέκτου τους, (Υiakoumetti 2003:297) . Η διαδικασία αυτή έχει σημαντικά οφέλη στον τρόπο που τα παιδιά αντιλαμβάνονται τη γλώσσα, αφού μαθαίνουν και εξοικειώνονται, στο να εντοπίζουν συντακτικές και μορφολογικές κανονικότητες, ενώ συνάμα αξιοποιούν αποτελεσματικά τόσο την επίσημη γλώσσα, όσο και τη διάλεκτο. Συνεπώς, επιτυγχάνεται το ζητούμενο, που είναι η διατήρηση και η εμβάθυνση στην πολιτιστική ποικιλομορφία, που με το πέρασμα των χρόνων κινδυνεύει να χαθεί (Κατσούδα 2016β:114).

Στο ίδιο μήκος κύματος με τη διδασκαλία εκπαίδευση, κινείται και ο κριτικός γραμματισμός. Ο κριτικός γραμματισμός ως έννοια έκανε την εμφάνισή του αρκετά χρόνια πίσω και αναπτύχθηκε μεταξύ δυο σχολών. Η πρώτη σχολή απαρτίζεται από παιδαγωγούς και κοινωνιολόγους, ιδρυτής της ήταν ο Freire και ως γεωγραφική αφετηρία ανάπτυξης ήταν η Αμερική. Ο Freire που ήταν επηρεασμένος ιδεολογικά από τη μαρξιστική φιλοσοφία, είχε ως σκοπό μέσω του κριτικού

Διάλεκτοι και ιδιώματα της ελληνικής γλώσσας και ο ρόλος της εκπαίδευσης στη διατήρησή τους. Η περίπτωση της Πελοποννήσου

γραμματισμού, να αντιταχθεί στη συντηρητική στροφή της εκπαίδευσης στις ΗΠΑ και να συμβάλει στη βελτίωση του αναλφαβητισμού στη Βραζιλία. Για το Freire η γλώσσα δεν αποτελούσε απλά ένα μέσο επικοινωνίας, αλλά ένα εργαλείο που θα μπορούσε να διαμορφώσει τον κόσμο. Η δεύτερη σχολή, απαρτιζόταν από γλωσσολόγους. Ιδρυτής ήταν ο Halliday, με γεωγραφική αφηρησία ανάπτυξης, αρχικά την Αυστραλία και αργότερα την Αγγλία. Ο Halliday είχε και αυτός επιρροές από τη μαρξιστική φιλοσοφία, αλλά έδινε περισσότερο έμφαση στην κριτική γλωσσολογία. Σκοπός του ήταν να δημιουργηθεί ένα πλαίσιο αρχών, μέσω του οποίου θα επιτευχθεί η κατάκτηση των δεξιοτήτων γραμματισμού, με εν δυνάμει στόχο, την κοινωνική και γλωσσική ενδυνάμωση. Αν και οι επιστημονικές σχολές είναι δύο, επί της ουσίας πρέσβευαν τις ίδιες αρχές και στόχους. Οι απόψεις τους είχαν ως αποτέλεσμα στο πέρασμα του κριτικού γραμματισμού στην παιδαγωγική (κριτική παιδαγωγική), (Ξυδόπουλος, κ.α., 2013:314-315).

Στόχος της κριτικής παιδαγωγικής ήταν η εκπαίδευση. Μέσω της εκπαίδευσης οι μαθητές θα είναι σε θέση να αναπτύξουν την κριτική τους ικανότητα και έτσι θα έχουν τη δυνατότητα να κατανοούν τα όσα συμβαίνουν γύρω τους, αλλά και να παρεμβαίνουν και να διαμορφώνουν καταστάσεις. Εδώ το ζητούμενο δεν είναι να αναπτυχθεί από τα άτομα και συγκεκριμένα από τους μαθητές, απλά μια ικανότητα χειρισμού ειδών και τύπων λόγου, αλλά η ανάπτυξη μια πιο βαθιάς γνώσης για τη γλώσσα. Η συνειδητοποίηση δηλαδή, της δυναμικής που έχουν τα νοήματα των διαφόρων τύπων λόγου και της κατανόησης που έχουν οι διάφορες μέθοδοι κατασκευής της γνώσης, (κοινωνικής ή σχολικής). Συνεπώς, η κριτική παιδαγωγική έχει ως αρχή την ανάπτυξη της κριτικής σκέψης. Η κριτική παιδαγωγική έδωσε έμφαση στη γλώσσα, μέσω της οποίας δομούνται τα κείμενα, αλλά και στην ανάδειξη των πρακτικών εκείνων, μέσω των οποίων γίνεται η διαπραγμάτευση των κειμένων, με την ενεργή και δημιουργική συμμετοχή και συνεργασία των μαθητών σε ποικίλες κειμενικές πρακτικές (Ξυδόπουλος, κ.α., 2013:316).

Η Κριτική παιδαγωγική του γραμματισμού διαμορφώθηκε από δύο κινήματα. Από την ομάδα του νέου Λονδίνου, η οποία δημιούργησε το πλαίσιο των πολυγραμματιστών και από Αυστραλούς θεωρητικούς, οι οποίοι βασίστηκαν στα κειμενικά είδη, (Ξυδόπουλος, κ.α., 2013:316). Το κίνημα των πολυγραμματισμών, που τα τελευταία χρόνια υιοθετείται από πολλές χώρες, μεταξύ των οποίων η Ελλάδα και η Κύπρος, απομακρύνεται από την ιδέα της διδασκαλίας μια γλώσσας στα σχολεία (της επίσημης) και προωθεί τη διδασκαλία της γλωσσικής ποικιλίας (διαλέκτων). Πλέον σκοπός του προγράμματος, βάση των αρχών του, είναι στο επίκεντρο της εκπαίδευσης να βρίσκεται η γλωσσική ποικιλία, οι εμπειρίες και η ζωή των μαθητών (Kapsaski & Tzakosta, 2016:170-171). Στόχος είναι η ανάπτυξη της κριτικής γλωσσικής επίγνωσης, όρος που έχει άμεση σχέση με τον κριτικό γραμματισμό και την κριτική παιδαγωγική του γραμματισμού και στοχεύει

Διάλεκτοι και ιδιώματα της ελληνικής γλώσσας και ο ρόλος της εκπαίδευσης στη διατήρησή τους. Η περίπτωση της Πελοποννήσου

επίσης, στην ανάπτυξη της ικανότητας των μαθητών, να διακρίνουν και να απορρίπτουν τα λανθασμένα ιδεολογικά μηνύματα που προσλαμβάνουν συχνά, μέσω των γλωσσικών διαλέκτων. Οι μαθητές εξοικειώνονται με την ανωτέρω διαδικασία, ώστε αργότερα να διαδραματίσουν έναν πιο ενεργό ρόλο ως πολίτες (Ξυδόπουλος, κ.α., 2013:316) .

Ενότητα 5 : Η έρευνα

5.1 Θεωρητικό πλαίσιο

Η έρευνα πραγματοποιείται στα πλαίσια μια γενικότερης ανάγκης, που τα τελευταία χρόνια έχει περισσότερο από ποτέ απασχολήσει την παγκόσμια επιστημονική κοινότητα και αυτή είναι η διατήρηση και συνέχιση των διαλέκτων και των ιδιωμάτων των γλωσσών, που σταδιακά εξαφανίζονται. Η παρούσα εργασία, έχει ως στόχο, αρχικά να εντοπίσει για ακόμη μια φορά το πρόβλημα εξαφάνισης των διαλέκτων και της πληθώρας των ιδιωμάτων της ελληνικής γλώσσας, δίνοντας έμφαση κυρίως, στη λεκτική ιδιαιτερότητα της Πελοποννήσου. Δεύτερον, να εξακριβώσει κατά πόσο οι κάτοικοι της περιοχής της Πελοποννήσου, έχουν συναίσθηση της λεκτικής τους διαφοροποίησης, σε σχέση με την υπόλοιπη Ελλάδα. Τέλος, να καταδείξει τη σημαντικότητα της συμβολής της εκπαίδευσης, για την αντιστροφή της κατάστασης και την ενδυνάμωση της συνείδησης του κόσμου και κυρίως των νέων, προκειμένου να κατανοήσουν τη σημασία της πολιτιστικής κληρονομιάς που μεταφέρεται μέσω της γλωσσικής ποικιλίας, με σκοπό να περιφρουρήσουν τη διατήρηση του γλωσσικού μας πλούτου. Η εργασία αυτή ασχολείται με μια περιοχή, που εξαιτίας της λεκτικής της ομοιότητας, με την κοινή Νεοελληνική γλώσσα, επί σειρά ετών, έμεινε στο περιθώριο της ερευνητικής μελέτης, σε σχέση πάντα με άλλες περιοχές της Ελλάδος.

5.2 Στόχοι και ερευνητικά ερωτήματα της προτεινόμενης έρευνας

Η έρευνα μας, μέσω μια ημιδομημένης συζήτησης (συνέντευξη), με διάφορες ηλικιακές ομάδες, προερχόμενες από την περιοχή της Πελοποννήσου και έχοντας όλοι παιδιά που φοιτούν σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης, στοχεύει να αναλύσει το προφίλ και τις στάσεις τόσο των ίδιων των ατόμων που αποτελούν το δείγμα, όσο και των παιδιών τους, από τις πληροφορίες που θα αντληθούν μέσα από τις συνεντεύξεις. Η ανάλυση αυτή, αφορά τις απόψεις τους και τις γνώσεις τους για τις διαλέκτους γενικότερα και ειδικότερα για τα ιδιώματα της περιοχής τους και ακόμα την άποψη τους για τη διαφύλαξη των γλωσσικών ποικιλιών μέσω της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Σκοπός είναι μέσα από την επεξεργασία του υλικού που θα συλλεχθεί, να βγουν στοιχεία που θα βοηθήσουν να αντιληφθούμε την υπάρχουσα κατάσταση που επικρατεί, έστω και με μικρή έκτασης έμψυχου δείγματος. Πέρα όμως από τα όποια αποτελέσματα θα δώσει η έρευνα, το εγχείρημα στην

Διάλεκτοι και ιδιώματα της ελληνικής γλώσσας και ο ρόλος της εκπαίδευσης στη διατήρησή τους. Η περίπτωση της Πελοποννήσου

παρούσα εργασία έχει ένα άλλο επιπλέον στόχο και αυτός είναι οι συνεντευξιαζόμενοι, α) να πληροφορηθούν για την ύπαρξη του πλήθους των διαλέκτων και των ιδιωμάτων της ελληνικής γλώσσας και κυρίως να κατανοήσουν τη λεκτική ιδιαιτερότητα της Πελοποννήσου, β) να αναγνωρίσουν τη σημασία διατήρησης των διαλέκτων και των ιδιωμάτων, γ) να έρθουν σε επαφή και να κατανοήσουν έννοιες, όπως διάλεκτος, ποικιλία, ιδίωμα, δ) να ενημερωθούν για την εξαφάνιση των ντοπιολαλιών των περιοχών της χώρας, ε) να εξοικειωθούν με τη γλωσσική ιδιαιτερότητα των διαλεκτόφωνων.

Μια έρευνα πέρα από έναν σωστό σχεδιασμό, θα πρέπει να δημιουργήσει και τη σωστή μονάδα μέτρησης, προκειμένου να αντλήσει τα σωστά ευρήματα από τα λεγόμενα των συμμετεχόντων. Η μονάδα αυτή στην προκειμένη περίπτωση, δεν είναι άλλη από τα ερευνητικά ερωτήματα τα οποία είναι τα εξής: Ποιες είναι οι αντιλήψεις των συμμετεχόντων:

- α. σχετικά με τη λεκτική ιδιαιτερότητα της Πελοποννήσου και του πλήθους των ιδιωμάτων που παραμένουν στην περιοχή ακόμα και σήμερα και
- β. σχετικά με τη διαφύλαξη και συνέχιση τους, μέσω των προγραμμάτων διδασκαλίας εκπαίδευσης στα σχολεία.

Ενότητα 6: Μεθοδολογία

6.1 Το περίγραμμα της έρευνας

Έναυσμα για τη διεξαγωγή της παρούσας εργασίας – έρευνας, πέρα από το γεγονός του έτσι και αλλιώς ενδιαφέροντος για τη γλώσσα, αποτέλεσε και το γεγονός της ελλιπούς γνώσης για τη λεκτική ιδιαιτερότητα της Πελοποννήσου, που παρατηρείται στους κατοίκους της. Εξαιτίας της μεγάλης ομοιότητας που παρουσίαζε η λεκτική της ιδιαιτερότητα, με την κοινή νεοελληνική, πέρασε στη συνείδηση των πολλών, ότι η γλώσσα της Πελοποννήσου δε διαφέρει από την κοινή. Αυτό αποτυπώνεται ακόμα και στη βιβλιογραφική μελέτη παρελθόντων κυρίως ετών, παρότι η άποψη αυτή δε στηρίχθηκε σε αμιγώς γλωσσικά δεδομένα, αλλά κυρίως σε ιστορικά και γεωγραφικά, (ρόλος Πελοποννήσου κατά την επανάσταση), ([www.greek – language.gr](http://www.greek-language.gr)).

Στα πλαίσια αυτά συνεπώς, κρίθηκε απαραίτητο να γίνει μια έρευνα, που να προσανατολίζεται, στο να διερευνηθεί ο βαθμός γνώσης, που έχουν τα άτομα (δείγμα) που επιλέχθηκαν, για τις διαλέκτους και τα ιδιώματα της περιοχής, καθώς επίσης και να εξεταστούν οι απόψεις τους σχετικά με το ρόλο της εκπαίδευσης στη διατήρησή και συνέχισή τους. Η έρευνα που επιλέχθηκε να διεξαχθεί για τη μελέτη των ανώτερο ζητημάτων, ήταν η ποιοτική και το ερευνητικό εργαλείο ήταν η ημιδομημένη συνέντευξη.

Η συγκεκριμένη έρευνα επιλέχθηκε, διότι με βάση κάποιον παραμέτρων που λήφθηκαν υπ' όψιν, εξυπηρετούσε με μεγάλη επάρκεια τους στόχους της μελέτης. Συγκεκριμένα, η ποιοτική, είναι μια διερευνητική έρευνα, καθώς ερευνά σε βάθος απόψεις, κίνητρα, στάσεις ακόμη και τις συμπεριφορές των συνεντευξιαζομένων. Ο ερευνητής έχει την ευκαιρία να αντιληφθεί πως τα υποκείμενα της έρευνας, αντιλαμβάνονται το θέμα για το οποίο μιλούν και έτσι να μπορέσει να εμβαθύνει περισσότερο στο υπό διερεύνηση θέμα. (Παρασκευοπούλου-Κόλλια, 2008:2-3) Δηλαδή, το υλικό που συλλέγεται από το υπό εξέταση δείγμα, μπορεί να ερμηνευτεί από διάφορες οπτικές και με διάφορους τρόπους. Τέτοιο υλικό μπορεί να είναι ακόμα και μια μη φυσιολογική συμπεριφορά, παύσεις, ασυνέπειες, αντιφάσεις στο λόγο κτλ, στοιχεία που σε μια ποσοτική έρευνα θεωρούνται λάθη ή δε λαμβάνονται καθόλου υπόψη. Στη συγκεκριμένη επιλογή, επίσης σημαντικό ρόλο έπαιξε και ο περιορισμένος αριθμός δείγματος της έρευνας, καθώς μπορεί το δείγμα να είναι μικρό, όμως οι πληροφορίες που μπορούν να αντληθούν είναι πολύ περισσότερες σε σχέση με κάτι αντίστοιχο μιας ποσοτικής μεθόδου (Ίσαρη & Πούρκος, 2015:42).

Το εργαλείο συλλογής δεδομένων που χρησιμοποιήθηκε ήταν η ημιδομημένη συνέντευξη. Η συνέντευξη αυτού του είδους παρέχει πολλά πλεονεκτήματα στον ερευνητή και του επιτρέπει να εμβαθύνει και να αποκομίσει, όσο το δυνατό περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το υπό διερεύνηση θέμα. Τέλος, για την εγκυρότητα της διαδικασίας τηρήθηκαν όλες οι προβλεπόμενες από την επιστημονική κοινότητα διαδικασίες.

6.2 Η συλλογή δεδομένων

6.2.1 Το δείγμα των συμμετεχόντων

Οι συνεντεύξεις έλαβαν χώρα, μεταξύ Μαΐου 2020 και Ιουλίου 2020. Το συνολικό δείγμα αποτελείται από 14 άτομα, εκ των οποίων εννέα γυναίκες και πέντε άνδρες, που ηλικιακά κυμαίνονταν από 30 έως 60 ετών από την περιοχή της Πελοποννήσου. Από τα 14 άτομα, τα επτά είχαν τελειώσει τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση και τα έξι την τριτοβάθμια και μόλις ένα, την υποχρεωτική εκπαίδευση. Όλοι οι συμμετέχοντες είχαν επίσης παιδιά που φοιτούσαν σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης.

Για τη συγκεκριμένη μελέτη χρησιμοποιήθηκε η δειγματοληψία ευκολίας. Το είδος αυτός ανήκει στη δειγματοληψία χωρίς πιθανότητα. Αναλυτικότερα, η δειγματοληψία ευκολίας είναι μια μέθοδος που καθιστά πιο εύκολο το έργο του ερευνητή, καθώς τα άτομα που συμμετέχουν είναι εκ των προτέρων πρόθυμα και διαθέσιμα για τη μελέτη που θα διεξαχθεί. Αρκετές φορές συμβαίνει μέρος του πληθυσμού που επιλέγεται για μια έρευνα, να μην είναι διαθέσιμο ή διατεθειμένο να συμμετάσχει σε έρευνες. Επίσης, μια έρευνα με μεγάλο δείγμα, είναι αρκετά χρονοβόρα και δαπανηρή, κάτι που σε ορισμένες περιπτώσεις λειτουργεί αποτρεπτικά, ως προς την επιλογή μιας τέτοιας διαδικασίας και καθιστά μονόδρομο την επιλογή μιας μεθόδου με διαθέσιμα δείγματα. Η επιλογή αυτής της μεθόδου βέβαια εμπεριέχει και σημαντικά μειονεκτήματα. Καταρχάς εγκυμονεί τον κίνδυνο να θεωρηθεί πως τα δείγματα δεν είναι αντικειμενικά και αντιπροσωπευτικά ή μεροληπτούν. Ένα ακόμα μειονέκτημα που έχει η χρήση της, είναι ότι μειώνει τη δυνατότητα του ερευνητή, αφενός να προβεί σε επιστημονικές γενικεύσεις, που να αφορούν το σύνολο του πληθυσμού, καθώς δε μπορεί να είναι σίγουρος ότι το δείγμα έχει τα ίδια χαρακτηριστικά με το σύνολο του πληθυσμού και αφετέρου να υπολογίσει το σφάλμα εκτίμησης. (Κουφοπούλου, χ.χ. : 25).

Αν και με μια πρώτη ματιά, αυτή η μέθοδος δε μοιάζει η ιδανική, καθώς τα άτομα που συμμετέχουν δεν είναι αντιπροσωπευτικά του πληθυσμού, παρόλο αυτά μπορούν να διεξαχθούν χρήσιμες πληροφορίες, για να απαντηθούν τα ερωτήματα και οι υποθέσεις της έρευνας. Η

αξιοπιστία ή μη των αποτελεσμάτων κάθε έρευνας, εξαρτώνται και από το αν τα αποτελέσματα της έρευνας επιβεβαιώνονται ή διαψεύδονται από μεταγενέστερες έρευνες που έχουν διενεργηθεί και αφορούν το ίδιο ερευνητικό πεδίο και εν τέλει, αν ο ερευνητής ή ο αναγνώστης μετέπειτα, δει στην επιλογή του δείγματος, στοιχεία που ισοδυναμούν σε κάποιο βαθμό με τις απόψεις του πληθυσμού από τον οποίο έχουν καθοριστεί.

6.2.2 Το εργαλείο συλλογής των δεδομένων

Ο σχεδιασμός μια έρευνας με σκοπό τη συλλογή ερευνητικών δεδομένων, είναι μια σύνθετη διαδικασία, αρκετά χρονοβόρα, όχι σε ότι έχει να κάνει μόνο με την αποπεράτωση της, αλλά κυρίως σε ότι έχει να κάνει με το σχεδιασμό της και μετέπειτα με τη συλλογή (ερωτηματολόγια, σημειώσεις, απομαγνητοφωνήσεις) και την ανάλυση των δεδομένων. Ο ερευνητής πρέπει να είναι απαλλαγμένος από συναισθηματικές ή προσωπικές πεποιθήσεις, να έχει ικανότητες, εμπειρία, να διαθέτει αυξημένο το αίσθημα ευθύνης απέναντι στο συμμετέχοντα, να τηρεί τους κανόνες δεοντολογίας και φυσικά να έχει πραγματικό ενδιαφέρον για την έρευνα του. Μια συνέντευξη για παράδειγμα, δεν έχει καμιά σχέση με μια φιλική συζήτηση, ακόμα και αν το άτομο που συμμετέχει έχει μια φιλική σχέση με τον ερευνητή. Συνεπώς, δεν είναι μια διαδικασία που μπορεί να διεξαχθεί από τον οποιοδήποτε. Ως διαδικασία όμως αν τηρηθεί σωστά, μπορεί να δώσει σημαντικά ευρήματα σε μια έρευνα (Ίσαρη & Πούρκος, 2015:99).

Το εργαλείο συλλογής δεδομένων που επιλέχθηκε για την παρούσα έρευνα, είναι η ημιδομημένη συνέντευξη. Το είδος αυτό της συνέντευξης, περιλαμβάνει μια σειρά από προκαθορισμένες ερωτήσεις, οι οποίες λειτουργούν κατά κάποιον τρόπο σαν οδηγός για τον ερευνητή. Ο τρόπος αυτός της συνέντευξης παρέχει αρκετή ευελιξία στον ερευνητή, καθώς του δίνει τη δυνατότητα να εμβαθύνει όπου κρίνει απαραίτητο, να τροποποιήσει επίσης την ερώτηση, σε περίπτωση που αυτή δεν έγινε αντιληπτή από το συμμετέχοντα, να δώσει διευκρινιστικές ερωτήσεις και γενικά να αναπροσαρμόσει τις ερωτήσεις όπου κρίνει απαραίτητο και χρειαστεί (Ίσαρη & Πούρκος, 2015:97).

Σε ότι αφορά τις ερωτήσεις της έρευνας, αυτές χωρίστηκαν σε δύο κατηγορίες. Στην πρώτη κατηγορία έγινε καταγραφή των δημογραφικών στοιχείων των συνεντευξιαζόμενων (ηλικία, μορφωτικό επίπεδο, τόπος καταγωγής και διαμονής, οικογενειακή κατάσταση), και στη δεύτερη κατηγορία σχεδιάστηκαν οι ερωτήσεις που αφορούσαν την έρευνα. Επίσης τηρήθηκαν όλες εκείνες οι διαδικασίες που καταστούν μια έρευνα έγκυρη, όπως το έντυπο συγκατάθεσης προς τους συμμετέχοντες, σχετικές διευκρινήσεις σχετικά τη διασφάλιση του απορρήτου των απαντήσεων και

την ανωνυμία τους, το σκοπό της μελέτης, το χρόνο που θα χρειαστεί, τη χρησιμότητα και το λόγο της έρευνας κτλ (Creswell, 2016:221).

6.2.3 Διαδικασία έρευνας

Οι συνεντεύξεις έλαβαν χώρα μεταξύ Μαΐου 2020 και Ιουλίου 2020, για το λόγο ότι δεν ήταν εφικτό οι επαφές να γίνουν σε σύντομο χρονικό διάστημα. Τα περισσότερα ραντεβού πραγματοποιήθηκαν, στο χώρο των συνεντευξιαζομένων και κάποια εξ αυτών στο χώρο του ερευνητή. Κάθε συνέντευξη ήταν διάρκειας κατά προσέγγιση δύο ώρες. Στα πρώτα λεπτά υπήρχε μια χαλαρή κουβέντα και εν συνεχεία ακολούθησε το μέρος της συνέντευξης.

Η συνέντευξη χωρίστηκε σε δύο κομμάτια, στο πρώτο κομμάτι έγιναν οι σχετικές ενέργειες και αναφορές, σε ότι αφορούσε των κώδικα επιστημονικής δεοντολογίας και ακολούθησε το κομμάτι που σχετιζόταν με τις ερωτήσεις καταγραφής των δημογραφικών στοιχείων. Η υπόλοιπη ώρα της συνέντευξης, επικεντρώθηκε στις ερωτήσεις που πλαισίωναν τα ερευνητικά μας ερωτήματα.

Ερωτήσεις 1ου ερευνητικού ερωτήματος:

1. Τι εννοούμε με το όρο επίσημη γλώσσα, διάλεκτος και ιδίωμα?
2. Θεωρείς ότι στην Πελοπόννησο έχουμε κάποια ιδιαιτερότητα στην ομιλία μας, κάποια διάλεκτο ή ιδίωμα, σε σχέση με την Αθήνα για παράδειγμα. (συμπληρωματική ερώτηση, σε κάποια άτομα: σε σχέση με την Κρήτη?), (2η συμπληρωματική ερώτηση: μπορείς να μου δώσεις κάποια παραδείγματα λεκτικής διαφοροποίησης?)
3. Πως νιώθεις όταν κάποιος συνομιλητής σου, μιλάει με μια ιδιαίτερη προφορά και διάλεκτο? (συμπληρωματική ερώτηση: τον κρίνεις από τον τρόπο που μιλάει θετικά ή αρνητικά και γιατί?)
4. Εσύ νιώθεις άνετα να λες με άτομα εκτός του περιβάλλοντός σου, λέξεις της ντοπιολαλιάς της περιοχής σου, (στις περιπτώσεις που είπαν ναι, ακολούθησε η ερώτηση: έχεις δεχθεί ποτέ σχόλια και αν ναι ποια είναι αυτά, όσοι είπαν, όχι ακολούθησε η ερώτηση: Θεες να μου πεις το γιατί δεν το κάνεις? , Για το πως νιώθεις?).
5. Τα παιδιά σου χρησιμοποιούν λέξεις ιδιοματικές, στις μεταξύ σας συζητήσεις ή και γενικά στην επικοινωνία τους και εκτός του σπιτιού?

Ερωτήσεις 2ου ερευνητικού ερωτήματος:

1. Πιστεύεις πως σε κάθε τόπο (Κρήτη, οι πόντιοι κτλ), στην προκειμένη περίπτωση εδώ στην Πελοπόννησο, την όποια διαφορετικότητα μας στην ομιλία πρέπει να τη διατηρήσουμε και γιατί?
2. Πιστεύεις πως το να διατηρηθούν τα ιδιώματα και οι διάλεκτοι ωφελεί, βλάπτει ή είναι αδιάφορο? Και γιατί?

3. Στο χώρο της εκπαίδευσης οι δάσκαλοι και οι καθηγητές, έχεις τη γνώμη πως πρέπει να είναι υποστηρικτικοί απέναντι σε παιδιά που μιλούν μια διάλεκτο ή να είναι αρνητικοί και να επικεντρώνονται μόνο στη διδασκαλία της ΚΝΕ ? Γιατί όχι? και γιατί ναι?

4. Στο σύστημα εκπαίδευσης, πρέπει να ενταχθεί κατά τη γνώμη σου ένα πρόγραμμα διδασκαλίας, δηλαδή ένα πρόγραμμα εκμάθησης της διαλέκτου του κάθε τόπου, σε αρμονία με την κοινή νεοελληνική που μαθαίνουν τα παιδιά τώρα και γιατί ναι? και γιατί όχι?

5. Αν έπρεπε να δώσεις την έγκρισή σου για να ενταχθεί στο σχολείο ένα πρόγραμμα εκμάθησης της λεκτικής διαφορετικότητας του τόπου σου, θα την έδινες και γιατί ναι? και γιατί όχι?

Κατά τη ροή της συνέντευξης, υπήρξαν σημεία με διευκρινήσεις. Όπου χρειαζόταν, ανάλογα με τις ανάγκες της διαδικασίας, έγιναν και κάποιες συμπληρωματικές ερωτήσεις, προκειμένου να γίνει πιο κατανοητή η άποψη του συμμετέχοντα. Σε μεγάλο βαθμό όμως, οι ερωτήσεις που είχαν σχεδιαστεί αρχικά, προσέγγιζαν το ζητούμενο στόχο σε βάθος. Κατά τη διάρκεια της συνέντευξης, πέρα από την ηχογράφηση, κρατήθηκαν και αναλυτικές χειρόγραφες σημειώσεις, κυρίως για να γίνει καταγραφή των παύσεων ή κινήσεων του σώματος (γλώσσα του σώματος), που όμως φανέρωνε σε κάποιες περιπτώσεις, πολλά περαιτέρω στοιχεία για το άτομο και τις αντιλήψεις του. Το τελευταίο κομμάτι της διαδικασίας, ήταν η συλλογή όλων των δεδομένων, (απομαγνητοφώνηση και χειρόγραφες σημειώσεις) και η καταγραφή των στοιχείων.

6.3 Η ανάλυση των δεδομένων

Η ανάλυση των δεδομένων μετά το πέρας των συνεντεύξεων, καταγράφηκε σε πίνακες και γραφήματα, εφαρμόστηκε δηλαδή η περιγραφική στατιστική. Αναλυτικότερα, για τις αναλύσεις των αποτελεσμάτων επιλέχτηκε το πρόγραμμα excel, τα λεγόμενα λογιστικά φύλλα. Το excel είναι ένα αρκετά καλό πρόγραμμα, εύκολο στη χρήση και ικανό να κάνει σύνθετες αναλύσεις.

Με βάση τις απαντήσεις των συμμετεχόντων, δημιουργήθηκε μια κλίμακα έντασης, που έδωσε τη δυνατότητα να αποτυπωθούν τα στατιστικά με τις απόψεις τους, για το κάθε ερώτημα. Στους πίνακες καταγράφηκε ο αριθμός των συμμετεχόντων και η κλίμακα έντασης που εισπράχθηκε από κάθε απάντηση. Ως ένταση στην κλίμακα ορίστηκε το: θετική στάση, αρνητική στάση και ουδέτερη. Εν συνεχεία, βγήκαν τα ποσοστά των συμμετεχόντων που αφορούσαν το κάθε ερευνητικό ερώτημα. Τα ποσοστά αποτυπώθηκαν και σε γραφήματα, στα οποία η ένταση των απαντήσεων απεικονίστηκε με ράβδους.

Αξίζει να επισημάνουμε στο σημείο αυτό, πως η ποιοτική έρευνα, είναι μια έρευνα η οποία γίνεται επί το πλείστον, χωρίς τη χρήση αριθμητικών δεδομένων και μαθηματικών υπολογισμών.

Διάλεκτοι και ιδιώματα της ελληνικής γλώσσας και ο ρόλος της εκπαίδευσης στη διατήρησή τους. Η περίπτωση της Πελοποννήσου

Οι Strauss και Corbin (1990) αναφέρουν ότι παρόλο αυτά, είναι εφικτό να γίνουν ποσοτικές συγκρίσεις σε μια ποιοτική έρευνα. Τα τελευταία χρόνια εξάλλου, διαμορφώνεται μια τρίτη κατηγορία σχετικά με την ανάλυση των δεδομένων, οι υποστηρικτές της οποίας, όπως αναφέρουν οι Ίσαρη & Πουρκός, (2015), υποστηρίζουν την ανάγκη εφαρμογής μιας μεικτής μεθόδου κοινωνικής έρευνας. Τα τελευταία χρόνια οι ερευνητές ποιοτικών ερευνών για την ανάλυση των αποτελεσμάτων τους, βασίζονται ως προς την ανίχνευση των συσσωρευμένων δεδομένων, είτε στη διαίσθηση τους, είτε στη συστηματική κωδικοποίηση και ανάλυσή τους, (χρησιμοποιώντας συγκεκριμένες τεχνικές), είτε καταφεύγουν σε ηλεκτρονικά προγράμματα, επεξεργασίας δεδομένων ποιοτικής έρευνας (Μαυριγιάννη, 2018:16-17).

Ενότητα 7: Αποτελέσματα

7.1 Αποτελέσματα της έρευνας

Στόχος είναι στην παρούσα έρευνα όπως έχει ήδη αναφερθεί, να καταγράψουμε τις πεποιθήσεις και τις στάσεις της ομάδας στόχου μας.

Αποτελέσματα ερωτήσεων Ε.Ε.1

Σχετικά με την αποσαφήνιση των εννοιών (ερώτημα 1), υπήρχε ευκολία στο να ορίσουν τι εννοούμε με τον όρο επίσημη γλώσσα και διάλεκτος σε ποσοστό 64%, αλλά δυσκολία στο να ορίσουν με σαφήνεια το όρο ιδίωμα. Μόνο το 29% ανταποκρίθηκε αποτελεσματικά στη σαφή και ολοκληρωμένη αποσαφήνιση των εννοιών και το 7% είχε δυσκολία να ορίσει τις δύο από τις τρεις έννοιες. Σε ότι αφορά το ερώτημα 2, μόνο το 29% των ερωτηθέντων, απάντησε πως υπάρχει κάποια ιδιαιτερότητα σε σχέση με την κοινή. Σε συμπληρωματική απάντηση, αν αναγνωρίζεται ιστορικά λεκτική ιδιαιτερότητα στην Πελοπόννησο, η απάντηση ήταν όχι, όχι δε νομίζω. Το υπόλοιπο 71%, πιστεύει πως στην Πελοπόννησο μιλιέται η κοινή νεοελληνική και απλά στην περιοχή υπάρχουν αρκετές λέξεις που αποτελούν ιδιώματα (τις αποκάλεσαν οι περισσότεροι ιδιαίτερες λέξεις) και πιο έντονα τόνισαν ότι οι λέξεις αυτές απαντώνται σε κάποιες περιοχές όπως η Μάνη, ή χωριά της Αρκαδίας. Όσοι από την ομάδα στόχο απάντησαν θετικά, ήταν σε θέση να δώσουν παραδείγματα της διαλεκτικής διαφορετικότητας της Πελοποννήσου, σε σχέση με την ΚΝΕ. Ως παράδειγμα έγινε αναφορά στο φαινόμενο του τσιτακισμού.

Στο ερώτημα 3, το 43% απάντησε ότι ενοχλείται κάποιος να μιλάει με κάποια διάλεκτο που να μη μπορεί να κατανοήσει τι λέει στο 100%. Υποστήριξαν, πως πρέπει όλοι να μιλάμε τα κανονικά ελληνικά, για να υπάρχει σαφής κατανόηση των όσων λέγονται και να μη γίνονται παρανοήσεις. Μάλιστα κάποιοι εξ αυτών είπαν, πως το να τους μιλά κάποιος με μια διάλεκτο πολύ ιδιαίτερη (Κρητικά π.χ), το αντιλαμβάνονται και σαν έλλειψη σεβασμού. Ενδεικτική απάντηση: << Δεν είμαι υποχρεωμένος να ζητάω διευκρινήσεις, τι σημαίνει αυτό που είπες κτλ, ας μιλήσει τη ντοπιολαλιά του τόπου του με τους δικούς του>>. Το 29%, απάντησε θετικά στο άκουσμα μιας άλλης διαλέκτου. Τόνισαν, πως μιας διάλεκτος καθορίζει την ταυτότητα ενός τόπου και συμβάλει στον πλούτο της γλώσσας γενικότερα. Ενώ το άλλο 28%, είχε μια ουδέτερη στάση απέναντι σε αυτό, ούτε έδειξαν να ενοχλούνται, αλλά ούτε και να συμφωνούν απόλυτα. Ενδεικτική απάντηση: << εντάξει, αν θέλει να μιλάει με τη διαλεκτό του ας το κάνει, θα προτιμούσα να μου μιλάει κανονικά, αλλά δεν έχω και πρόβλημα, το πολύ πολύ να μην τα καταλάβω όλα (γέλια)>>.

Διάλεκτοι και ιδιώματα της ελληνικής γλώσσας και ο ρόλος της εκπαίδευσης στη διατήρησή τους. Η περίπτωση της Πελοποννήσου

Στο ερώτημα 4, το 79% απάντησε πως δε μιλάει με άτομα εκτός του περιβάλλοντος του με ιδιαίτερες λέξεις και να γίνει κάτι τέτοιο, θα είναι κατά λάθος, ενδεχομένως από συνήθεια. Από το ανωτέρω ποσοστό του 79% , το 64% ισχυρίστηκε πως δεν το κάνει γιατί πρέπει να μιλάμε σε μια γλώσσα που να την καταλαβαίνουν όλοι. Ενδεικτική απάντηση: << Όπως εγώ δεν επιθυμώ να μου μιλάνε στη ντοπιολαλιά τους, δεν κάνω το ίδιο, όταν πηγαίνω (παγαίνω= πηγαίνω.. γέλια), στη μάνα μου στο χωριό χρησιμοποιώ το τοπικό λεξιλόγιο αρκετά >>. Ένα 18% απάντησε ουδέτερα, δε βρίσκω το λόγο να μιλάω και το άλλο 18% είπε πως δε μιλάει γιατί ντρέπεται. Ενδεικτική απάντηση: << Όχι όχι δε θα μιλήσω όπως μιλούσαμε στο χωριό, εκείνοι οι άνθρωποι ήταν εντελώς αγράμματοι, μιλούσαν όπως να ναι, ε να μην μας κοροϊδεύει και ο κόσμος, βγάλαμε και ένα λύκειο>>. Το 21% των ερωτηθέντων δήλωσε πως μιλάει στην καθημερινότητα του με στοιχεία ντοπιολαλιάς, είτε είναι με δικούς του, είτε όχι, διότι είναι κομμάτι της κουλτούρας του τόπου και το αγαπούν. Μόλις, το 3% δήλωσε πως έχει δεχθεί χλευασμό στο παρελθόν, επειδή μίλησε με ιδιαίτερη προφορά και λέξεις.

Στο ερώτημα 5, το 86% δήλωσε πως τα παιδιά δεν κάνουν χρήση ιδιαίτερου λεξιλογίου, είτε στο σπίτι, είτε εκτός. Κάποιοι δήλωσαν, πως υπάρχουν φορές που αν ακούσουν από τους γονείς λέξεις τις περιοχής τους κοροϊδεύουν περιπαιχτικά. Ενδεικτική απάντηση: << Έλα βρε μάνα τώρα μίλησε κανονικά, άρχισες τα βλάχικα της γιαγιάς>>. Το 14% δήλωσε πως τα παιδιά τους κάνουν χρήση του λεξιλογίου της περιοχής, τουλάχιστον στο σπίτι, αλλά δεν είναι σίγουροι (δε νομίζουν) , πως μιλούν και εκτός.

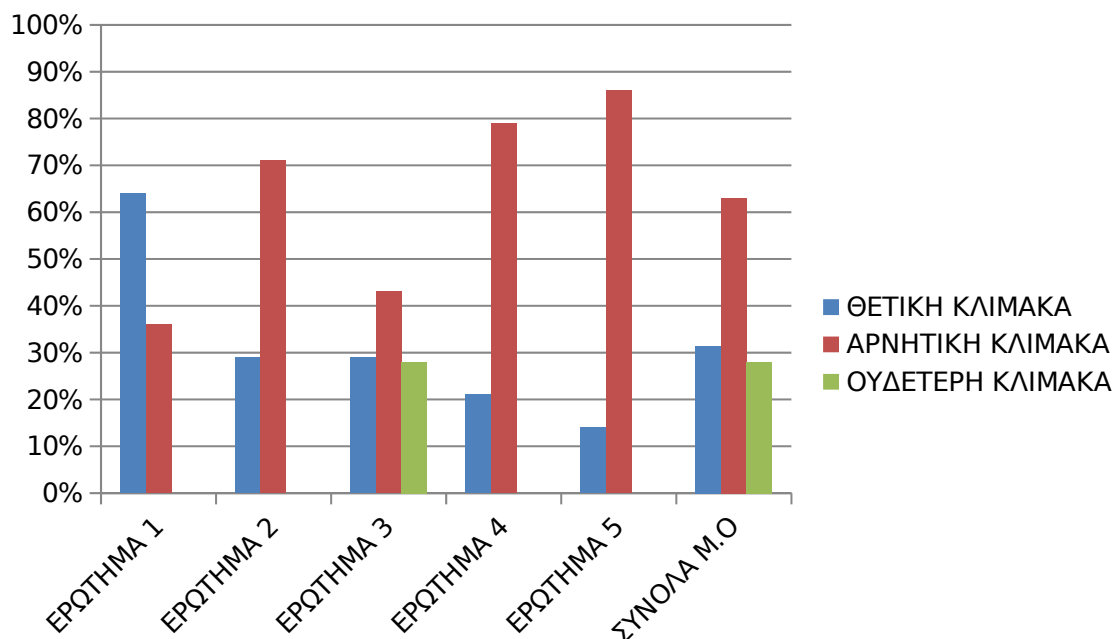
Πίνακας 1 . Αποτελέσματα ερωτημάτων ερευνητικού ερωτήματος 1

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ Ε.Ε.1	ΘΕΤΙΚΗ ΚΛΙΜΑΚΑ	ΑΡΝΗΤΙΚΗ ΚΛΙΜΑΚΑ	ΟΥΔΕΤΕΡΗ ΚΛΙΜΑΚΑ
1	64%	29% + 7% = 36%	0
2	29%	71%	0
3	29%	43%	28%
4	21%	79%	0
5	14%	86%	0
ΣΥΝΟΛΑ	31,4%	63%	28%

Το τελικό αποτέλεσμα βάση των ποσοστών που προέκυψαν από τις απαντήσεις για το Ε.Ε.1 είναι αρνητικό. Η ομάδα στόχος, δε γνωρίζει την ιστορική διαδρομή της λεκτικής ιδιαιτερότητας της Πελοποννήσου και την παρουσία πληθώρας ιδιωμάτων στις περιοχές της σε ποσοστό 63%, αν και αναγνωρίζουν την ύπαρξη ιδιαίτερων λέξεων .

Διάλεκτοι και ιδιώματα της ελληνικής γλώσσας και ο ρόλος της εκπαίδευσης στη διατήρησή τους. Η περίπτωση της Πελοποννήσου

Γράφημα 1: Αποτύπωση της έντασης των ερωτημάτων αναφορικά με τις απαντήσεις του Ε.Ε.1

Αποτελέσματα ερωτήσεων Ε.Ε.2

Στο ερώτημα 1, σε ποσοστό 72% απάντησε θετικά. Είπαν πως καλό είναι να μη χαθούν οι λέξεις του κάθε τόπου, η προφορά ή γενικά η όποια διαφορετικότητα. Από το 72%, ένα 50% απάντησε πιο ένθερμα, πως είναι δηλ. υποχρέωση μας να διατηρούμε τις διαλέκτους και τα ιδιώματα του τόπου μας, γιατί είναι μέρος της ιστορίας μας και του πλούτου της γλώσσας μας. Αν χαθούν οι διάλεκτοι και τα ιδιώματα, η γλώσσα μας θα μείνει πιο φτωχή. Από το 72% , ένα 40% , προχώρησαν σε ένα διαχωρισμό. Ισχυρίστηκαν, ότι ναι πρέπει να διατηρηθούν οι ιδιαιτερότητες μας στην περιοχή, αλλά δεν είναι και τόσο σημαντική ή διαφορετική, αυτή η ιδιαιτερότητα μας, σε σχέση για παράδειγμα, με αυτή των Κρητικών ή το Ποντίων. Διέκριναν μόνο μια πιο αισθητή διαφορά στην περιοχή της Μάνης. Το 21% θεώρησαν ότι και να χαθούν δε θα αλλάξει κάτι. Ως επιχείρημα χρησιμοποίησαν πως η γλώσσα που μιλάμε, είναι η σωστή . Το 7% κράτησε μια ουδέτερη στάση, δεν ήθελα να πάρει θέση προς τη μία ή την άλλη άποψη.

Στο δεύτερο ερώτημα τα ποσοστά διαφοροποιήθηκαν λίγο, αν και τα δύο ερωτήματα ήταν πολύ κοντά μεταξύ τους. Εδώ σε ποσοστό της τάξης του 36% απάντησε κατηγορηματικά πως δεν πρέπει να χαθούν. Σε ποσοστό επίσης 36% απάντησαν, ότι καλό είναι να μη χαθούν, αλλά αν συμβεί αυτό σταδιακά, δε θα είναι και τόσο κακό για τη γλώσσα, (ειπώθηκαν πάλι διαχωρισμοί

Διάλεκτοι και ιδιώματα της ελληνικής γλώσσας και ο ρόλος της εκπαίδευσης στη διατήρησή τους. Η περίπτωση της Πελοποννήσου

στις διαλέκτους π.χ Κρητική διάλεκτος). Τέλος, το 28% απάντησε και να χαθούν δε πειράζει, αδιάφορο. Στο τρίτο ερώτημα τα ποσοστά ήταν συντριπτικά προς την άποψη, πως οι δάσκαλοι και οι καθηγητές πρέπει να διδάξουν στην ΚΝΕ, στα σχολεία και να μην είναι υποστηρικτικοί κατά τη διάρκεια της σχολικής ώρας σε άλλες διαλέκτους. Ως επιχείρημα χρησιμοποίησαν πως τα παιδιά, πρέπει να μάθουν να μιλούν σωστά ελληνικά και να μην μπερδεύονται με τις διαλέκτους. Το ποσοστό εδώ άγγιξε το 86%. Σε ποσοστό μόλις 14%, απάντησαν πως πρέπει οι δάσκαλοι και οι καθηγητές να ενθαρρύνουν τη διαλεκτολογία, να είναι υποστηρικτικοί προς τα παιδιά και σε καμιά περίπτωση να μην είναι αποθαρρυντικοί. Στο ποσοστό του 14%, συμπεριλαμβάνεται μόνο ο ένας εκπαιδευτικός. Οι άλλοι δύο εκπαιδευτικοί αιτιολόγησαν την αρνητική θέση που πήραν στο ερώτημα ως εξής. Υποστήριξαν πως το κράτος – υπουργείο παιδείας, θα πρέπει να λάβει ρόλο σχεδιαστή για κάτι τέτοιο, μέσω κάποιου προγράμματος για παράδειγμα, που θα ενταχθεί στη σχολική ύλη και όχι ο εκπαιδευτικός. Ενδεικτική απάντηση: << εμείς ως εκπαιδευτικοί οφείλουμε να διδάξουμε την ύλη που μας έχουν ορίσει, χωρίς να παρεκκλίνουμε από αυτή κατά βούληση, ακόμα και αν τα πιστεύω μας είναι διαφορετικά. Αν έκανε ο καθένας του κεφαλιού του καήκαμε, άσε που μπορεί σε περίπτωση έλεγχου να έχουμε επιπτώσεις >>.

Στο τέταρτο ερώτημα το ποσοστό που απάντησε θετικά σε ένα τέτοιο ενδεχόμενο, δηλ. την ένταξη ενός προγράμματος διαλεκτολογίας στα σχολεία, ήταν 36%. Το υπόλοιπο 64% αν και δεν ήταν όλοι αρνητικοί, όπως διαπιστώσαμε στα προηγούμενα ερωτήματα με τη διατήρηση των διαλέκτων, παρόλο αυτά εξέφρασαν τον έντονο προβληματισμό τους, ότι σε μια τέτοια περίπτωση θα ανακύψουν προβλήματα. Ενδεικτική απάντηση: << Τα καημένα τα παιδιά τα έχουν φορτώσει με τόσα μαθήματα, θα τους βάλουν και άλλα τώρα? Και με τα παιδιά που δε μιλούν ούτε τα ελληνικά καλά καλά τι θα γίνει? Θα μαθαίνουν και διάλεκτο, νομίζω πως στην πράξη δε μπορεί να γίνει αυτό, ας βρουν άλλο τρόπο>>. Στο πέμπτο και τελευταίο ερώτημα, την έγκρισή τους για την ένταξη ενός προγράμματος διαλεκτολογίας στα σχολεία, θα την έδινε το 64%, ενώ τη μη έγκριση το 36%. Τα άτομα που προηγουμένως είχαν απαντήσει αρνητικά στο ενδεχόμενο ένταξης ενός προγράμματος στα σχολεία και τώρα απάντησαν θετικά, ότι δηλ., ναι θα έδιναν την έγκρισή τους, απάντησαν τα εξής. Ενδεικτικές απαντήσεις: << για να αποφασίσουν να το εντάξουν σημαίνει πως θα έχει γίνει κάποιος σχεδιασμός>>, << έχω τις επιφυλάξεις μου μεν, για το αν θα λειτουργεί, αλλά δεν είμαι αρνητική, στο κάτω κάτω τη γλώσσα τους, θα τους διδάξουν>>, << και όχι να πω, αν αποφασίσουν να το εγκρίνουν, θα το εγκρίνουν, οπότε .....>>.

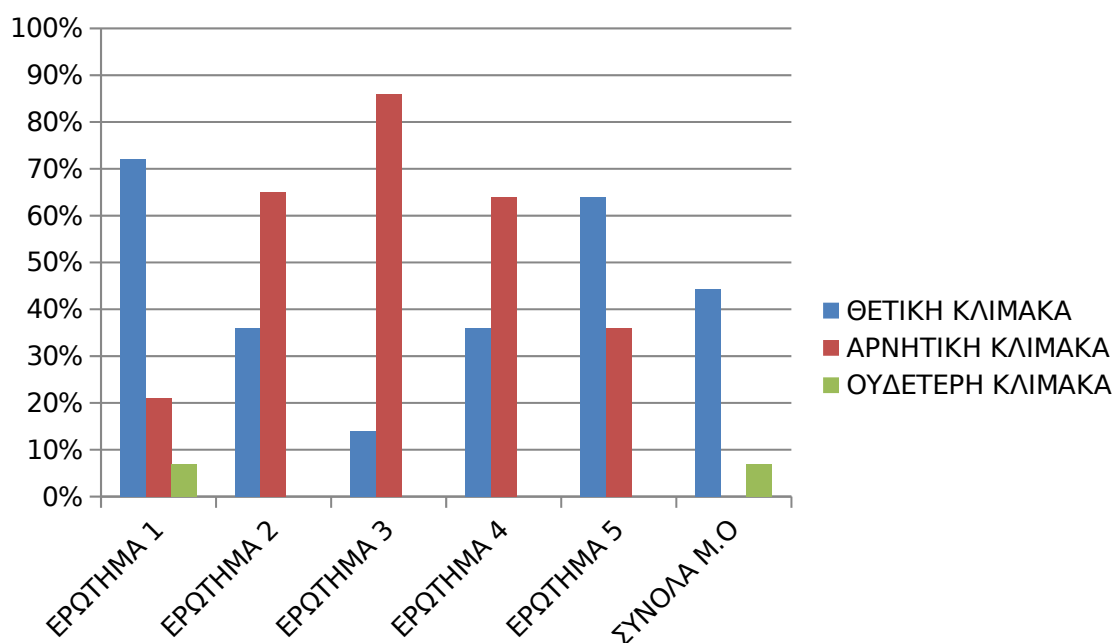
Διάλεκτοι και ιδιώματα της ελληνικής γλώσσας και ο ρόλος της εκπαίδευσης στη διατήρησή τους. Η περίπτωση της Πελοποννήσου

Πίνακας 2. Αποτελέσματα ερωτημάτων ερευνητικού ερωτήματος 2

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ Ε.Ε.1	ΘΕΤΙΚΗ ΚΛΙΜΑΚΑ	ΑΡΝΗΤΙΚΗ ΚΛΙΜΑΚΑ	ΟΥΔΕΤΕΡΗ ΚΛΙΜΑΚΑ
1	72%	21%	7%
2	36%	36% +28%= 65%	0
3	14%	86%	0
4	36%	64%	0
5	64%	36%	0
ΣΥΝΟΛΑ	44,4%	54.4%	7%

Το τελικό αποτέλεσμα βάση των ποσοστών που προέκυψαν από τις απαντήσεις για το Ε.Ε.2 είναι επίσης αρνητικό, αλλά σε σχέση με το Ε.Ε.1, εδώ τα ποσοστά θετικής και αρνητικής κλίμακας είναι πιο κοντά. Η ομάδα στόχος είναι επιφυλακτική – αρνητική σε ποσοστό 54.4% στο ενδεχόμενο εισαγωγής στα σχολεία ενός προγράμματος διδασκαλίας.

Γράφημα 2: Αποτύπωση της έντασης των ερωτημάτων αναφορικά με τις απαντήσεις του Ε.Ε.2

7.2 Συζήτηση αποτελεσμάτων

Από την ανάλυση των αποτελεσμάτων, εξάγονται σημαντικά συμπεράσματα, τόσο ως προς τη συνείδηση των κατοίκων της Πελοποννήσου, σχετικά με το αν η ομώνυμη περιοχή εμφανίζει

Διάλεκτοι και ιδιώματα της ελληνικής γλώσσας και ο ρόλος της εκπαίδευσης στη διατήρησή τους. Η περίπτωση της Πελοποννήσου

λεκτική διαφοροποίηση, όσο και για τη θέση των κατοίκων απέναντι στο ενδεχόμενο, να ενταχθεί στο σχολείο ένα πρόγραμμα διδασκαλίας, που σκοπό θα έχει, τη διατήρηση και συνέχιση των διαλέκτων και ιδιωμάτων στην ελληνική γλώσσα.

Ως προς την ανάλυση του πρώτου ερευνητικού ερωτήματος, η τελική έκβαση ήταν αρνητική. Ανεξαρτήτως ηλικίας και μορφωτικού επιπέδου, με εξαίρεση τα άτομα που ήταν εκπαιδευτικοί στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, είδαμε, ότι η ομάδα στόχος δεν είχε συνείδηση για την ιστορική ύπαρξη της λεκτικής ιδιαιτερότητας της περιοχής, αλλά ούτε και για την πληθώρα ιδιωμάτων που ακόμα και σήμερα σε όλη την Πελοπόννησο έχουν διασωθεί. Οι περισσότεροι εξ αυτών, αναγνώρισαν, μόνο κάποιες ή αρκετές ιδιαίτερες λέξεις.

Τα ποσοστά στο πρώτο ερώτημα, (αποσαφήνιση των εννοιών: επίσημη γλώσσα, διάλεκτος και ιδίωμα), αν και ήταν αρκετά υψηλά ως προς το σαφή διαχωρισμό, επίσημη γλώσσα και διάλεκτος, υστερούσαν ωστόσο, ως προς τον ορισμό του ιδιώματος. Εδώ το σημαντικό στοιχείο που αποκομίσαμε δεν είναι τόσο, στην ευκολία ή μη, της αποσαφήνισης όλων των εννοιών. Είναι στο γεγονός, πως αν και οι περισσότεροι εξ αυτών, ανεξαρτήτως μορφωτικού επιπέδου και ηλικίας, είχαν εν τέλει συνείδηση για το τι εστί διάλεκτος, εντούτοις δεν αναγνώριζαν στη λεκτική ιδιαιτερότητα της Πελοποννήσου, στοιχεία διαλεκτικής διαφοροποίησης, (εξαιρούνται οι εκπαιδευτικοί). Αυτό φαίνεται περίτρανα και από τα αποτελέσματα και του δεύτερου ερωτήματος, που είναι: αν πιστεύουν πως η Περιοχή της Πελοποννήσου έχει κάποια ιδιαιτερότητα στην ομιλία, κάποια διάλεκτο ή ιδίωμα. Το 71% απάντησε πως δεν έχει. Η ισοπεδωτική επικράτηση της ΚΝΕ και η απομάκρυνση των κατοίκων από τη ντοπιολαλιά τους, αποτυπώνεται εδώ σε ποσοστά καταφανέστατα.

Στο τρίτο ερώτημα, τα ποσοστά ήταν και εδώ αρνητικά ως προς τη χρήση διαλέκτου. Μόνο το 29% ήταν θετικό στο να μιλάει κάποιος στη διαλεκτό του ή στα ιδιώματα του. Το μεγαλύτερο ποσοστό στάθηκε στο γεγονός, πως δε θα ήθελαν να μιλούν με ένα άτομο που δε θα καταλαβαίνουν στο 100% τι τους λέει. Ενδεικτική απάντηση: << Δεν είμαι υποχρεωμένος να ζητάω διευκρινήσεις, τι σημαίνει αυτό που είπες κτλ, ας μιλήσει τη ντοπιολαλιά του τόπου του με τους δικούς του>>. Η αρνητική αυτή στάση, θα μπορούσε να ερμηνευθεί και από το γεγονός ότι, στην περιοχή οι κάτοικοι μιλούν την ΚΝΕ, καθώς η ιδιαιτερότητα της Πελοποννησιακής ομιλίας έχει υποχωρήσει – χαθεί. Συνεπώς, ο συγκεκριμένος πληθυσμός έχει μικρότερη ανοχή – εξοικείωση, σε διαλεκτικές ποικιλίες.

Το τέταρτο και πέμπτο ερώτημα, στρέφεται γύρω από τη χρήση των ίδιων και των παιδιών τους της ντοπιολαλιάς τους. Τα αποτελέσματα και εδώ είναι σε συντριπτική πλειοψηφία αρνητικά. Ούτε οι ίδιοι, αλλά ούτε και τα παιδιά τους χρησιμοποιούν - μιλούν τη γλωσσική ποικιλία της

Διάλεκτοι και ιδιώματα της ελληνικής γλώσσας και ο ρόλος της εκπαίδευσης στη διατήρησή τους. Η περίπτωση της Πελοποννήσου

περιοχής, ειδικά εκτός τους περιβάλλοντος τους. Το γεγονός αυτό υποδηλώνει, όπως ήδη έχουμε προαναφέρει, πως και οι ίδιοι ζουν σε ένα περιβάλλον που δε μιλιέται πια η γλωσσική ποικιλία της περιοχής (όχι εκτεταμένα τουλάχιστον), αλλά και τα παιδιά τους μεγαλώνουν σε ένα περιβάλλον, στο οποίο η χρήση της λεκτικής ιδιαιτερότητας είναι μάλλον περιορισμένη. Η ομάδα στόχος μας έχει απομακρυνθεί από το περιβάλλον που μεγάλωσε (αγροτικές περιοχές) και που ενδεχομένως ακόμα διατηρούν σε κάποιο βαθμό τη ντοπιολαλιά της περιοχής. Πλέον ζουν στα αστικά κέντρα της περιοχής ή στην Αθήνα. Το γεγονός αυτό οδηγεί στο συμπέρασμα, ότι ο πληθυσμός των αστικών κέντρων, στα οποία ανήκει και η ομάδα στόχος, αποτελούν μια ομοιογενής ομάδα όσον αφορά στη γλωσσική ποικιλία που χρησιμοποιεί.

Ως προς το δεύτερο ερευνητικό ερώτημα, η ανάλυση των αποτελεσμάτων έδειξε επίσης αρνητικό πρόσημο, αν και εδώ η απόκλιση ήταν μικρότερη σε σχέση με αυτή του πρώτου ερευνητικού μας ερωτήματος. Οι συμμετέχοντες εδώ, απέναντι στο ζητούμενο, (ένταξη προγράμματος διδασκαλίας στα σχολεία), εξέφρασαν γενικά θετικές στάσεις, οι οποίες στάσεις άλλαζαν, όταν οι ερωτήσεις αναφέρονταν σε συγκεκριμένες κοινωνικές συνθήκες.

Αναλυτικότερα, στο ερώτημα ένα, εάν πρέπει να διατηρηθεί η λεκτική μας διαφορετικότητα στην Πελοπόννησο, οι απόψεις δίστανται. Ναι, σε κάποιο ποσοστό η αντίδραση ήταν θετική και αναγνωρίστηκε τόσο η αξία της διατήρησης, όσο και στη γενικότερη συμβολή μιας διαλέκτου στο πλούτο της ελληνικής γλώσσας. Υπήρξαν όμως και οι απόψεις που έδειξαν έναν ισοπεδωτισμό απέναντι στις γλωσσικές ποικιλίες και κατά επέκταση στη λεκτική ιδιαιτερότητα της Πελοποννήσου. Ενδεικτική απάντηση << δεν έγινε και κάτι αν χαθούν>>. Εκφράστηκαν επίσης απόψεις που δείχνουν το διαχωρισμό μεταξύ των ίδιων των διαλέκτων. Για παράδειγμα <<εντάξει η ομιλία μας εδώ στην Πελοπόννησο, δεν είναι και τόσο ιδιαίτερη όπως αυτή της Κρήτης ή η ποντιακή>>. Ακόμη, εκφράστηκαν και απόψεις που δείχνουν πως θεωρούν ανώτερη έναντι της διαλέκτου την επίσημη γλώσσα (ΚΝΕ). Ενδεικτική απάντηση, <<η γλώσσα που μιλάμε εξάλλου είναι η σωστή>>. Η προκατάληψη που επικρατεί σχετικά με την κατωτερότητα των γλωσσικών ποικιλιών, καθώς και η πεποίθηση ότι η επίσημη γλώσσα είναι ανώτερη, δρουν αποτρεπτικά ως προς τη διαλεκτολογία. Τα άτομα της περιοχής διαφαίνεται πως έχουν απομακρυνθεί από τη διαλεκτική ιδιαιτερότητα της περιοχής τους, και δε θεωρούν την ιδιαιτερότητα τους αυτή αναπόσπαστο στοιχείο της ταυτότητάς τους, που οφείλουν πάση θυσία να διατηρήσουν.

Στο δεύτερο ερώτημα, οι συμμετέχοντες φαίνεται να έχουν σε γενικές γραμμές μια ευνοϊκή θέση σχετικά με την ωφελιμότητα της διατήρησης των διαλέκτων και ιδιωμάτων, χωρίς όμως να προσδίδουν και καταστροφική εξέλιξη αν δε ευοδωθεί αυτό. Φαίνεται δηλαδή, η ομάδα στόχος, σε αρκετά μεγάλο ποσοστό, ότι δεν έχει συνειδητοποιήσει την αξία και τη γενικότερη συνεισφορά που

Διάλεκτοι και ιδιώματα της ελληνικής γλώσσας και ο ρόλος της εκπαίδευσης στη διατήρησή τους. Η περίπτωση της Πελοποννήσου

προσδίδουν οι διάλεκτοι και τα ιδιώματα στη γλώσσα. Το λεκτικό αυτό κομμάτι, το αντιμετωπίζουν ως κάτι διαφορετικό και υποδεέστερο. Οι εκπαιδευτικοί της ομάδας στόχου κράτησαν μια θετική στάση, αλλά εδώ τα όρια ανάμεσα στο τι ως εκπαιδευτικοί πρέπει να πουν και τι πραγματικά πιστεύουν, είναι διάτρητα και η παρούσα έρευνα δεν είναι σε θέση να τα διαφωτίσει, συνεπώς μένουμε στην απάντηση που μας έδωσαν και είναι θετική.

Ενδιαφέρον έχουν ακόμη τα ποσοστά που συγκέντρωσε το ερώτημα, κατά πόσο δεκτικοί και ανεκτικοί θα πρέπει να είναι οι εκπαιδευτικοί απέναντι σε διαλεκτόφωνους. Η θέση εδώ της ομάδας στόχου, είναι ξεκάθαρα όχι (86%). Στα πλαίσια της διδασκαλίας, θα πρέπει να αποφεύγεται η μεταχείριση διαλέκτου, από διαλεκτόφωνους μαθητές. Ο εκπαιδευτικός δεν είναι δυνατόν να προβαίνει σε διορθώσεις και να προσπαθεί να εξομαλύνει τις λεκτικές διαφορές μεταξύ των μαθητών, οι μαθητές πρέπει να μάθουν να μιλάνε σωστά ελληνικά, υποστήριξαν οι συμμετέχοντες χαρακτηριστικά. Πάλι και εδώ ξεχωρίζει η άποψη ότι τα σωστά ελληνικά, είναι τα ελληνικά της ΚΝΕ, οι διαλεκτόφωνοι δε μιλούν σωστά, επομένως οι διάλεκτοι είναι κατώτερες λεκτικά γλώσσες. Οι εκπαιδευτικοί της ομάδας στόχου, δεν ενστερνίστηκαν την άποψη περί κατωτερότητας των διαλέκτων. Η δική τους θέση είχε να κάνει με το γεγονός, πως σαν εκπαιδευτικοί, δεν είναι αρνητικοί στο να ενθαρρύνουν τα παιδιά να μιλούν τη διάλεκτο τους άλλα αυτό θα το κάνουν, μόνο αν υπάρξει πρωτοβουλία και σχεδιασμός από το επίσημο κράτος. Σχετικά με την ένταξη προγράμματος διδιαλεκτισμού στα σχολεία, οι συμμετέχοντες παρουσιάζονται επίσης επιφυλακτικοί έως και αρνητικοί. Ο προβληματισμός τους εγείρει διάφορα ερωτήματα. Τέτοια ερωτήματα – προβληματισμοί, έχουν να κάνουν με την επικοινωνία μεταξύ διαλεκτόφωνων και μη διαλεκτόφωνων παιδιών, την επιβάρυνση των μαθητών με επιπλέον ύλη, ακόμη και τη λεκτική σύγχυση που μπορεί να έχει ένα τέτοιο εγχείρημα, με συνέπειες, στη σχολική τους επίδοση, ίσως και στη μετέπειτα κοινωνική τους ζωή, (και εδώ προκύπτει η αντίληψη κατωτερότητας των διαλέκτων). Το τελευταίο ερώτημα, σχετικά με το να θα έδιναν την έγκρισή τους να ενταχθεί ένα διδιαλεκτικό πρόγραμμα στα σχολεία, τα ποσοστά ήταν μεν θετικά, αλλά οι απαντήσεις έδωσαν την αίσθηση, ότι η έγκρισή τους αυτή δεν είχε να κάνει με τις καθαυτού απόψεις τους για το θέμα, αλλά με άλλους λόγους, πολιτικούς, δυσπιστίας στο αν πραγματικά θα μετρήσει στο τέλος η άποψη τους κτλ.

Τόσο διεθνώς όσο και σε τοπικό επίπεδο, έχουν διενεργηθεί πολλές μελέτες σχετικά με τη στάση των ατόμων και συγκεκριμένα των Ελλήνων που μας αφορούν στη μελέτη μας, απέναντι στη διαλεκτολογία, αλλά και την ενσωμάτωση διδιαλεκτικών προγραμμάτων στα σχολεία. Σε πολλές περιπτώσεις οι αναλύσεις των ερευνών συγκλίνουν στα ίδια αποτελέσματα, με τις ίδιες προβληματικές, ενώ σε άλλες πάλι υπάρχουν κάποιες διαφοροποιήσεις. Ενδεικτικά αναφέρουμε τη

Διάλεκτοι και ιδιώματα της ελληνικής γλώσσας και ο ρόλος της εκπαίδευσης στη διατήρησή τους. Η περίπτωση της Πελοποννήσου

μελέτη της κ. Πλαδή (2001), στην οποία εξετάστηκε το γλωσσικό ιδίωμα του Λιτοχώρου Πιερίας. Από τα ευρήματα της έρευνας προέκυψε, ότι τόσο οι ηλικιωμένοι διαλεκτόφωνοι της περιοχής, όσο και οι νέοι, είχαν την άποψη ότι τα λιτοχωρίτικα είναι κατώτερη γλώσσα. Βέβαια υπήρξαν και η μερίδα εκείνη των κατοίκων, οι οποίοι μέσα από τη διαλεκτό τους, έβλεπαν τη διασφάλιση της πολιτιστικής τους κληρονομιάς. (Kapsaski & Tzakosta, 2016).

Σε μια άλλη έρευνα και συγκεκριμένα σε αυτή της Καμπάκη-Βουγιουκλή & Δούρου (2015), η οποία πραγματοποιήθηκε σε μαθητές του Λυκείου Σουφλίου, τα αποτελέσματα φανέρωσαν πως οι μαθητές έδειξαν ενδιαφέρον στην ενδεχόμενη διδασκαλία της διαλέκτου τους. Ομοίως θετικά αποτελέσματα βγήκαν και από την έρευνα των Συμεωνίδη και Συμεωνίδη & Φώλια (2013). Ο Συμεωνίδης προτείνει για τη μετάφραση του αρχαίου κειμένου την ποντιακή διάλεκτο, διαδικασία που οι μαθητές βρήκαν εξαιρετικά ενδιαφέρουσα, καθώς αποτελούσε πρόκληση για αυτούς να γνωρίσουν την ποντιακή διάλεκτο. Χαρακτηριστική είναι επίσης η έρευνα της Μαγαλιά (2000), σχετικά με τη στάση των εκπαιδευτικών, όσον αφορά τη διδασκαλία των διαλέκτων στην Ελλάδα. Η έρευνα αυτή κατέληξε στο συμπέρασμα πως οι καθηγητές προτιμούν τη διδασκαλία της επίσημης γλώσσας, όσο το δυνατόν απαλλαγμένης από διαλεκτικά στοιχεία, (Kapsaski & Tzakosta, 2016).

Επιχειρώντας να συγκρίνουμε την παρούσα έρευνα, με τις έρευνες που αναφέραμε ενδεικτικά παραπάνω, θα μπορούσαμε να καταλήξουμε στα εξής: Σε όλες τις ανωτέρω μελέτες, όπως και σε αυτήν, στόχος είναι να αναδειχθεί η αξία των διαλέκτων και των ιδιωμάτων και να τονιστεί ο ιδιαίτερος ρόλος που μπορεί να διαδραματίσει ο χώρος της εκπαίδευσης σε αυτό το εγχείρημα. Τα αποτελέσματα που αποκομίσαμε από τις έρευνες, ήταν άλλοτε θετικά και άλλοτε αρνητικά. Στην έρευνα της κ. Πλαδή (2001), για παράδειγμα (όπως και στην παρούσα έρευνα) οι κάτοικοι και οι μαθητές, είχαν στην πλειοψηφία τους αρνητική άποψη για τη λεκτική τους ιδιαιτερότητα, ενώ στην έρευνα της Καμπάκη-Βουγιουκλή & Δούρου (2015), οι μαθητές που έλαβαν μέρος, έδειξαν ενδιαφέρον για τη διαλεκτό τους. Επίσης, στο κομμάτι των εκπαιδευτικών, η έρευνα της Μαγαλιά (2000), κατέγραψε μια απροθυμία των δασκάλων και καθηγητών, ως προς τη διδασκαλία των διαλέκτων και των ιδιωμάτων. Η ίδια απροθυμία εντοπίστηκε από τους εκπαιδευτικούς που συμμετείχαν στην παρούσα έρευνα.

Στην παρούσα έρευνα που πραγματοποιήθηκε ωστόσο, υπάρχει ένας σημαντικός περιορισμός, και αυτός είναι ο αριθμός του δείγματός της ομάδας στόχου. Συνεπώς δε θα ήταν ορθό, να γενικεύσουμε την εικόνα που αποκομίσαμε από τις απαντήσεις των ερωτηθέντων, στο σύνολο των κατοίκων της Πελοποννήσου. Θα μπορούσε όμως να δοθεί το έναυσμα, προκειμένου να πραγματοποιηθεί μια περαιτέρω μελέτη σχετικά με τα ζητούμενα που τέθηκαν. Για να

διασταυρωθεί κατά πόσο οι απόψεις των συμμετεχόντων υφίστανται, υπερισχύουν ή δεν υπερισχύουν. Για το σκοπό αυτό επομένως είναι ανάγκη να χρησιμοποιηθεί πιο αντιπροσωπευτικό δείγμα από μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού. Επίσης θα μπορούσε η έρευνα αυτή να γίνει πιο στοχευμένη δηλ. να πραγματοποιηθεί σε σχολεία, σε εκπαιδευτικούς ή κατοίκους, που βρίσκονται σε αγροτικές περιοχές, (ορεινές περιοχές και μικρές κοινότητες), της Πελοποννήσου. Σύμφωνα εξάλλου με τις απαντήσεις κάποιον εκ των συμμετεχόντων, επαφή με τη λεκτική ποικιλία τους, είχαν όταν επέστρεφαν στα χωριά τους και συνομιλούσαν με άτομα της οικογένειάς τους, συγκριτικά πάντα με τον τρόπο που μιλούσαν στις πόλεις όπου διέμεναν.

Πέρα όμως από τη στατιστική ανάλυση των απαντήσεων των συμμετεχόντων, σχετικά με τις απόψεις και τις αντιλήψεις τους, πάνω στα θέματα όπου ερωτηθήκαν, η έρευνα αυτή πέτυχε και ένα βαθύτερο στόχο που είχαμε θέσει εξ αρχής. Ο στόχος αυτός, δεν ήταν άλλος από την ενημέρωση και μετάδοση πληροφοριών, μέσα από τη συζήτηση, για τον τόπο της ομάδας στόχου. Συγκεκριμένα, από τα στοιχεία που καταγράφηκαν κατά τη διάρκεια της συνέντευξης άλλα και μετά το πέρας αυτής, είμαστε σε θέση να πούμε ότι η συμμετέχοντες εισέπραξαν αρκετές πληροφορίες και έδειξαν μεγάλο ενδιαφέρον, για την ιστορική διαδρομή της λεκτικής ιδιαιτερότητας της Πελοποννήσου και τους παράγοντες υποχώρησης της, τη διατήρηση πληθώρας ιδιωμάτων στην περιοχή ακόμα και σήμερα και όχι απλά κάποιων ή αρκετών έστω λέξεων, όπως πίστευαν αρχικά και εν κατακλείδι, κατανόησαν σε ενθαρρυντικό βαθμό την αξία και την ανάγκη συνέχισης και διατήρηση των διαλέκτων και των ιδιωμάτων, στη διατήρηση του γλωσσικού πλούτου και της πολιτιστικής μας κληρονομιάς.

7.3 Συμπεράσματα - Προτάσεις

Κάθε γλώσσα, στην προκειμένη περίπτωση η ελληνική, θα μπορούσε να παραλληλιστεί με ένα πολύχρωμο ψηφιδωτό. Κάθε μεγάλη ψηφίδα αντιστοιχεί και σε μια διάλεκτο και κάθε μικρότερη σε ένα ιδίωμα. Όποια ψηφίδα και να ξεκολλήσει και να χαθεί, θα χαλάσει η εικόνα του ψηφιδωτού και θα αλλοιωθεί η μορφή του. Συνεπώς οι διάλεκτοι και τα ιδιώματα είναι σημαντικά στη διατήρηση και συνέχιση της ελληνικής γλώσσας, διότι της προσδίδουν περισσότερο λεκτικό πλούτο και ομορφιά. Όποια διάλεκτος και ιδίωμα και να χαθεί, η γλώσσα θα μείνει φτωχότερη. Εξετάζοντας κανείς τις διαλέκτους και τα ιδιώματα μιας περιοχής, θα βρει πλήθος λέξεων, από όλες τις περιόδους της μακραίωνης ιστορίας της ελληνικής γλώσσας. Οι κάτοικοι κάθε ελληνικής περιοχής, ανά τους αιώνες, εκφράζονταν λεκτικά μέσω της διαλέκτου τους ή των ιδιωμάτων τους. Αποτέλεσμα αυτού, πέρα από πλήθος λέξεων, να υπάρχει και πλήθος εννοιών. Έννοιες που αν

Διάλεκτοι και ιδιώματα της ελληνικής γλώσσας και ο ρόλος της εκπαίδευσης στη διατήρησή τους. Η περίπτωση της Πελοποννήσου

χαθεί η διάλεκτος ή τα ιδιώματα θα εκλείψουν. Στην περίπτωση αυτή, δε θα χαθεί απλά και μόνο ο λεκτικός πλούτος, αλλά και άλλα στοιχεία. Τέτοια στοιχεία, είναι πληροφορίες για τη ζωή των κατοίκων τις περιοχής, καθώς η δημιουργία τους εξυπηρετούσε ακριβώς αυτό, κάποια έκφραση της καθημερινής ζωής.

Στο πλαίσιο αυτό λοιπόν, διατήρησης και συνέχισης των διαλέκτων και των ιδιωμάτων της ελληνικής γλώσσας, έχουν γίνει και γίνονται έρευνες, προκειμένου να διερευνηθούν οι αιτίες εγκατάλειψής τους και να βρεθούν οι τρόποι εκείνοι που θα βοηθήσουν στην αναβίωσή τους. Η παρούσα έρευνα, σκοπό είχε να αναδείξει την ύπαρξη ή μη του προβλήματος υποχώρησης των διαλέκτων και των ιδιωμάτων, μέσα από την ανασκόπηση αρχικά βιβλιογραφικών αναφορών και εν συνεχεία να αποτυπώσει στην πράξη, κατά πόσο οι κάτοικοι μια περιοχής της Ελλάδας και συγκεκριμένα της περιοχής της Πελοποννήσου, έχουν συναίσθηση της αξίας των διαλέκτων και των ιδιωμάτων της ελληνικής γλώσσας, έχουν συνείδηση της δικής τους λεκτικής διαφοροποίησης και εν κατακλείδι, αν έχουν θέληση στο να διατηρήσουν αυτή τους τη διαφοροποίηση.

Στην παρούσα έρευνα τα στοιχεία που αποκομίσαμε δυστυχώς δεν ήταν ενθαρρυντικά σε ότι άφορα τη συγκεκριμένη περιοχή, καθώς έδειξαν ότι οι κάτοικοι δεν προσδίδουν την αξία που θα έπρεπε στις διαλέκτους και τα ιδιώματα, εξαιτίας διαφόρων παραγόντων, όπως είναι ή ελλιπής γνώση, οι προκαταλήψεις ίσως του παρελθόντος, η συντριπτική επικράτηση της κοινής (KNE) κτλ. Επίσης, δε βλέπουν και με πολύ καλό μάτι την ένταξη ενός διδασκαλικού προγράμματος στα σχολεία. Τα επιχειρήματα που χρησιμοποίησαν για τη στάση τους αυτή, επιβεβαιώνουν τα ανωτέρω (μη ενθαρρυντικά αποτελέσματα έρευνας). Αποτέλεσμα αυτού, τα Πελοποννησιακά ιδιώματα της περιοχής να έχουν υποχωρήσει σημαντικά και μέσα σε λίγα χρόνια από τώρα να εξαφανιστούν ολοσχερώς αν δε γίνει κάτι.

Από τα παραπάνω, θα μπορούσαμε να προτείνουμε αρκετούς τρόπους, προκειμένου να υπάρξει κάποια πρόοδος σχετικά με το θέμα που μας απασχόλησε. Μια πρώτη κίνηση, θα μπορούσε να είναι η ενημέρωση και περαιτέρω επιμόρφωση των εκπαιδευτικών σε θέματα διαλεκτολογίας. Ο ρόλος του εκπαιδευτικού και η σωστή κατάρτιση του, αποτελεί βαρόμετρο για την επιτυχία ή την αποτυχία ενός προγράμματος, είτε αυτό απευθύνεται σε μαθητές, είτε σε ενήλικους. Εν συνεχεία, θα μπορούσαν στα σχολεία αλλά και σε άλλους χώρους, όλης της χώρας να ενταχθούν προγράμματα, που στην αρχή να μην έχουν μόνιμο χαρακτήρα, αλλά πιλοτικό. Σκοπός των προγραμμάτων αυτών θα είναι η εξοικείωση των μαθητών, αλλά και των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας με τις γλωσσικές ποικιλίες. Τέτοια προγράμματα στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, τα οποία λειτουργούν συμπληρωματικά με τα υπάρχοντα, έχουν εφαρμοστεί. Ένα τέτοιο πρόγραμμα σπουδών για τη γλώσσα είναι το πρόγραμμα, στο νέο πλαίσιο της ευέλικτης ζώνης (*draseon-sto-*

dimotiko). Η εφαρμογή και ο σχεδιασμός τέτοιων προγραμμάτων, θα πρέπει να είναι πολύ στοχευμένος, λαμβάνοντας υπ' όψιν παραμέτρους όπως η ηλικία, η περιοχή κ.α. Η εφαρμογή τους λοιπόν, δε θα πρέπει να είναι καθολική και βασισμένη σε συγκεκριμένη φόρμουλα, άλλα ευέλικτη και με δυνατότητα αναπροσαρμογής ανάλογα με τις συνθήκες. Όπως υποστηρίζει και η Μαγουλά (2015β), σημαντικό εργαλείο στη διδασκαλία αποτελεί η *καταλληλότητα του διδακτικού υλικού* (Μαγουλά, 2015β:184).

Με σωστές κινήσεις και ορθό σχεδιασμό, η μελέτη διαλέκτων και ιδιωμάτων θα λαμβάνει χώρα ως μια διαδικασία ομαλή, εναρμονισμένη πλήρως με τη διδασκαλία της κοινής νεοελληνικής γλώσσας και θα δρα συμπληρωματικά σε αυτή, χωρίς να την αντιμάχεται. Σκοπός είναι μελλοντικά, η διδασκαλία για τη γλώσσα να είναι ενιαία και όχι χωρισμένη, σε αυτή που αφορά τις γλωσσικές ποικιλίες και αυτή που αφορά τη κοινή νεοελληνική. Εξάλλου οι ποικιλίες και τα ιδιώματα δεν είναι κάτι ξεχωριστό από αυτό που ονομάζουμε ελληνική γλώσσα, αλλά μέρος της φύσης της. Επιπροσθέτως, μέσα από τη γνώση των γλωσσικών ποικιλιών, θα επιτευχθεί καλύτερη εμβάθυνση και γνώση της κοινής. Οι μαθητές δε, θα εξοικειωθούν και θα είναι σε θέση να κατανοήσουν τη σημαντικότητα των γλωσσικών ποικιλιών, να κατανοήσουν και να αγαπήσουν τον πολυδιάστατο χαρακτήρα της ελληνικής γλώσσας και κυρίως να απομακρυνθούν από προκαταλήψεις και λανθασμένες αντιλήψεις του παρελθόντος. Το ίδιο μπορεί να συμβεί και με άτομα μεγαλύτερης ηλικίας. Η παρούσα έρευνα έδειξε εξάλλου πως άτομα του δείγματος, επέδειξαν ενδιαφέρον για περαιτέρω πληροφορίες, τόσο κατά τη διάρκεια, όσο και κατά την ολοκλήρωση των συνεντεύξεων και αυτό μας απέδειξε πως ο χειρότερος εχθρός της άρνησης απέναντι σε κάτι, είναι η λανθασμένη οπτική ή αμάθεια ή ακόμα χειρότερα η ημιμάθεια μας.

Βιβλιογραφία

Αγγελοπούλου, Δ. (2010). Το γορτυνιακό ιδίωμα και η χρήση του στην εκπαίδευση. (Διδακτορική Διατριβή). Τμήμα Φιλολογίας. Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών. Αθήνα

Ανδριώτης, Ν. (1931). Περί της αποβολής των νόθων φωνηέντων [i] και [u] εν τη Νέα Ελληνική. Αθηνά, Τόμος 43

Αργυροπούλου, Χ., (2015) . «Γλώσσα και εξουσία μέσα από ποικίλα κείμενα στην καθαρεύουσα και τη δημοτική μορφή της ελληνικής γλώσσας, 1967- 1994».Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών–Επιστημονικών Θεμάτων

Αρχάκης, Α & Κονδύλη, Μ. (2011). Εισαγωγή σε ζητήματα κοινωνιογλωσσολογίας. Αθήνα: εκδόσεις νήσος

Αρχάκης, Α., Φτερνιάτη Α., & Τσάμη Β., (2015). Η γλωσσική ποικιλότητα σε κείμενα μαζικής κουλτούρας: Προτάσεις διδακτικής αξιοποίησης της. Στο Τζακώστα, Μ. (επίμ.) Η Διδασκαλία των Νεοελληνικών Γλωσσικών Ποικιλιών και Διαλέκτων στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Θεωρητικές Προσεγγίσεις και Διδακτικές Εφαρμογές. Αθήνα: Gutenberg- Δαρδανός,

Βερτουδάκης, Β., (χ.χ.). Η ιστορία της ελληνικής γλώσσας. Ανακτήθηκε 12-07-2020 από το https://www.academia.edu/5524456/Ιστορία_της_ελληνικής_γλώσσας_History_of_Greek_language

Βραχιονίδου, Μ., (2017).Υποκοριστικά επιρρήματα σε νεοελληνικές διαλέκτους και ιδιώματα. Πρακτικά του 12ου συνεδρίου ελληνικής γλωσσολογίας. ΚΕΝΔΙ-Ακαδημία Αθηνών, ανακτήθηκε 15-08-2020 από το:

https://www.cemog.hfu-berlin.de/en/icgl12/offprints/brachionidou/icgl12_Vrachionidou.pdf

Δελβερούδη, Ρ., (2001). Γλωσσική ποικιλία. Ανακτήθηκε 20-08-2020 από το http://www.komvos.edu.gr/glwssa/odigos/Thema_a9/thema_pdf.pdf

Διάλεκτοι και ιδιώματα της ελληνικής γλώσσας και ο ρόλος της εκπαίδευσης στη διατήρησή τους. Η περίπτωση της Πελοποννήσου

Ίσαρη, Φ & Πούρκος, Μ. (2015). Ποιοτική Μεθοδολογία Έρευνας. Εφαρμογές στην Ψυχολογία και στην Εκπαίδευση. Πανεπιστήμιο Κρήτης

Κακριδή, Μ., (2000). Νόρμα, γλωσσική ποικιλία και εκπαίδευση. Ανακτήθηκε 5-06-2020 από το, http://www.komvos.edu.gr/periodiko/periodiko2nd/thematikes/new_print/1/1.htm

Κακριδή-Φερράρι, Μ. (2007). Στάσεις απέναντι στη Γλώσσα. Στο *Θέματα Ιστορίας της ελληνικής γλώσσας*. Πύλη για την ελληνική γλώσσα, Ανακτήθηκε 29-06-2020 από το http://www.greek-language.gr/greekLang/studies/history/thema_03/index.html

Καρατζή – Ανδρειωμένου, Χ., (2011). Γλωσσικές ποικιλίες και εκπαίδευση: όψεις της ελληνικής εμπειρίας, 6ο Επιστημονικό Συνέδριο Ιστορίας της Εκπαίδευσης, Ερευνητήρια Κέντρου Ερεύνης Νεοελληνικών Διαλέκτων και Ιδιωμάτων, ανακτήθηκε 02-08-2020 από το <file:///home/user/Λήψεις/Καρατζή>

Καρπούζος, Α., (2010). Οι γλώσσες του κόσμου. Οι κόσμοι της γλώσσας. Αθήνα: Εργαστήριο Σκέψης, ανακτήθηκε 03-07-2020 από το <https://www.academia.edu>

Κατσούδα, Γ. (2016β). Διαλεκτική εκπαίδευση και διδασκαλία της ξένης γλώσσας: παραδείγματα από τα ιδιώματα της Μυτιλήνης. Μέντορας 14

Kapsaski, A. & Tzakosta, M. (2016). Secondary education teachers' attitudes regarding the use and teaching of dialects in schools : Στάσεις καθηγητών της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης σχετικά με τη χρήση και τη διδασκαλία των νεοελληνικών διαλέκτων στο σχολείο. Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα

Κοπιδάκη, Μ., (Δεκέμβριος 1999). Ομιλία του καθηγητή Μ.Ζ. Κοπιδάκη, με την ευκαιρία της έκδοσης της Ιστορίας της Ελληνικής Γλώσσας, ανακτήθηκε 02-06-2020 από το: https://dlscrib.com/download/-doc_599f4f5fdc0d60de2818496c_pdf

Κουρδής, Ε., (2007). Θεσσαλικό Ιδίωμα: από τα κοινωνικά σημεία στη γλωσσική ιδεολογία. Βόλος: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας

Διάλεκτοι και ιδιώματα της ελληνικής γλώσσας και ο ρόλος της εκπαίδευσης στη διατήρησή τους. Η περίπτωση της Πελοποννήσου

Κουφοπούλου, Ε., (2014). Δειγματοληψία χρονοσημασμένων, ακολουθιακών, σύνθετων τύπων δεδομένων (Διπλωματική εργασία). Πανεπιστήμιο Πειραιώς. Πειραιάς, ανακτήθηκε 29-09-2020 από <http://dione.lib.unipi.gr/xmlui/bitstream/handle/unipi/6539/MES11008.pdf>
[sequence=1&isAllowed=y](#)

Μαγουλά, Ε., (2015β). Εφαρμοσμένη γλωσσολογία: αξιοποίηση φωνητικών – φωνολογικών εννοιών στη διδασκαλία της γλώσσας. Στο Γ. Ανδρουλάκης (επιμ.), Γλωσσική παιδεία 35. Μελέτες αφιερωμένες στον καθηγητή Ναπολέοντα Μήτση. Αθήνα: Gutenberg

Μαργαρίτη-Ρόγκα Μ., Κυριαζής Δ., Λιόσης Ν., Παπαναστασίου Γ., (2016). Ελληνική γλώσσα ΙΙΙ. Νέα ελληνική. Το γλωσσικό ζήτημα, Το νεοελληνικό λεξιλόγιο, Νεοελληνική διαλεκτολογία, Θεσσαλονίκη. Πανεπιστημιακές παραδόσεις

Μαυριγιάννη, Α., (2018). Εφαρμογές της ανάλυσης λόγου στη διδακτική θετικών επιστημών και τις ΤΠΕ (Διπλωματική εργασία). Πανεπιστήμιο Αιγαίου. Ρόδος Ανακτήθηκε 29-09-2020 από το <https://hellanicus.lib.aegean.gr/bitstream/handle/11610/18983/%CE%9C%CE%91%CE%A5%CE%A1%CE%99%CE%93%CE%99%CE%91%CE%9D%CE%9D%CE%97%20%CE%91%CE%A3%CE%A0%CE%91%CE%A3%CE%99%CE%91%20%CE%94%CE%99%CE%A0%CE%9B%CE%A9%CE%9C%CE%91%CE%A4%CE%99%CE%9A%CE%97.pdf>
[sequence=1&isAllowed=y](#)

Μπαμπινιώτης, Γ., (1986). Συνοπτική ιστορία της Ελληνικής Γλώσσας, με εισαγωγή στην ιστορικοσυγκριτική γλωσσολογία. Αθήνα

Μπασλής, Γ., (2005). Κοινωνιογλωσσολογία. Μικρή εισαγωγή. Αθήνα

Μοσχονάς, Σ., (1996). «Η γλωσσική διμορφία στην Κύπρο» στα Πρακτικά της Ημερίδας «Ισχυρές» και «ασθενείς» γλώσσες στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας

Ντίνας, Κ. & Ζαρκογιάννη, Ε. (2009). Διδακτική αξιοποίηση των νεοελληνικών διαλέκτων. Η περίπτωση του ιδιώματος Αφάντου Ρόδου. Θεσσαλονίκη : University Studio Press.

Διάλεκτοι και ιδιώματα της ελληνικής γλώσσας και ο ρόλος της εκπαίδευσης στη διατήρησή τους. Η περίπτωση της Πελοποννήσου

Ευδόπουλος Γ., Αναγνωστοπούλου Έ., Γούτσος Δ., Χατζισαβίδης Σ., Τσάκωνα Β. (2013). Γλώσσα Κοινωνία και Εκπαίδευση, Εγχειρίδιο Μελέτης, Πάτρα: εκδ. Ε.Α.Π.

Παντελίδης, Ν. (2001β). Πελοποννησιακός λόγος και κοινή νεοελληνική. Στο Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα. Πρακτικά της 21ης ετήσιας συνάντησης του Τομέα Γλωσσολογίας του Τμήματος Φιλολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. 12-14 Μαΐου 2000, Θεσσαλονίκη

Παντελίδης, Ν., (2009). Το φαινόμενο του τσιτακισμού στα Πελοποννησιακά ιδιώματα. Τομέας Γλωσσολογίας. Τμήμα Φιλολογίας. Πανεπιστήμιο Αθηνών, ανακτήθηκε 25-08-2020 από το: http://www.phil.uoa.gr/fileadmin/phil.uoa.gr/uploads/linguistics/Pdf/papers/Pantelidis_2009__8th_ICGL___Tsitakismos.pdf

Παπαζαχαρίου, Δ., Φτερνιάτη Α., Αρχάκης Α., & Τσάμη Β., (2016). «Η πρόσληψη της γεωγραφικής ποικιλότητας σε κείμενα μαζικής κουλτούρας από μαθητές Δημοτικού». Proceedings of the International Conference on modern Greeks Dialects and Linguistic Theory. Πάτρα: Εργαστήρι Νεοελληνικών Διαλέκτων

Παπαναστασίου, Γ., (2017). Πως φτάσαμε στα νέα ελληνικά, (Πανεπιστημιακές παραδόσεις για το μάθημα ΓΛΩ 303 "Ελληνική Γλώσσα ΙΙΙ: Νέα ελληνική"), Θεσσαλονίκη

Παπαναστασίου, Γ., (2005). Η σημερινή κατάσταση των νεοελληνικών διαλέκτων. [The current status of Modern Greek dialects]. Στο Τζακώστα (επιμλ.). Η διδασκαλία των νεοελληνικών γλωσσικών ποικιλιών και διαλέκτων στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση ανακτήθηκε 03-05-2020 από: <http://www.academia.edu/>

Παρασκευοπούλου-Κόλλια, Ε. Α. (2008). Μεθοδολογία της ποιοτικής έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες και συνεντεύξεις. Open Education – The Journal for Open and Distance Education and Educational Technology, 4 (1)

Πετρούνιας, Ε., (1993). Νεοελληνική γραμματική και συγκριτική ανάλυση. Θεσσαλονίκη: University Studio Press

Πολίτης, Λ., (2007). Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας. Αθήνα: Μ. Ίδρυμα Εθν. Τραπέζης

Διάλεκτοι και ιδιώματα της ελληνικής γλώσσας και ο ρόλος της εκπαίδευσης στη διατήρησή τους. Η περίπτωση της Πελοποννήσου

Ρήγα Σ., (2018). (Α γρούσσα νάμου) : η ρηματική κλίση της Τσακόνικης διαλέκτου, University of Patras.

Συμεωνίδης, Χ. Π. (1977). Παρατηρήσεις στα κύρια χαρακτηριστικά των βόρειων νεοελληνικών ιδιωμάτων. Στο *Α' Συμπόσιο Γλωσσολογίας του Βορειοελλαδικού χώρου: Ήπειρος-Μακεδονία-Θράκη* (28-30 Απριλίου 1976). Θεσσαλονίκη: Ίδρυμα Μελετών Χερσονήσου του Αίμου

Τζακώστα, Μ. & Ε. Μπετεινάκη. (2019). Η κρητική διάλεκτος ως εργαλείο γλωσσικής διδασκαλίας και πολιτισμικής αφύπνισης. Στο Σαματάς, Μ. & συν. (επιμ.). *Η Κρήτη στον 21ο αι. Προβλήματα, προκλήσεις, προοπτικές*. Αθήνα: Πεδίο, ανακτήθηκε 13-06-2020 από:

https://www.researchgate.net/publication/330739045_Tzakosta_M_E_Mpeteinake_2019_E_kretike_dialektos_os_ergaleio_glossikes_didaskalias_kai_politismikes_aphygnises_Sto_Samatas_M_syn_epim_E_Krete_ston_21o_ai_Problemata_proklesis_prooptikes_Athina_Pedio.

Τζακώστα, Μ & Κ. Ε. Κουφού (2019). Ενίσχυση της διαλεκτικής γλωσσικής συνειδητοποίησης μαθητών της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης μέσω ενός προγράμματος διδασκαλίας των νεοελληνικών διαλέκτων. Πανεπιστήμιο Κρήτης, ανακτήθηκε 5-06-2020 από το:

www.academia.lis.upatras.gr

Τζιτζιλής, Χ. (2000). «Νεοελληνικές διάλεκτοι και νεοελληνική διαλεκτολογία». Στο Α.-Φ. Χρηστίδης και Μ. Θεοδωροπούλου (επιμ.), *Εγκυκλοπαιδικός Οδηγός για τη γλώσσα*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας

Τζιτζιλής, Χ. (2001). Νεοελληνικές διάλεκτοι και νεοελληνική διαλεκτολογία. Στο Α.-Φ. Χρηστίδης & Μ. Θεοδωροπούλου (επιμ.), *Εγκυκλοπαιδικός οδηγός για τη γλώσσα*. Αθήνα: ΥΠΕΠΘ & Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας

Τοκατλίδου, Β., (2003). *Γλώσσα, Επικοινωνία και Γλωσσική Εκπαίδευση*. Αθήνα: εκδ. Πατάκη

Τριανταφυλλίδης Μ. (1938). *Νεοελληνική γραμματική. Αναπροσαρμογή της μικρής νεοελληνικής γραμματικής*. Αθήνα: Οργανισμός εκδόσεων διδακτικών βιβλίων

Διάλεκτοι και ιδιώματα της ελληνικής γλώσσας και ο ρόλος της εκπαίδευσης στη διατήρησή τους. Η περίπτωση της Πελοποννήσου

Χρηστίδης, Α. -Φ., (2005). Ιστορία της αρχαίας ελληνικής γλώσσας, Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο νεοελληνικών σπουδών (ίδρυμα Μανώλη Τριανταφυλλίδη)

Creswell, J. W. (2016). Η έρευνα στην εκπαίδευση. Σχεδιασμός, διεξαγωγή και αξιολόγηση της ποσοτικής και ποιοτικής έρευνας. Αθήνα: εκδ οίκος Ίων

Lyons, John (1992) Εισαγωγή στη γλωσσολογία. Αθήνα : Εκδόσεις Πατάκη 1992, [Lyons, John (1981) Language and linguistics. Cambridge: Cambridge University Press.] Radford, Andrew, Atkinson, Martin, Britain, David, Clahsen, Harald & Spencer, Andrew (2009) Linguistics: an introduction. 2nd ed. Cambridge: Cambridge University Press.

Trudgill, P. (2003). «Modern Greek dialects: a preliminary classification». Journal of Greek Linguistics

Trudgill, P (2000). Sociolinguistics: An introduction to Language and Society. Harmondsworth, Penguin.

Yiakoumetti, A. (2006). A Bidialectal Programme for the Learning of Standard Modern Greek in Cyprus. Applied Linguistics, 27 (2). Oxford University Press

Hatzidakis, G.(1892). Einleitung in die neugriechische Grammatik, Leipzig

Διαδικτυογραφία

<http://www.academyofathens.gr/el/research/centers/greekdialects/neohellenic/dialects>

(Προσπελάσθηκε 29-09-2020)

<https://filologika.gr/lykio/a-lykiou-2/neoelliniki-glossa/glossa-kai-glossikes-poikilies/>

(Προσπελάσθηκε 30-06-2020)

<https://www.ntng.gr/default.aspx?lank=elGR&page=36&newsid=320>

(Προσπελάσθηκε 14-07-2020)

[Greek language. Gr / greekLang/modern_greek/studies/dialects/thema_b_5_1/index.html](http://greeklanguage.gr/greekLang/modern_greek/studies/dialects/thema_b_5_1/index.html)

(Προσπελάσθηκε 22-07-2020)

Διάλεκτοι και ιδιώματα της ελληνικής γλώσσας και ο ρόλος της εκπαίδευσης στη διατήρησή τους. Η περίπτωση της Πελοποννήσου

draseon-sto-dimotiko

(Προσπελάσθηκε 3-07-2020)

www.greek-language.gr Προσπελάσθηκε 9-06-2020

<https://el.wikipedia.org/wiki/Μάνη> Προσπελάσθηκε 19-08-2020

Διάλεκτοι και ιδιώματα της ελληνικής γλώσσας και ο ρόλος της εκπαίδευσης στη διατήρησή τους. Η περίπτωση της Πελοποννήσου

«Δηλώνω ρητά ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν. 1599/1986 και τα άρθρα 2,4,6 παρ. 3 του Ν. 1256/1982, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής εργασίας και δεν προσβάλλει κάθε μορφής πνευματικά δικαιώματα τρίτων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι πηγές δε που χρησιμοποιήθηκαν περιορίζονται στις βιβλιογραφικές αναφορές και μόνον».